

UNIVERZITET U SARAJEVU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**RAČUNOVODSTVENA OCJENA VREMENSKE
NEOGRANIČENOSTI POSLOVANJA**

Sarajevo, juni 2024.

ADVIJA FRLJAK

U skladu sa članom 54. Pravila studiranja za I, II ciklus studija, integrisani, stručni i specijalistički studij na Univerzitetu u Sarajevu, daje se

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADA

Ja, Advija Frljak, studentica drugog (II) ciklusa studija, broj index-a 74540-5027 na programu Menadžment, smjer Računovodstvo i revizija, izjavljujem da sam završni rad na temu:

RAČUNOVODSTVENA OCJENA VREMENSKE NEOGRANIČENOSTI POSLOVANJA

pod mentorstvom prof. dr. Ševale Isaković-Kaplan izradila samostalno i da se zasniva na rezultatima mog vlastitog istraživanja. Rad ne sadrži prethodno objavljene ili neobjavljene materijale drugih autora, osim onih koji su priznati navođenjem literature i drugih izvora informacija uključujući i alate umjetne inteligencije.

Ovom izjavom potvrđujem da sam za potrebe arhiviranja predala elektronsku verziju rada koja je istovjetna štampanoj verziji završnog rada.

Dozvoljavam objavu ličnih podataka vezanih za završetak studija (ime, prezime, datum i mjesto rođenja, datum odbrane rada, naslov rada) na web stranici i u publikacijama Univerziteta u Sarajevu i Ekonomskog fakulteta.

U skladu sa članom 34. 45. i 46. Zakona o autorskom i srodnim pravima (Službeni glasnik BiH, 63/10) dozvoljavam da gore navedeni završni rad bude trajno pohranjen u Institucionalnom repozitoriju Univerziteta u Sarajevu i Ekonomskog fakulteta i da javno bude dostupan svima.

Sarajevo, 6.6.2024.

Potpis studenta/studentice:

SAŽETAK

Istraživanje unutar ovog rada bavi se tematikom računovodstvene ocjene vremenske neograničenosti poslovanja. Kroz istraživanje i čitanje dosadašnje literature na ovu temu, može se zaključiti da je ista vrlo rijetko analizirana i istražena iako se pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja smatra kao osnovnom pretpostavkom prilikom izrade finansijskih izvještaja. To u svakom slučaju na neki način nije neočekivano, s obzirom na to da se i kroz standarde i regulativu vrlo malo precizira koncept vremenske neograničenosti poslovanja. Međutim, kako se ekonomija na globalnom nivou u posljednjem periodu često susretala sa mnogim izazovima, tako se sve više javlja potreba za pažljivijom izradom analize vremenske neograničenosti poslovanja i preciznijim definisanjem iste. Cilj ovog istraživanja je praktičnom analizom baziranom na historijskim podacima pružiti uvid na koji način se može jednostavno i efikasno izraditi analiza vremenske neograničenosti poslovanja. Neki od najznačajnijih pozicija finansijskih izvještaja koje bi se trebale posmatrati prilikom ocjene vremenske neograničenosti poslovanja su kapital i neto dobit, a neki od najznačajnijih finansijskih indikatora baziranih na pozicijama finansijskih izvještaja za ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja su tekući omjer, brzi omjer i finansijska poluga. Čitajući dosadašnju literaturu i u skladu sa praktičnim poznavanjem navedene tematike, jedna od pretpostavki je da su računovodstveni stručnjaci u vrlo maloj mjeri upoznati i uključeni u proces procjene vremenske neograničenosti poslovanja. Shodno tome, sljedeći cilj ovog istraživanja je ustanoviti u kojoj mjeri su računovođe na području Bosne i Hercegovine uključene u analizu vremenske neograničenosti poslovanja, koliko su samoinicijativni a koliko priprema navedene analize zavisi od eksternih faktora. Kroz direktno ispitivanje računovodstvenih stručnjaka, ustanovljeno je da računovođe na području Bosne i Hercegovine nisu u dovoljnoj mjeri uključene u proces ocjene vremenske neograničenosti poslovanja, ali su i sami svjesni da je potrebno povećati praktičnu primjenu navedenog koncepta. Cjelokupno istraživanje može poslužiti kao dobar osnov za buduće analize ove tematike što bi u konačnici moglo povećati opću svijest o važnosti ocjene vremenske neograničenosti poslovanja.

Ključne riječi: pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja, finansijski pokazatelji, pozicije finansijskih izvještaja, modeli za ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja

ABSTRACT

The present study investigates the topic of accounting assessment of the going concern assumption. Through an examination of existing literature on this subject, it can be concluded that it has been infrequently analyzed and investigated, despite the going concern assumption being considered a fundamental premise in financial reporting. This is not entirely unexpected, given that accounting standards and regulations provide minimal specificity regarding the concept of the going concern assumption. However, as the global economy has faced numerous challenges in recent period, there is an increasing need for a more diligent analysis of the going concern assumption and a more precise definition of it. The objective of this research is to provide an insights into how to prepare a simple and effective going concern analysis through a practical examination that's based on historical data. Some of the most significant positions in financial statements that should be considered when assessing the going concern assumption are equity and net income. On the other hand, key financial indicators for evaluation of going concern assumption include the current ratio, quick ratio, and financial leverage. Based on the existing literature and practical knowledge in relation to the stated topic, it can be assumed that accounting professionals are insufficiently acquainted with and involved in the process of going concern assessment. Therefore, another objective of this research is to determine the extent to which accountants in Bosnia and Herzegovina are engaged in the analysis of the going concern assumption, and to what extent the initiative and preparation of this analysis depend on external factors. Through direct inquiry of accounting professionals, it can be concluded that accountants in Bosnia and Herzegovina are not sufficiently involved in the assessment of the going concern assumption. However, they are aware of the need to increase the practical application of this concept. The entire study can serve as a solid foundation for future analyses of this subject, ultimately contributing to an increased awareness of the importance of assessing the going concern assumption.

Keywords: going concern assumption, financial indicators, financial statement positions, models for assessing the going concern assumption

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Problem i predmet istraživanja.....	1
1.2. Istraživačke hipoteze i ciljevi istraživanja.....	3
1.3. Metode istraživanja	5
1.4. Struktura rada	6
2. FINANSIJSKO IZVJEŠTAVANJE	7
2.1. Set osnovnih finansijskih izvještaja	9
2.1.1. Izvještaj o finansijskom položaju	10
2.1.2. Izvještaj o dobiti ili gubitku.....	11
2.1.3. Izvještaj o promjenama u kapitalu tokom perioda	11
2.1.4. Izvještaj o novčanim tokovima tokom perioda.....	12
2.1.5. Bilješke uz finansijske izvještaje.....	13
2.2. Bazični postulati u računovodstvu	13
2.3. Računovodstvene pretpostavke, načela i standardi	16
3. PRETPOSTAVKA VREMENSKE NEOGRANIČENOSTI POSLOVANJA	19
3.1. Zainteresovanost korisnika.....	21
3.2. Odgovornost menadžmenta	22
3.3. Odgovornost računovođa.....	24
3.4. Odgovornost revizora.....	25
4. ISTRAŽIVANJE POSTUPKA PROCJENE VREMENSKE NEOGRANIČENOSTI POSLOVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	28
4.1. Istraživanje temeljeno na finansijskim izvještajima	28
4.1.1. Relevantne informacije o uzorku.....	29
4.1.2. Rezultati istraživanja temeljenog na finansijskim izvještajima.....	35
4.2. Istraživanje temeljeno na anketi	46
4.2.1. Relevantne informacije o anketnom upitniku.....	46
4.2.2. Rezultati istraživanja temeljenog na anketi	47
5. ZAKLJUČAK.....	61
5.1. Opći zaključci provedenog istraživanja	61
5.2. Ograničenja rada.....	62
REFERENCE	64

POPIS TABELA

Tabela 1 - Primjeri događaja ili okolnosti koji mogu stvoriti sumnju u nastavak poslovanja	27
Tabela 2 - Prikaz finansijskih pokazatelja i referentnih tački	35
Tabela 3 - Finansijski rezultat Uzorak 1	36
Tabela 4 - Finansijski rezultat Uzorak 2	36
Tabela 5 – Rezultati One sample proportion testa za Uzorak 1	37
Tabela 6 - Finansijski rezultat Uzorak 1 - Prosječna procentualna promjena	37
Tabela 7 - Finansijski rezultat Uzorak 2 - Prosječna procentualna promjena	39
Tabela 8 - Kapital Uzorak 1	39
Tabela 9 - Kapital Uzorak 2	39
Tabela 10 - Kapital Uzork 1 - Prosječna procentualna promjena.....	39
Tabela 11 - Kapital Uzork 2 - Prosječna procentualna promjena.....	39
Tabela 12 - Tekući omjer Uzorak 1	40
Tabela 13 - Tekući omjer Uzorak 2	40
Tabela 14 - Tekući omjer Uzorak 1 - Prosječna vrijednost i prosječna procentualna promjena	40
Tabela 15 - Tekući Omjer Uzorak 2 - Prosječna vrijednost i prosječna procentualna promjena	40
Tabela 16 - Brzi omjer Uzorak 1	41
Tabela 17 - Brzi omjer Uzorak 2	42
Tabela 18 - Brzi omjer Uzorak 1 - Prosječna vrijednost i prosječna procentualna promjena	42
Tabela 19 - Brzi omjer Uzorak 2 - Prosječna vrijednost i prosječna procentualna promjena	42
Tabela 20 - Finansijska poluga Uzorak 1	43
Tabela 21 - Finansijska poluga Uzorak 2	43
Tabela 22 - Finansijska poluga Uzorak 1 - Prosječna vrijednost i prosječna procentualna promjena	44
Tabela 23 - Finansijska poluga Uzorak 2 - Prosječna vrijednost i prosječna procentualna promjena	44
Tabela 24 – Rezultati Mann-Whitney U testa na osnovu poređenja posmatranih uzoraka.	45
Tabela 25 – Medijalne vrijednosti pokazatelja u posmatranim uzorcima	45
Tabela 26 – Rezultati Chi-square testa – prevencija i sprečavanje likvidacionog postupka	45

POPIS ILUSTRACIJA

Ilustracija 1 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 1	48
Ilustracija 2 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 2	49
Ilustracija 3 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 3	49
Ilustracija 4 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 4	50
Ilustracija 5 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 5	51
Ilustracija 6 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 6	53
Ilustracija 7 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 7	54
Ilustracija 8 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 8	554
Ilustracija 9 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 9	545
Ilustracija 10 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 10	57
Ilustracija 11 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 11	58
Ilustracija 12 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 12	58
Ilustracija 13 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 13	59

1. UVOD

1.1. Problem i predmet istraživanja

Koncept vremenske neograničenosti poslovanja predstavlja temu koja je desetljećima bila predmet značajnih naučnih istraživanja. Ova problematika postala je posebno aktualna u nedavnom periodu, prouzrokovanom situacijom pandemije COVID-19, kada je veliki broj kompanija suočen s izazovima poput pada poslovanja, stečaja ili likvidacije. Ipak, i prije pojave pandemije koronavirusa, koncept vremenske neograničenosti poslovanja prepoznat je kao ključni postulat u računovodstvu. Američki institut ovlaštenih računovođa (AICPA) objavio je skup postulata u računovodstvu koji su poslužili kao temeljna načela za finansijsko izvještavanje. Ti postulati pružili su teorijski okvir za usmjeravanje prakse računovodstva. Maurice Moonitz je 1961. godine razvio 14 osnovnih postulata u računovodstvu, među kojima se u Poglavlju 5 ističe Postulat C-1 Kontinuitet, koji naglašava da, ukoliko nema dokaza suprotnog, subjekt treba smatrati da će nastaviti poslovati na neodređeno vrijeme (Moonitz, 1961).

Dodatno, Konceptualni okvir finansijskog izvještavanja (IASB, 2018) temelji se na dvije ključne pretpostavke: obračunskoj osnovi računovodstva i pretpostavci vremenske neograničenosti poslovanja. Obračunska osnova propisuje da se transakcije evidentiraju i priznaju u periodu u kojem su nastale, dok pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja implicira da subjekt ima namjeru nastaviti s poslovanjem u budućnosti i da ne planira obustaviti svoje aktivnosti.

U svjetlu raznovrsnih regulativa i okvira, postoje različiti propisi koji se odnose na procjenu i objavljivanje informacija o vremenskoj neograničenosti poslovanja. Kada je analizirao pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja u različitim regulativama i geografskim područjima, Hospodka (2018) je zaključio da je nužno pružiti detaljniji opis propisa vezanih uz procjenu i objavljivanje vremenske neograničenosti poslovanja. Sličan zaključak iznijela je i ranije Venuti (2004), koja je sugerisala da bi svako društvo trebalo biti obavezno uključiti potvrdu o sposobnosti subjekta da nastavi s neograničenim poslovanjem u bilješkama uz finansijske izvještaje. Potreba za takvom potvrdom trebala bi upravu informisati o tome da je obavezna objaviti sve potencijalne izazove koji se približavaju.

U skladu sa prethodno navedenim, ključna odluka koju svako društvo mora donijeti prilikom sastavljanja finansijskih izvještaja prema Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja odnosi se na to hoće li izvještaji biti pripremljeni primjenom pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja. Prema MRS 1, paragraf 26, ako je subjekt prethodno ostvarivao profit i imao nesmetan pristup finansijskim resursima, može se zaključiti da je računovodstvena pretpostavka neograničenosti poslovanja prikladna bez potrebe za detaljnom analizom. Međutim, u drugim situacijama, potrebno je pažljivo razmotriti faktore kao što su trenutna i očekivana profitabilnost, planovi otplate duga i mogući alternativni

izvori finansiranja prije nego se donese zaključak o prikladnosti pretpostavke neograničenosti poslovanja (MRS, 2021). U današnjem izazovnom ekonomskom okruženju, subjektu može utjecati širok spektar faktora u poređenju s prošlosti. MRS 1 zahtijeva od svakog subjekta da uzme u obzir sve dostupne informacije o budućnosti.

Mnogi analitičari i istraživači u dosadašnjim istraživanjima ističu ključnu ulogu računovodstva u procesu ocjene vremenske neograničenosti poslovanja. Računovođe preuzimaju odgovornost za sastavljanje, pripremu i objavljivanje finansijskih izvještaja, što, u skladu sa principom vremenske neograničenosti poslovanja, uključuje i procjenu sposobnosti društva da nastavi s poslovanjem. Postoje različiti pristupi i metode korišteni u ocjeni vremenske neograničenosti poslovanja. Pojedini stručnjaci istražuju upotrebu i važnost finansijskih pokazatelja u tom kontekstu, drugi naglašavaju značaj gotovinskog toka, dok se manji broj u posljednje vrijeme bavi istraživanjem koji uključuje i kvalitativne faktore prilikom ocjene.

Postoji nekoliko načina na koje računovođe mogu pridonijeti procjeni vremenske neograničenosti poslovanja, uključujući sljedeće aspekte:

Analizom finansijskih izvještaja: Računovođe detaljno proučavaju finansijske izvještaje preduzeća, uključujući bilans stanja, bilans uspjeha i izvještaj o novčanom toku. Cilj je identifikovati bilo kakve pokazatelje finansijskih poteškoća ili mogućih problema vezanih uz vremensku neograničenost poslovanja. Ključni finansijski pokazatelji i trendovi se analiziraju radi procjene likvidnosti, profitabilnosti i solventnosti kompanije.

Procjenom vremenske neograničenosti poslovanja: Računovođe provode ocjenu finansijskog položaja, performansi i budućih izgleda preduzeća kako bi utvrdile postoji li značajnih sumnji u sposobnost nastavka vremenski neograničenog poslovanja. Ova procjena obuhvata kvantitativne faktore poput finansijskih pokazatelja i projekcija novčanog toka te kvalitativne faktore kao što su planovi uprave i tržišni uvjeti.

Izvještavanje i objavljivanje: Računovođe su odgovorne za osiguranje tačnog odraza procjene vremenske neograničenosti poslovanja u finansijskim izvještajima i povezanim objavama. U slučaju značajnih sumnji u sposobnost preduzeća da nastavi s neograničenim poslovanjem, računovođe mogu uključiti odgovarajuće objave u finansijske izvještaje kako bi informirale korisnike.

U kontekstu trenutne globalne finansijske krize, analiza vremenske neograničenosti poslovanja postaje još značajnija tema. To je od izuzetne važnosti za dioničare, investitore i sve druge korisnike finansijskih izvještaja kako bi pravovremeno prepoznali sve pokazatelje, događaje i okolnosti koji upućuju na mogućnost stečaja ili značajnog smanjenja obima poslovanja preduzeća. Ovaj rad istražuje smjernice koje propisuju aktualni međunarodni računovodstveni i revizijski standardi, istovremeno razmatrajući i alternativne modele koje računovođe mogu primijeniti u svom poslu prilikom pripremanja i predavanja finansijskih izvještaja.

1.2. Istraživačke hipoteze i ciljevi istraživanja

U skladu sa predstavjenim problemom i predmetom istraživanja, kao i pregledu dosadašnje literature dolazi se do određenih pretpostavki koje predstavljaju temelj za dalje istraživanje unutar ovog rada. Postavljene su sljedeće istraživačke hipoteze koje će se u istraživačkom dijelu rada dokazati ili odbaciti:

H₁: Pozicije finansijskih izvještaja mogu poslužiti kao značajan alat računovođama prilikom procjene vremenske neograničenosti poslovanja.

Finansijski izvještaji predstavljaju ključan izvor informacija o finansijskom stanju i poslovanju svakog preduzeća. Oni su prva i osnovna slika koje se korisnici, bilo da su investitori, kreditori, menadžeri ili regulatorna tijela, posluže kako bi stekli uvid u ekonomske performanse subjekta. Oni pružaju sveobuhvatan prikaz finansijskih aktivnosti, omogućujući analizu i donošenje informiranih odluka. Tako se, samo posmatrajući finansijske izvještaje, mogu uvidjeti osnovne prednosti i slabosti određenog poslovnog subjekta.

Vrlo je bitno posmatrati prave pozicije unutar finansijskih izvještaja kako bi se došlo do traženih odgovora. U praksi najčešće konstantan negativan finansijski rezultat preduzeća može ukazivati na potencijalne probleme u poslovanju. Negativan finansijski rezultat može ukazivati na to da su rashodi premašili prihode, što dovodi do gubitka. U takvoj situaciji, preduzeće može imati poteškoća u podmirenju svojih obaveza, uključujući plaćanje dobavljača, kredita i drugih dugovanja što u dugoročnom planu može imati negativne posljedice za poslovni subjekat.

Pored finansijskog rezultata, korisnici finansijskih izvještaja mogu i negativan kapital gledati kao loš znak. Negativan kapital znači da su obaveze preduzeća veće od njegove imovine, što može biti znak ozbiljnih problema. Ako dugovi prelaze vrijednost imovine, to može rezultirati insolventnošću, tj. nemogućnošću ispunjenja finansijskih obaveza.

Negativni rezultati i kapital mogu otežati pristup novim izvorima finansiranja i odbiti potencijalne investitore. Ovakvi podaci u finansijskim izvještajima često ukazuju na operativne probleme ili loše upravljanje resursima što može uključivati visoke operativne troškove, neefikasnost u proizvodnji ili distribuciji, ili neuspješno donošenje poslovnih odluka.

H₂: Finansijski pokazatelji zasnovani na pozicijama finansijskih izvještaja mogu poslužiti kao značajan alat računovođama prilikom procjene vremenske neograničenosti poslovanja.

Pored pozicija kao sastavnih dijelova finansijskih izvještaja, upotrebom i analizom nekim od jednostavnih finansijskih pokazatelja koji se mogu izračunati jednostavnim matematičkim operacijama na pozicijama finansijskih izvještaja, može se steći detaljnije i dublje razumijevanje o preduzeću. Finansijski pokazatelji su kvantitativni izrazi koji se

koriste za mjerenje, analizu i interpretaciju različitih aspekata poslovanja i finansijskog položaja preduzeća. Oni pružaju uvid u performanse, likvidnost, profitabilnost, solventnost i druge relevantne aspekte finansijskog zdravlja preduzeća.

Finansijski pokazatelji omogućavaju mjerenje performansi preduzeća tokom vremena, a praćenjem ključnih indikatora, menadžment i investitori mogu procijeniti kako se poslovanje mijenja i razvija. To u konačnici može pozitivno utjecati i olakšati donošenje poslovnih odluka. Na taj način, na primjer, analiza profitabilnosti može pomoći u identifikaciji profitabilnih segmenata poslovanja ili područja gdje su potrebna poboljšanja. Prema tome, posmatrajući trendove u finansijskim pokazateljima tokom određenog vremenskog perioda, moguće je dovoljno rano uočiti i prepoznati glavne prednosti i područja za napredak posmatranog preduzeća.

Pored praćenja historijskog trenda i donošenja ranije navedenih zaključaka, praćenjem finansijskih pokazatelja mogu se efikasnije prognozirati buduće odluke i ishodi. Finansijski pokazatelji se mogu koristiti i za planiranje budućih aktivnosti i prognoziranje finansijskih rezultata. To pomaže u postavljanju ciljeva, alokaciji resursa i strateškom planiranju.

H₃: Računovođe na području Bosne i Hercegovine nisu u dovoljnoj mjeri uključene u proces procjene vremenske neograničenosti poslovanja.

Analiza vremenske neograničenosti poslovanja obično spada u domen računovodstvenih aktivnosti. Međutim, obim i detalji te analize mogu značajno varirati u zavisnosti od specifičnosti poslovanja, regulativa, i pristupa pojedinačnog računovodstvenog tima ili stručnjaka.

Općenito, računovođe često imaju odgovornost da procijene sposobnost preduzeća da nastavi s poslovanjem bez ozbiljnih prekida ili problema. To uključuje analizu finansijskih izvještaja, praćenje likvidnosti, solventnosti, i drugih relevantnih pokazatelja. Osim toga, računovođe mogu pratiti i promjene u zakonima i regulativama koje mogu utjecati na dugoročno poslovanje.

Ako je potrebna detaljnija analiza vremenske neograničenosti poslovanja, moguće je da će računovodstveni tim angažovati stručnjake iz područja forenzike, revizije, ili finansijskog savjetovanja kako bi dobili dodatnu ekspertizu. U svakom slučaju, ključno je da računovođe budu svjesne važnosti analize vremenske neograničenosti poslovanja kako bi pružile relevantne informacije upravi, investitorima, i drugim zainteresovanim stranama. Međutim, uzimajući u obzir nedovoljnu istraženost navedene teme i manjak preciznosti prilikom definisanja koncepta vremenske neograničenosti poslovanja, može se pretpostaviti da u praksi računovođe nisu često izložene i uključene u proces ocjene vremenske neograničenosti poslovanja.

Uzimajući u obzir iznad navedeno, kao i nedostatak istraživanja u vezi s pitanjem vremenske neograničenosti poslovanja, posebno u lokalnim uvjetima, te činjenicu da preduzeća sve

češće nailaze na neočekivane finansijske izazove, postoji potreba za razvojem alata koji mogu predviđati moguće probleme u budućnosti. U skladu s tim su postavljeni i osnovni ciljevi koji se žele postići kroz ovaj istraživački rad:

- Istražiti i analizirati da li i u kojoj mjeri pozicije finansijskih izvještaja mogu pružiti uvid u potencijalne probleme sa vremenskom neograničenošću poslovanja. Bitno je detaljno proučiti kako ključne pozicije poput bilansa stanja, bilansa uspjeha i izvještaja o novčanom toku mogu odražavati potencijalne izazove u pogledu dugoročnosti poslovanja.
- Istražiti i analizirati da li i u kojoj mjeri finansijski pokazatelji zasnovani na pozicijama finansijskih izvještaja mogu pružiti uvid u potencijalne probleme sa vremenskom neograničenošću poslovanja. Poenta je identifikovati relevantne pokazatelje poput likvidnosti, profitabilnosti i solventnosti te procijeniti njihovu relevantnost u kontekstu procjene dugoročnosti poslovanja
- Istražiti i analizirati u kojoj mjeri su računovođe na području BiH upoznate sa konceptom vremenske neograničenosti poslovanja, te da li i u kojoj mjeri pripremaju analize u vezi sa vremenskom neograničenošću poslovanja. Ovdje će se analizirati u kojoj mjeri su računovođe upoznate s ovim konceptom te koliko često i samoinicijativno pripremaju analize povezane s vremenskom neograničenošću poslovanja. Cilj je dobiti uvid u trenutno stanje svijesti i angažmana računovođa u vezi s ovom ključnom računovodstvenom pretpostavkom.
- Pružiti uvid računovođama i upravi o važnosti procjene vremenske neograničenosti poslovanja, te pružiti osnovne smjernice u vezi sa procjenom vremenske neograničenosti poslovanja

Ovi ciljevi trebaju osigurati da rezultati istraživanja, ne samo doprinesu akademskom narativu, već također poboljšaju praktičnu primjenu u računovodstvenoj praksi, pružajući relevantne smjernice za procjenu neograničenosti poslovanja.

1.3. Metode istraživanja

Uzimajući u obzir postojanje tri istraživačke hipoteze, od čega se prve dvije baziraju na finansijskim izvještajima dok je treća bazirana na informacijama koji će se prikupiti od strane računovođa, tako se i kroz rad prožimaju dva osnovna metodološka pristupa.

Metoda komparacije. Prva i druga istraživačka hipoteza su u većoj mjeri bazirane na finansijskim izvještajima i pokazateljima koji se računaju na osnovu istih izvještaja, tj. sagledana je procjena vremenske neograničenosti poslovanja kroz kvantitativnu analizu. Kako bi se najbolje procijenilo da li i u kojoj mjeri finansijski indikatori i pozicije iz finansijskih izvještaja mogu pokazati potencijalne probleme vremenske neograničenosti poslovanja, uzimaju se u obzir historijski podaci kroz određeni vremenski period. Komparacija je rađena na izabranom uzorku koji se sastoji od određenog broja kompanija. Prilikom profiliranja uzorka uzimaju se u obzir kompanije na području FBiH koje imaju

zaposlene, prijavljen postupak stečaja ili likvidacija u 2022. ili 2023. godini, te one kompanije koje imaju dostupne finansijske podatke za period 2018 – 2022.

U skladu sa navedenim, komparacija je odrađena na kompanijama koje zadovoljavaju uslove iznad za period od 5 godina, 2018 – 2022. Izračunati su i upoređeni osnovni finansijski pokazatelji i pozicije finansijskih izvještaja u periodu od 5 godina kako bi se na kraju moglo zaključiti da li se prijava stečajnog postupka ili postupka likvidacije mogla predvidjeti, te koji finansijski indikatori i pozicije finansijskih izvještaja u najvećoj mjeri mogu predvidjeti potencijalni stečaj ili likvidaciju. S druge strane, kako bismo stekli adekvatne dokaze da su odabrani finansijski indikatori dovoljni za procjenu vremenske neograničenosti poslovanja, ista analiza je odrađena na drugom uzorku. U uzorak su uključene kompanije koje nisu prijavile stečaj, te pretpostavlja se da nemaju problema sa poslovanjem. Za potrebe navednog uzorka, kompanija treba da zadovoljava iste kriterije kao i za ranije navedeni uzorak, osim što ne treba imati prijavljen stečajni ili likvidacioni postupak. Kako bi se zadovoljio kriterij koji pretpostavlja da kompanija nema problema sa poslovanjem, korištene su bonitetne ocjene sa odgovarajuće web stranice sa kojih su preuzeti finansijski podaci.

Anketa. Koncept vremenske neograničenosti poslovanja je koncept koji je znatno zanemaren na području Bosne i Hercegovine. Stoga, jedan od ciljeva jeste istražiti i predstaviti realno stanje o radu finansijskih stručnjaka. Anketa je koncipirana na način da pruži odgovore na neka od osnovnih pitanja navedenih ispod:

- U kojoj mjeri su računovođe upoznate sa konceptom vremenske neograničenosti poslovanja
- Koliko često, te da li uopšte, računovođe pripremaju analize o vremenskoj neograničenosti poslovanja
- Ko u najvećoj mjeri zahtijeva izradu analiza o vremenskoj neograničenosti poslovanja od računovođa
- Stav i mišljenje računovođa o važnosti koncepta vremenske neograničenosti poslovanja

1.4. Struktura rada

Istraživački rad obuhvata pet glavnih dijelova, uključujući uvod, teoretski okvir istraživane teme, empirijsko istraživanje na osnovu odabranog uzorka i zaključak temeljen na dobivenim rezultatima.

U uvodu rada je identifikovan problem koji se istražuje, kao i specifičan predmet istraživanja. Također su postavljene hipoteze koje su kasnije testirane u empirijskom dijelu rada, zajedno s ciljevima istraživanja. U uvodu su detaljno opisane metode koje su korištene u istraživanju, doprinos istraživanja u odnosu na postojeće spoznaje, kao i struktura rada.

U drugom dijelu rada prezentovane su i predstavljene osnovne definicije, terminologija i koncept vremenske neograničenosti poslovanja. S obzirom na to da se jedan dio istraživanja

bazira na podacima iz finansijskih izvještaja, dio rada je također posvećen i predavljanju osnovnih finansijskih izvještaja svakog društva. U ovom dijelu rada su također opisani osnovni standardi i načela izvještavanja te osnovni postulati računovodstva kako bi se stekla jasna slika o važnosti procjene vremenske neograničenosti poslovanja, koja je u jednu ruku istovremeno i dosta zanemarena u svijetu računovodstva.

U trećem dijelu rada je predstavljeno ko sve ima koristi od i potrebu za podacima u vezi sa vremenskom neograničenošću poslovanja subjekta. Krajnji i najbitniji korisnici finansijskih izvještaja su investitori koji žele finansijske izvještaje koji ukazuju na dobro poslovanje društva. Glavni korisnici koji imaju potrebu da zadovolje želje investitora su uprava društva. Uprava angažuje eksterne revizore koji će procijeniti da li subjekt posluje u skladu sa propisanim standardima te da li bilježi probleme sa vremenskom neograničenošću poslovanja.

Nakon prikupljenih osnovnih podataka kroz dosadašnja istraživanja i objavljene radove, u četvrtom dijelu rada bit predstavljeno je istraživanje. Istraživanje je urađeno u dva dijela kao što je opisano u prethodnom dijelu *Metode istraživanja*. Prvi dio istraživanja ima za cilj prikazati u kojoj mjeri finansijski indikatori i pozicije finansijskih izvještaja mogu poslužiti kao dobar alat za procjenu vremenske neograničenosti poslovanja, te koji finansijski indikatori i pozicije finansijskih izvještaja pružaju najbolji uvid. Drugi dio istraživanja ima za cilj prikazati realnu sliku situacije u našem trenutnom okruženju kroz obavljanje anketnog upitnika.

Nakon izvršenog istraživanja, u krajnjem dijela rada su prezentirani osnovni zaključci rada te potencijalna ograničenja rada

2. FINANSIJSKO IZVJEŠTAVANJE

Finansijsko izvještavanje kompanija koje posluju na području Federacije Bosne i Hercegovine se temelji na Zakonu o računovodstvu i reviziji objavljenom 18.2.2021. godine u Službenim novinama FBiH 15/2021. „Ovaj zakon uređuje oblast računovodstva i revizije, organizaciju i funkcioniranje sistema knjigovodstva i računovodstva, pripremu i prezentiranje finansijskih izvještaja, reviziju finansijskih izvještaja, organizaciju i rad Revizorske komore Federacije Bosne i Hercegovine, nadzor nad kvalitetom rada društava za reviziju i ovlaštenih revizora, javni nadzor, praćenje, otkrivanje i prijavljivanje krivičnih djela u vezi sa pranjem novca i finansiranjem terorističkih aktivnosti, stjecanje zvanja, kvalificiranje i licenciranje u računovodstvenoj i revizorskoj profesiji“ (Službene novine FBiH 15/2021).

Prema navedenom zakonu društva koja posluju na području Federacije Bosne i Hercegovine prilikom finansijskog izvještavanja primjenjuju Međunarodne računovodstvene standarde (MRS) i Međunarodne standarde finansijskog izvještavanja (MSFI), te ostale relevantne standarde, kodekse i konceptualne okvire. Kao osnova prezentovanja finansijskih izvještaja

koristi se Međunarodni računovodstveni standard 1. Ovaj standard pruža adekvatnu uputu o prezentaciji finansijskih izvještaja, te prilaže obavezni minimalni sadržaj istih. Ispod su navedene neke od osnovnih značajki predstavljenih u MRS 1 (MRS, 2021):

- Cilj finansijskih izvještaja: Standard ističe cilj finansijskih izvještaja, a to je pružanje informacija o finansijskom položaju, uspješnosti i promjenama u finansijskom položaju subjekta koje su korisne širokom rasponu korisnika pri donošenju ekonomskih odluka.
- Struktura finansijskih izvještaja: MRS 1 propisuje minimalne komponente finansijskih izvještaja, uključujući izvještaj o finansijskom položaju (bilans stanja), izvještaj o sveobuhvatnoj dobiti (račun dobiti i gubitka), izvještaj o promjenama u kapitalu, izvještaj o novčanim tokovima i bilješke uz finansijske izvještaje.
- Dosljednost: Standard zahtijeva od subjekata da primjenjuju dosljedne računovodstvene politike prilikom sastavljanja finansijskih izvještaja i da objave promjene u računovodstvenim politikama i utjecaj tih promjena.
- Materijalno značajne stavke: MRS 1 naglašava važnost materijalnosti u određivanju prezentiranja i objavljivanja informacija. Materijalne stavke treba predstaviti odvojeno kako bi se osiguralo da njihov značaj nije prikriven.
- Pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja: Standard zahtijeva od menadžmenta da napravi procjenu sposobnosti subjekta da nastavi s neograničenim poslovanjem. Ako menadžment utvrdi da postoji značajna sumnja u sposobnost subjekta da nastavi s neograničenim poslovanjem, to treba objaviti u finansijskim izvještajima.
- Prezentacija finansijskog položaja: MRS 1 daje smjernice o prezentiranju imovine, obaveza i kapitala u izvještaju o finansijskom položaju. Imovina i obaveze klasifikuju se kao kratkoročne ili dugoročne na temelju njihove prirode i očekivanog perioda realizacije.
- Prezentacija sveobuhvatne dobiti: MRS 1 zahtijeva prezentaciju ukupne sveobuhvatne dobiti u izvještaju o sveobuhvatnoj dobiti.
- Objavljivanje politika: Standard nalaže objavljivanje značajnih računovodstvenih politika kojih se pridržava subjekt, zajedno sa svim donesenim prosudbama i primijenjenim ključnim pretpostavkama.
- Bilješke uz finansijske izvještaje: MRS 1 navodi vrste informacija koje bi trebale biti uključene u bilješke uz finansijske izvještaje, uključujući informacije o osnovama

mjerena, ključnim procjenama, nepredviđenim obavezama i transakcijama s povezanim stranama.

- Usporedne informacije: MRS 1 zahtijeva od subjekata da prezentiraju usporedne informacije za prethodno razdoblje u finansijskim izvještajima, osim kada su dopuštena određena izuzeća

Osnovni cilj finansijskog izvještavanja i pripreme finansijskih izvještaja jeste pružiti najznačajnije informacije korisnicima finansijskih izvještaja, kao što su investitori, uprava, reviori i sl. Finansijski izvještaji mogu poslužiti kao osnovni izvor informacija za potrebe poslovnog odlučivanja, te kao dobra podloga prilikom analize poslovanja preduzeća i ocjene stanja preduzeća. Na temelju tako dobijenih informacija mogu se jasno sagledati osnovne snage i slabosti preduzeća, donijeti odluke o potencijalnim korektivnim radnjama i o planiranju budućeg poslovanja preduzeća. U skladu sa svim navedenim u sljedećem dijelu poglavlja predstavljen je set osnovnih finansijskih izvještaja prema MRS 1.

2.1. Set osnovnih finansijskih izvještaja

Jedan od glavnih zadataka računovodstva jeste prikupljanje i obrada finansijskih podataka te prezentacija navedenih informacija krajnjim korisnicima. Ukratko rečeno, najbitniji zadatak računovodstva predstavlja priprema finansijskih izvještaja preduzeća. Finansijski izvještaji predstavljaju krajnju fazu računovodstvenog procesa te glavne nosioce računovodstvenih informacija koje su neophodne za donošenje poslovnih odluka (Žager *et al*, 2008). Oni pružaju informacije o prihodima, rashodima, imovini, obavezama, kapitalu, novčanim tokovima, ostvarenom rezultatu te druge informacije koje se objavljuju u bilješkama uz finansijske izvještaje.

Prema MRS 1 potpuni set finansijskih izvještaja čine (MRS 1, tačka 18):

- Izvještaj o finansijskom položaju na kraju perioda
- Izvještaj o dobiti ili gubitku i ostaloj sveobuhvatnoj dobiti perioda
- Izvještaj o promjenama u kapitalu tokom perioda
- Izvještaj o novčanim tokovima tokom perioda
- Bilješke, koje obuhvataju pregled značajnih računovodstvenih politika i druga objašnjenja
- Usporedne informacije koje se odnose na prethodni period
- Izvještaj o finansijskom položaju na početku najranijeg uporednog perioda, ako subjekt neku računovodstvenu politiku primjenjuje retroaktivno, ili ako retroaktivno prepravljiva stavke u svojim finansijskim izvještajima, ili ako reklasifikuje stavke u finansijskim izvještajima

Standard također u okviru iste tačke napominje da subjekt može izvještaji nazvati drugačijim nazivima od onih u Standardu.

Svi finansijski izvještaji pomenuti iznad su međusobno povezani i referiraju se jedni na druge. Kada se posmatraju zajedno, oni govore o 'zdravstvenom stanju' određenog subjekta, koje je potrebno ustanoviti i razumjeti kako bi se donijele odgovarajuće poslovne odluke (Žager *et al*, 2008).

2.1.1. Izvještaj o finansijskom položaju

Izvještaj o finansijskom položaju, ili bilans stanja pokazuje finansijsko stanje ili finansijski položaj subjekta na određeni datum. Bilans stanja predstavlja sažetak onoga što subjekt posjeduje (imovina) i ono što subjekt duguje eksternim osobama (obaveze) i internim vlasnicima (dionički kapital). Po definiciji, stanja u izvještaju o finansijskom položaju moraju biti uravnotežena; odnosno zbir svih sredstava mora biti jednak zbiru obaveza i dioničkog kapitala. Jednačina ravnoteže izražava se kao (Fraser i Ormiston, 2013):

$$\text{Imovina} = \text{Obaveze} + \text{Kapital}$$

Prema važećim propisima MSFI-a i MRS-a, imovina u bilansu stanja može se podijeliti na dugoročnu i kratkoročnu. Imovina koja je stečena kao dio poslovnog modela ili se očekuje da će biti realizovana unutar 12 mjeseci nakon datuma izvještavanja klasifikovana je kao kratkoročna imovina. Imovina koju subjekt posjeduje i koristi u svom poslovanju s očekivanjem da će pružiti ekonomsku korist u dužem razdoblju, obično dužem od jedne godine, se klasifikuje kao dugoročna imovina. Obaveze predstavljaju finansijske obaveze ili dugove koje kompanija ima prema eksternim stranama. One mogu da igraju ključnu ulogu u procjeni finansijskog zdravlja kompanije, likvidnosti i sposobnosti da ispuni svoje obaveze u kratkom i dugoročnom roku (Baksaas i Stenheim, 2019).

Iako je u većini slučajeva izvještaj o dobiti ili gubitku (bilans uspjeha) ključan za razumijevanje poslovanja, on ne sadrži sve informacije potrebne za temeljitu analizu. Stoga, bilans stanja korisnicima pruža podatke o zaduženosti preduzeća i vrijednosti imovine kao što su nekretnine. Iako bi prihod preduzeća mogao biti vrlo zdrav i u porastu, ako je preduzeće opterećeno prevelikim dugom ili ima mnogo nepodmirenih faktura koje njegovi klijenti nisu platili, oni možda neće biti vidljivi u izvještaju o dobiti ili gubitku. Međutim, to će biti vidljivo u bilansu stanja. U bilansu stanja su također prikazane značajne nekretnine ili druga imovina koja nije monetizirana u bilansu uspjeha; na primjer, ako preduzeće posjeduje vlastitu zgradu, zemljište ili pogon, te će vrijednosti biti navedene u bilansu stanja (Suh, 2017).

Bilans stanja u konačnici predstavlja jedan statički izvještaj koji prikazuje finansijski položaj preduzeća u jednoj tački. Ostali finansijski izvještaji su nešto dinamičniji, te prikazuju promjene u određenom razdoblju, stoga je iznimno bitan cjelokupan set finansijskih izvještaja jer ostali izvještaji detaljnije objašnjavaju neke pozicije sadržane u bilansu stanja (Žager *et al*, 2008).

2.1.2. Izvještaj o dobiti ili gubitku

Izvještaj o dobiti ili gubitku pruža informacije o uspjehu poslovanja preduzeća tokom jednog računovodstvenog razdoblja. Osnovni dijelovi bilansa uspjeha su prihodi, rashodi i razlika između dvoje navedeno, a to je dobit ili gubitak – odnosno ostvareni finansijski rezultat tokom razdoblja. Na kraju svakog izvještajnog perioda upoređuju se prihodi i rashodi kako bi se utvrdilo da li je kompanija poslovala sa dobiti ili gubitkom (Gulin i Perčević, 2013).

Bitno je naglasiti da su prihodi i rashodi obračunske kategorije, i priznaju se u skladu sa načelom nastanka događaja. To znači da se prihodi i rashodi trebaju priznati u onom periodu kada su nastali, a ne u momentu kada je novac primljen, odnosno isplaćen.

Izvještaj o dobiti ili gubitku govori korisniku finansijskih izvještaja koliko dobiti je kompanija ostvarila u jednom periodu, obično mjesecu, kvartalu ili godini. Oduzimanjem ukupnog troška od ukupnog prihoda otkriva se marža preduzeća. Više marže su bolje jer to znači da kompanija može trošiti manje i zadržati veći postotak prihoda kao dobit. Najbolje je analizirati izvještaj o dobiti ili gubitku iz nekoliko uzastopnih godina jer on otkriva u kojem smjeru ide poslovanje. Prema istraživanjima koje je radio Suh (2017) često se sa bilansom uspjeha javljaju i sljedeća pitanja:

Rastu li marže manje ili više?

Rastu li prihodi zajedno s rashodima ili rastu samo rashodi, a prihodi ostaju isti?

Na sva ova pitanja odgovore dobivamo čitajući izvještaj o dobiti ili gubitku.

2.1.3. Izvještaj o promjenama u kapitalu tokom perioda

Izvještaj o promjenama na kapitalu prikazuje kretanje vlasničkog kapitala tokom razdoblja, neto dobit ili gubitak prema izvještaju o dobiti ili gubitku, rezerve i kretanje na rezervama, isplate dividendi, i sl. Najčešća i najveća promjena promjena u navedenom izvještaju je ostvareni finansijski rezultat za period, tj najveća promjena proizilazi iz zadržane dobiti.

Većina korisnika, npr. investitora će u najvećoj mjeri koristiti prethodna dva finansijska izvještaja za donošenje odluka o ulaganju i sl. Posebnu pažnju izvještaju o promjenama u kapitalu pridaju revizori prilikom obavljanja revizorskih procedura, kako bi provjerili da li su transakcije koje nisu transakcije kapitala (najčešće efekti vrednovanja) knjižene kroz kapital, da li su iste možda trebale utjecati na prihode ili rashode, te samim tim dobit subjekta, što u konačnici može dovesti do neispravno prikazanog finansijskog rezultata ili ukupnog kapitala subjekta. Jedan od indikatora problema za nastavak poslovanja je jako često i negativan kapital.

2.1.4. Izvještaj o novčanim tokovima tokom perioda

Još jedan dio slagalice koji se koristi prilikom procjene vrijednosti i poslovanja preduzeća je izvještaj o novčanim tokovima. Ovaj izvještaj prikazuje prilive i odlive novčanih sredstava na poslovnom računu preduzeća. Ovdje se odražavaju stvarni depoziti i aktivnost plaćanja za obaveze prema dobavljačima, obračun plaća, prihod itd. Kompanija kojoj ponestaje gotovine, ali ima odgovarajući prihod i imovinu za finansiranje poslovanja, može imati problem s potraživanjima ili će morati refinansirati dugove. S druge strane, ukoliko izvještaj o gotovinskim tokovima pokazuje previše gotovine to može značiti da kompanija ne vraća dovoljno resursa u svoje poslovanje. Prema MRS 7 (MSFI, 2017) postoje tri osnovna tipa aktivnosti iz kojih mogu nastati novčani tokovi: operativne, investicijske i finansijske aktivnosti.

Operativne aktivnosti: Predstavlja novčani tok iz kratkoročnih operativnih i primarnih aktivnosti preduzeća, odnosno njegovu tekuću imovinu i kratkoročne obaveze. Ovaj odjeljak procjenjuje neto prihod i gubitke preduzeća. Procjenom prodajnih i poslovnih rashoda, svi prihodi i rashodi od negotovinskih stavki usklađeni su kako bi uključili prilive i odlive novčanih transakcija i odredili neto iznos (Suh, 2017).

Investicijske aktivnosti: prikazuje prilive od kupovine i prodaje dugoročnih poslovnih ulaganja kao što su nekretnine, imovina, oprema i vrijednosni papiri. Povećanje ulaganja ukazuje na odliv novca (korištenje sredstava), a smanjenje ulaganja signalizira priliv novca.

Finansijske aktivnosti: Predstavlja novčani tok generisan ili utrošen na povećanje dioničkog kapitala i duga zajedno s isplatom kamata i dividendi. Također uključuje sav novac koji je povezan s finansiranjem osnovnog poslovanja.

MRS 7 (2017) je propisao dvije osnovne metode sastavljanja izvještaja o novčanim tokovima: direktna i indirektna. Prema direktnoj metodi „objavljaju se glavne skupine bruto novčanih primitaka i bruto novčanih isplata“, dok se prema indirektnoj metodi „dobit ili gubitak usklađuje za učinke transakcije nenovčane prirode, sva odgađanja ili razgraničenja prošlih ili budućih poslovnih novčanih priliva ili odliva, i za stavke prihoda ili rashoda koje su vezane za investicijske ili finansijske novčane tokove“ (MRS, 2017, tačka 18).

Izvještaj o novčanim tokovima je danas izrazito bitan i koristan jer korisnicima pruža informacije o novčanim prilikama i odlivima koji su posebno važni ukoliko se uzme u obzir sve veći problem s likvidnošću kod mnogih kompanija koji se javlja u posljednje vrijeme. Jako često se u praksi može desiti da kompanija prikazuje dobit, dok s druge strane postoje poteškoće prilikom izmirenja obaveza. Prema mišljenju pojedinih stručnjaka (Gulin i Perčević, 2013), izvještaj o novčanim tokovima je nastao zbog potrebe uprave i finansijskih institucija za dodatnim informacijama prilikom donošenja odluka. Izvještaj o novčanim tokovima je danas od velike koristi na globalnoj razini, jer daje informacije koje se možda ne mogu pronaći u bilansu stanja i bilansu uspjeha.

2.1.5. Bilješke uz finansijske izvještaje

Bilješke uz finansijske izvještaje su propisane Međunarodnim računovodstvenim standardima, MRS 1, ali nisu formalno određene i predstavljaju informativni dio koji može da prikaže ili opiše osnovnu poslovnu djelatnost subjekta, detaljno razumijevanje stanja kompanije i sl (Kántor, 2016). Ovaj dio seta finansijskih izvještaja je indirektno vezan za bilans stanja i bilans uspjeha.

Među informacijama prikazanim u općem dijelu bilješki uz finansijske izvještaje bit će uključene i ključne računovodstvene politike, njihove promjene i njihov utjecaj na dobit. Ovi informacijski zahtjevi predstavljaju opis primarnih pravila računovodstvenih politika kao i pravila koja su potrebna za razumijevanje podataka prikazanih u finansijskim izvještajima (Fridrich i Simon, 2018).

U informativnom dijelu bilješki uz finansijske izvještaje uključene su neke zakonski predviđene kontekstualne komponente koje služe za detaljniji opis i karakterizaciju stanja društva; što je neizravno je povezano s bilansom stanja i uspjeha (Kántor, 2016.), koji pripadaju finansijskim izvještajima.

Prema istraživanjima koje su radili Fenyves, Bács, Zéman i dr. (2018), zaključili su da u ekonomski razvijenim zemljama sve je veći obim informacija koje objavljuju kompanije, te daju puno više informacija o sebi nego prije. U okviru sve veće količine podataka, kompanije, osim finansijskih informacija, uvode i prikazuju glavne značajke svoje korporativne strategije, svoje snage, prijetnje, rizike i sposobnosti (Matthies i Coners, 2015).

2.2. Bazični postulati u računovodstvu

Računovodstvo kao izvor jasnih i značajnih informacija o svakom preduzeću, prepoznali su još u dvadesetom stoljeću Sprouse i Moonitz (1962) kada su predstavili sažeto i na jednom mjestu 14 osnovnih postulata u računovodstvu. Oni su predstavili i dizajnirali postulate na način da zadovolje kriterije svih zainteresovanih grupa. S obzirom na to da se okruženje i uvjeti u svijetu mijenjaju, potrebno je definisati precizna i detaljna pravila i potencijalno ih ažurirati prema trenutnim potrebama. Međutim, prema istraživanjima Sprouse-a i Moonitz-a (1962), takva pravila ne utječu nužno na jasno definisane postulate računovodstva koji su sveobuhvatni i primjenjivi u svakom momentu, okruženju i uslovima. Oni su 14 osnovnih postulata podijelili u 3 različita poglavlja (Sprouse i Moonitz, 1962):

1. Poglavlje 3: Okruženje

- a. *Postulat A-1. Kvantifikacija* – kvantitativni podaci su korisni prilikom donošenja odluka kako bi se mogla prikazati jasna korelacija između poduzetih akcija i posljedica tih akcija.

- b. *Postulat A-2. Razmjena* – proizvodi, usluge i roba koji se proizvode i pružaju su uglavnom distribuirane kroz razmjenu, te nisu direktno utrošeni od strane proizvođača.
- c. *Postulat A-3. Subjekti (uključujući jasnu identifikaciju subjekta)* – ekonomske aktivnosti obavljaju razni subjekti. Svaki izvještaj o obavljenim ekonomskim aktivnostima mora jasno identifikovati koji je subjekat uključen u obavljanje te aktivnosti.
- d. *Postulat A-4. Periodičnost* – ekonomske aktivnosti se obavljaju kroz jasno određene vremenske periode. Svaki izvještaj o obavljenim ekonomskim aktivnostima mora jasno identifikovati i naznačiti na koji vremenski period se odnosi obavljena ekonomska aktivnost.
- e. *Postulat A-5. Mjerenje* – najčešća mjerna jedinica kojom se mjeri i prikazuje razmijenjena roba, usluge, utrošeni rad i resursi je novac. Svaki izvještaj mora jasno naznačiti koja mjerna jedinica (valuta) je korištena.

2. Poglavlje 4: Suplementarne propozicije – područje računovodstva

- a. *Postulat B-1. Finansijski izvještaji* – rezultat računovodstvenih procesa se prikazuje u setu finansijskih izvještaja između kojih postoji međusobna veza i koji se baziraju na istim fundamentalnim podacima.
- b. *Postulat B-2. Tržišne cijene* - računovodstveni podaci se temelje na cijenama koje se generišu nekim prošlim, sadašnjim ili budućim razmjenama koje su se stvarno dogodile ili se očekuje njihovo ostvarenje.
- c. *Postulat B-3. Subjekti* – rezultati računovodstvenih cijena izraženi su u smislu specifičnih jedinica ili subjekata.
- d. *Postulat B-4. Privremenost* – rezultati poslovanja su u relativno kratkom vremenskom periodu prilično neizvjesni i privremeni.

3. Poglavlje 5: Imperativi

- a. *Postulat C-1. Kontinuitet* - u nedostatku dokaza za suprotno, subjekt treba smatrati da nastavlja poslovati na neodređeno vrijeme. U slučaju da postoje dokazi da subjekat ima limitiran vijek, ne bi trebao smatrati i pripremati izvještaji pod pretpostavkom da će nastaviti poslovati na neodređeno vrijeme.
- b. *Postulat C-2. Objektivnost* - promjene u imovini i obavezama i povezani učinci (ako postoje) na prihode, rashode, zadržanu dobit i slično, ne bi se trebali formalno priznavati prije trenutka u kojem se mogu objektivno izmjeriti.
- c. *Postulat C-3. Konzistentnost* - procedure koje se koriste u računovodstvu za određeni subjekt trebaju biti prikladni za mjerenje njegovog položaja i njegovih aktivnosti i trebaju se dosljedno koristiti iz razdoblja u razdoblje.
- d. *Postulat C-4. Stabilna jedinica mjerenja* – finansijski izvještaji trebaju biti pripremljeni u stabilnim mjernim jedinicima.

- e. *Postulat C-5. Objavljivanje* – finansijski izvještaji trebaju sadržavati sve objave kako ne bi navodili na pogrešno tumačenje.

Koncept vremenske neograničenosti poslovanja smatra se postulatom u računovodstvu jer predstavlja temeljnu pretpostavku o prirodi i kontinuitetu poslovnih subjekata. Postulati su osnovna načela ili temeljne pretpostavke koje služe kao temelj za razvoj računovodstvenih standarda i praksi. Ispod je nekoliko zaključaka donesenih nakon pročitane literature zbog kojih se koncept vremenske neograničenosti smatra jednim od postulata u računovodstvu.

Postulati u računovodstvu temeljne su pretpostavke koje se prihvataju bez zahtjeva za dokazivanjem jer se smatraju očiglednim istinama. Koncept vremenske neograničenosti poslovanja se temelji na uvjerenju da se preduzeća obično osnivaju s namjerom da posluju na neodređeno vrijeme, osim ako uvjerljivi dokazi ne ukazuju na suprotno.

Postulati nisu specifični ni za jedan određeni računovodstveni standard ili praksu. Oni su univerzalno primjenjiva načela koja pružaju podršku cijelom području računovodstva. Koncept vremenske neograničenosti poslovanja univerzalna je pretpostavka jer se primjenjuje na sve subjekte koji pripremaju finansijske izvještaje, bilo da su velike korporacije, mala preduzeća ili neprofitne organizacije.

Postulati pružaju dosljednu osnovu za korištenje i pripremanje računovodstvenih praksi i politika. Koncept vremenske neograničenosti poslovanja osigurava dosljednost u tretiranju imovine, obaveza, prihoda i rashoda u različitim subjektima i tokom vremena. Ova dosljednost omogućava smislenu usporedbu finansijskih informacija, što je ključno za finansijsku analizu i donošenje odluka.

Koncept vremenske neograničenosti poslovanja ima dugu historiju u računovodstvu i poslovnoj praksi. Odražava opće shvatanje da većina preduzeća posluje s namjerom da nastavi svoje poslovanje u doglednoj budućnosti.

Koncept vremenske neograničenosti poslovanja ima također direktan utjecaj i važnost za finansijsko izvještavanje jer utječe na to kako se procjenjuju imovina i obaveze, kako se priznaju prihodi i rashodi i kako se pripremaju finansijski izvještaji. Pretpostavljajući da će subjekt nastaviti svoje poslovanje, finansijski izvještaji daju tačniji prikaz finansijskog položaja i uspješnosti subjekta.

Dok je koncept vremenske neograničenosti poslovanja postulat koji pretpostavlja kontinuitet poslovanja, on također zahtijeva da uprava procijeni i objavi sve neizvjesnosti ili događaje koji mogu izazvati sumnju u sposobnost subjekta da nastavi s neograničenim poslovanjem. Ovaj dvostruki aspekt koncepta osigurava da se potencijalni rizici transparentno komuniciraju s korisnicima finansijskih izvještaja.

Koncept vremenske neograničenosti poslovanja se konstantno prepliće sa ostalim postulatima i načelima u računovodstvu i može se jako često dovesti u vezu s istim. Najčešće se dovodi u vezu sa načelom mjerenja iz razloga jer ovaj koncept može usmjeravati na koji

način se vrednuju i mjere imovina i obaveze. Tako su npr. Musvoto i Gouws (2011) jedno cijelo istraživanje posvetili izučavanju da li je koncept vremenske neograničenosti poslovanja preduvjet za mjerenje i vrednovanje. Međutim i oni i ranije Vatter (1963) su se složili da vremenska neograničenost poslovanja ne uslovljava mjerenje i vrednovanje, ali spona između dvoje spomenutog je itekako prisutna.

Ukratko, koncept vremenske neograničenosti poslovanja kvalifikovan je kao postulat u računovodstvu jer služi kao temeljna, univerzalno primjenjiva pretpostavka koja utječe na računovodstvene prakse i osigurava relevantnost, usporedivost i dosljednost finansijskog izvještavanja u različitim subjektima i industrijama.

2.3. Računovodstvene pretpostavke, načela i standardi

Knjigovodstvo datira još iz davnih vremena, pa tako i kodifikacija računovodstvenih načela koja obuhvataju konvencije, pravila i postupke koji su nužni za objašnjenje prihvaćene računovodstvene prakse u određeno vrijeme datira još iz devetnaestog stoljeća. U SAD-u, Američka računovodstvena asocijacija (eng. American Accounting Association) izdala je svoju publikaciju 1936. godine pod naslovom "Privremena izjava o računovodstvenim načelima na kojima se temelje finansijski izvještaji preduzeća" (McCullers i Schroeder, 1982). Ova su se načela razvila u općeprihvaćena računovodstvena načela (eng. skr. GAAP). Ovaj izraz se odnosi na konsenzus unutar računovodstvene profesije da je određeno načelo općeprihvaćeno kao prikladno za okolnosti u kojima se koristi (McCullers i Schroeder, 1982).

Iako postoji nekoliko mogućih izvora za izjave o računovodstvenim načelima i pretpostavkama, najmjerodavniji su lokalni i međunarodni odbori za računovodstvene standarde. Danas institucije koje postavljaju standarde poput Odbora za standarde finansijskog izvještavanja (FASB) i Odbora za međunarodne računovodstvene standarde (IASB) utječu na svijet, a institucije koje na lokalnom nivou postavljaju standarde sve se više usklađuju sa standardima razvijenim za međunarodnu upotrebu. Svaka od navedenih institucija nastoji pripremiti standarde, propise i pravila u skladu sa ranije razvijenim računovodstvenim teorijama (Coetsee, 2010). Vlasnička teorija računovodstva naglašava da finansijsko računovodstvo mora biti strukturirano na način koji zadovoljava prvenstveno interes vlasnika. Sva računovodstvena načela i koncepti definirani su i određeni iz interesa vlasnika. Glavni cilj vlasnika je povećati svoje bogatstvo. Najčešći međunarodni okvir za prezentaciju finansijskih izvještaja je Konceptualni okvir finansijskog izvještavanja koji je razvijen od strane IASB-a, a koji ujedno izdaje Međunarodne računovodstvene standarde (MRS) i Međunarodne standarde finansijskog izvještavanja (MSFI). IASB-ov Konceptualni okvir finansijskog izvještavanja (IASB, Konceptualni okvir finansijskog izvještavanja, 2021a) pretpostavlja da finansijske računovodstvene informacije koje zadovoljavaju potrebe dioničara i kreditora također zadovoljavaju informacijske potrebe drugih korisnika finansijskih izvještaja, na primjer, države i njezinih poreznih vlasti, zaposlenika, dobavljača, kupaca i opće javnosti (Oulasvirta, 2016).

Stoga, bez obzira na računovodstveni kontekst, bio privatni ili javni sektor, potrebne su neke smjernice o načelima dobre računovodstvene prakse.

Opći popis računovodstvenih načela i pretpostavki na kojim se zasniva finansijsko računovodstvo, koji su predstavili Glautier i Underdown (1994), a koji se najčešće može i pronaći u literaturi je kako slijedi:

1. Načelo poslovnog subjekta
2. Načelo mjerenja novca
3. Vremenska neograničenost poslovanja
4. Nabavna vrijednost (trošak nabavke)
5. Realizacija
6. Vremenska razgraničenja
7. Sučeljavanje prihoda i rashoda
8. Periodičnost
9. Dosljednost
10. Razboritost

Svrha načela poslovnog subjekta je napraviti jasnu razliku između računovodstvenog subjekta i ostalih subjekata unutar tog subjekta. To najčešće znači da je bitno napraviti razliku između samog subjekta i vlasnika tog subjekta. Prema ovom načelu, poslovni subjekt se smatra kao samostalna cjelina nezavisno od drugih subjekata kao što su vlasnici ili druga preduzeća.

Načelo mjerenja novca znači da je u računovodstvu i prilikom finansijskog izvještavanja potrebno sve izraziti i prikazati u monetarnom, tj. vrijednosnom smislu. Ovo ponekada može biti problematično u finansijskom računovodstvu javnog sektora gdje se jako često ljudski resursi posmatraju kao sredstva. Također u javnom sektoru je teško monetarno izraziti aktivnosti koje se poduzimaju s ciljem zaštite okoliša ili poboljšanja uslova života.

Načelo vremenske neograničenosti poslovanja se bazira na pretpostavci da će subjekt nastaviti s poslovanjem u doglednoj budućnosti, te da nije na granici stečajnog postupka ili postupka likvidacije. Ovo načelo se također često prema raznoj literaturi veže i sa načelom pomenuto iznad. Prema IASB (2021a) Konceptualnom okviru finansijskog izvještavanja računovodstvena mjerenja koja su neophodna za pripremu finansijskih izvještaja društava za čije se poslovanje očekuje da će se nastaviti u doglednoj budućnosti trebaju biti pripremljena pod pretpostavkom vremenske neograničenosti poslovanja.

Načelo nabavne vrijednosti, tj. troška nabavke zahtijeva evidenciju poslovnih događaja zasnovanu na nabavnoj vrijednosti, tj. trošku nabavke. Sva imovina se u poslovnim knjigama evidentira prema stvarnom novčanom odlivu koji je nastao prilikom nabavke određene imovine, bez obzira na njenu realnu, tj. trenutnu vrijednost.

Načelo realizacije se odnosi na period od momenta kada kompanija nabavi određeno sredstvo do momenta dok se to isto sredstvo ne rashoduje ili proda. Nabavna cijena sredstva u poređenju sa knjigovodstvenom vrijednošću predstavlja prihod/rashod koji je ostvaren prilikom njegovog rashodovanja (Oulasvirta, 2016). Ovo načelo se također još često naziva i načelo nastanka događaja koje predviđa i propisuje da se prihodi i rashodi priznaju u onom momentu kada su zaista nastali.

Uz prethodno načelo također se još vezuju načela vremenskih razgraničenja i sučeljavanja prihoda i rashoda. Vremenska razgraničenja se koriste kako bi se prihodi i rashodi prikazali u odgovarajućem periodu, tj. periodu kada su nastali, dok prema načelu sučeljavanja prihoda i rashoda, osnovni uslov za nastanak prihoda jeste nastanak određenih rashoda. Potrebna je usporedba navedene dvije kategorije kako bi se mogao utvrditi ostvareni poslovni rezultat. Upoređuju se oni prihodi i rashodi koji su nastali u istom obračunskom razdoblju.

Periodičnost je također jedno od načela koje je u direktnoj vezi sa iznad pomenutom pričom o adekvatnom vremenskom priznavanju prihoda i rashoda. Periodičnost znači da se cjelokupno postojanje određenog subjekta treba podijeliti na konstantne periode u svrhu adekvatnog finansijskog izvještavanja (Oulasvirta, 2016). To omogućava sučeljavanje prihoda i rashoda u odgovarajućem izvještajnom razdoblju. Svakako da postoje mnogi izazovi prilikom priznavanja i sučeljavanja prihoda i rashoda. Amortizacija je jedan od primjera gdje se troškovi raspoređuju u odgovarajućim izvještajnim razdobljima. Ona predstavlja alokaciju troškova koji se odnose na određeno sredstvo kroz cjelokupan period korištenja tog sredstva, a prikazan u odgovarajućim izvještajnim razdobljima.

Načelo konzistentnosti ili dosljednosti je značajno zbog relevantne usporedbe između izvještajnih razdoblja. Korisnici finansijskih izvještaja žele imati uvid u usporedne podatke kako bi mogli zaključiti da li su oni konzistentni, da li kompanija bilježi rast ili pad poslovanja i sl. Ukoliko ne postoji konzistentnost između korištenih računovodstvenih metoda i pravila, upotreba informacija iz finansijskih izvještaja postaje otežana ili čak neupotrebljiva. Uporedivost i konzistentnost između razdoblja u računovodstvenim metodama i pravilima povećava vrijednost informacija prikazanih u finansijskim izvještajima.

Načelo razboritosti, ili nekada u literaturi nazvano i načelo opreznosti (Žager *et al.*, 2008) za cilj ima pripremiti što bolju procjenu budžetiranih prihoda kako oni ne bi bili precijenjeni, i što bolju procjenu budžetiranih rashoda kako oni ne bi bili podcijenjeni. Ovo načelo nalaže da se prihodi priznaju samo onda kada su sigurni, tj. stvarno nastali, dok se troškovi priznaju i onda kada su mogući. Načelo razboritosti ili opreznosti je koncipirano kako bi se preduzeća bolje i lakše prilagodila neizvjesnim budućim razdobljima. Cilj ovog načela je da se u

tekućem obračunskom periodu prikaže što manji rezultat kako bi se dio tog rezultata mogao „prenijeti“ u nadolazeće obračunske periode kada se možda jave poteškoće u poslovanju. Bitno je naglasiti da ovo načelo ne zahtijeva i ne podržava pogrešno prikazivanje rezultata, tj. namjenski prikazan previsok ili prenizak rezultat (Oulasvirta, 2016).

Računovodstvena načela i standardi osiguravaju da su finansijske informacije relevantne, pouzdane i bez pristranosti, ulijevajući korisnicima finansijskih izvještaja povjerenje u integritet finansijskog izvještavanja. Oni uspostavljaju dosljednost, transparentnost i uporedivost u finansijskim izvještajima, što omogućava investitorima, kreditorima, regulatorima i drugim dioničarima da donose informisane odluke. Također pružaju pomoć organizacijama u održavanju tačne evidencije svojih finansijskih transakcija, praćenju njihove finansijske uspješnosti i procjeni njihove finansijske pozicije. Kao što je navedeno u tekstu iznad, jedno od načela i pretpostavki u računovodstvu je vremenska neograničenost poslovanja. Razni izvori mogu pružiti drugačiju listu osnovnih načela i pretpostavki, međutim skoro svaki izvor će ovo načelo imati kao jedno od osnovnih. Bez obzira na to, načelu vremenske neograničenosti poslovanja se pridaje jako malo pažnje. Mogući razlog tome je to što je nekada jako teško procijeniti da li će kompanija biti u mogućnosti nastaviti poslovanje u narednom periodu. Međutim, ukoliko se temeljito, detaljno i s punom pažnjom obrade i analiziraju ostala računovodstvena načela, može se zaključiti da su skoro svi oni formulisani s ciljem održavanja poslovanja subjekta u doglednom periodu. Stoga jako je bitno poznavati i razumjeti osnovne pretpostavke na kojima se temelji računovodstvo kako bi se steklo bolje razumijevanje o vođenju kompanije.

3. PRETPOSTAVKA VREMENSKE NEOGRANIČENOSTI POSLOVANJA

Vremenska neograničenost poslovanja se smatra temeljem računovodstvene i revizorske prakse. Prema računovodstvenim i revizorskim standardima, pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja je priznata kao temeljna pretpostavka za sastavljanje finansijskih izvještaja. Međutim, veliki dio računovodstvene regulative još uvijek nije dao dovoljne i jasne smjernice te se javljaju velike nedoumice prilikom primjene ovog koncepta (Sever Mališ i Keglević Kozjak, 2016).

Međunarodni revizijski standard 570 – Vremenska neograničenost poslovanja se bavi tematikom vremenske neograničenosti poslovanja. Standard je stupio na snagu za revizije koje završavaju na dan ili nakon dana 15. decembra 2016. godine i on opisuje koje su to obaveze i odgovornosti revizora i uprave prilikom procjene vremenske neograničenosti poslovanja. U tački 2 ovog standarda se navodi da „kada je primjereno korištenje računovodstva na osnovi pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja, imovina i obaveze iskazuju se uz pretpostavku da će subjekt biti sposoban iskoristiti svoju imovinu i podmiriti svoje obaveze u normalnom odvijanju poslovanja“ (IFAC, 2016, str. 1).

Pored MRevS-a 570 i ranije pomenutog MRS 1, početkom 2021. godine Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB) je objavio izvještaj o konceptu vremenske neograničenosti poslovanja sa fokusom na objavljivanju pod nazivom „Going concern – a focus on disclosure“ (IASB, 2021b). Izvještaj je objavljen u periodu kada su pandemija Koronavirusa i restrikcije uzrokovane istom bili na vrhuncu. U periodu 2020. i 2021. godine veliki broj kompanija se susreo sa problemima u poslovanju, a mnoge su čak bile primorane i da pokrenu postupke stečaja ili likvidacije te da obustave svoje poslovanje. U tom periodu uočeni su svi nedostaci koji su se javljali prilikom procjene vremenske neograničenosti poslovanja i posljedice uslijed nedovoljnog pridavanja pažnje navedenom konceptu. Pandemija COVID-19 dovela je do pada prihoda i profitabilnosti mnogih subjekata, postavljajući pitanja o njihovoj sposobnosti da nastave s neograničenim poslovanjem. Ova situacija dodatno usložnjava proces procjene vremenske neograničenosti poslovanja. Shodno svemu navedenom, međunarodna fondacija za računovodstvene standarde finansijskog izvještavanja zaključila je da je javnosti potrebno pružiti više informacija o navedenom konceptu te dodatno naglasiti važnost objavljivanja istog.

Izvještaj (2021b) naglašava da je koncept vremenske neograničenosti poslovanja u interakciji sa sveobuhvatnim zahtjevima za objavom u MRS-u 1, koji zahtijeva da subjekti objave materijalne neizvjesnosti i značajne procjene vezane za vremensku neograničenost poslovanja. Ovakve objave su vrlo važne za korisnike finansijskih izvještaja. MRS 1 također zahtijeva od menadžmenta da razmotri faktore koji se odnose na trenutnu i očekivanu profitabilnost, mogućnosti finansiranja, potencijalne izvore zamjenskog finansiranja i druge informacije o budućnosti kada procjenjuje je li osnova vremenske neograničenosti poslovanja odgovarajuća. Ovaj standard navodi minimalno razdoblje od najmanje 12 mjeseci za procjenu vremenske neograničenosti poslovanja, međutim subjekti nisu ograničeni na to razdoblje. Subjekti su dužni uzeti u obzir sve dostupne informacije o budućnosti.

Pandemija COVID-19 je pokazala da se ekonomsko okruženje može brzo promijeniti, a izvještaj koji je objavila fondacija MSFI (2021b) naglašava da MRS 10 dopušta ažuriranje procjene vremenske neograničenosti poslovanja kako bi ta procjena odražavala događaje koji su se dogodili nakon kraja izvještajnog razdoblja do datuma odobrenja finansijskih izvještaja za izdavanje. Ovaj izvještaj također naglašava važnost objavljivanja kada subjekt priprema finansijske izvještaje na principu vremenske neograničenosti poslovanja. Razina objavljivanja može varirati ovisno o okolnostima, u rasponu od nepostojanja specifičnog objavljivanja u određenim situacijama do značajnog objavljivanja kada postoje materijalne neizvjesnosti (IASB, 2021b). S obzirom na povećanu osjetljivost oko procjena vremenske neograničenosti poslovanja, neke od institucija koje objavljuju računovodstvene standarde i pravila razmotrile su dodatne zahtjeve za objavljivanjem u vezi s vremenskom neograničenošću poslovanja. Ovo uključuje eksplicitne zahtjeve za objavljivanjem informacija koje su u skladu sa sveobuhvatnim zahtjevima u MRS-u 1. Tako su još uvijek aktuelne diskusije između relevantnih međunarodnih institucija, uglavnom IAASB i IASB koje imaju stalne konsultacije u vezi sa procjenama vremenske neograničenosti poslovanja,

a sve iz razloga kako bi oni koji pripremaju finansijske izvještaje pružili što kvalitetnije informacija korisnicima finansijskih izvještaja.

3.1. Zainteresovanost korisnika

Veliki je broj korisnika finansijskih izvještaja i veliki je broj razloga upotrebe finansijskih izvještaja. Lessambo (2018) je u svojoj knjizi izdvojio nekoliko osnovnih skupina korisnika finansijskih izvještaja:

– Investitori i finansijski analitičari: Investitorima su potrebne informacije kako bi procijenili intrinzičnu vrijednost subjekta i odlučili hoće li kupiti, držati ili prodati dionice subjekta. Dobra procjena vremenske neograničenosti poslovanja može imati značajan utjecaj na ulagačke odluke investitora. Ukoliko je procjena da će se društvo u bližoj budućnosti susresti sa problemima u poslovanju, to može dovesti do smanjenja vrijednosti kompanije. Sve to u konačnici može alarmirati investitore i spriječiti ih u daljim ulaganjima u kompaniju. Analitičari koji obavljaju istraživanja o kapitalu i kompanijama koriste se također finansijskim izvještajima za provođenje istraživanja očekivanih zarada i ciljnih cijena. Ukoliko objave o vremenskoj neograničenosti poslovanja nisu adekvatne, to u značajnoj mjeri može utjecati na istraživanja o očekivanoj zaradi koje će izvršiti analitičari.

– Zaposlenici: Zaposlenici i njihove reprezentativne skupine zainteresovani su za informacije o solventnosti i profitabilnosti svojih poslodavaca kako bi mogli odlučivati o svojim karijerama, procijeniti svoju pregovaračku moć i sami sebi postaviti ciljanu platu. Izračun finansijskih indikatora o solventnosti i profitabilnosti te adekvatno objavljivanje istih mogu pružiti značajnu podršku u procjeni vremenske neograničenosti poslovanja. Ukoliko zaposlenici imaju saznanja o potencijalnim problemima u poslovanju s kojim se susreće njihova kompanija, to u velikoj mjeri može utjecati na njihove buduće karijerne planove.

– Zajmodavci: Zajmodavci imaju interesa u finansijske izvještaje jer im oni omogućuju da utvrde hoće li njihovi zajmovi i kamate zarađene na njih biti plaćeni u roku. Jedan od pokazatelja na potencijalne probleme sa nastavkom poslovanja, može biti i problem prilikom izmirivanja dugova. Ovi podaci se najjasnije mogu pročitati u bilansu stanja kompanije upoređujući obaveze po osnovu uzetih kredita i zajmova tokom dva ili više finansijskih razdoblja. Ukoliko je vidljivo da kompanija godinama unazad ne izmiruje obaveze za kredite, to može biti jedan od indikatora da kompanija ima problema sa nastavkom poslovanja.

– Dobavljač: Dobavljači koriste finansijske izvještaje preduzeća kako bi utvrdili hoće li iznosi koji im duguju biti plaćeni na vrijeme i hoće li se potraživanja koja imaju od određenog preduzeća povećati, smanjiti ili ostati ista. Ukoliko dobavljač na osnovu finansijskih izvještaja i objava u finansijskim izvještajima zaključi da neće naplatiti svoja potraživanja, može donijeti odluku da ne nastavi saradnju sa određenim preduzećem, a u isto

vrijeme može pokrenuti naplatu sudskim putem. Gubitak jednog velikog dobavljača posljedično može utjecati na osnovno poslovanje preduzeća. Stoga, preduzeće čak i ako nije imalo problema sa nastavkom poslovanja, u slučaju pojave više ovakvih situacija, može se suočiti sa problemima u poslovanju i održavanju poslovnog ciklusa.

– Kupci: Kupci žele znati hoće li njihov dobavljač nastaviti poslovati kao pravni subjekt, posebno kada imaju dugoročnu saradnju s tim dobavljačem. Na primjer, Apple je zainteresiran za dugoročnu održivost Intela jer Apple koristi Intel procesore u svojim računalima i ako Intel odmah prestane s radom, Apple će imati poteškoća u zadovoljavanju vlastite potražnje i izgubit će prihod.

– Vlade i njihove agencije: Vlade i njihove agencije zainteresovane su za informacije o finansijskom računovodstvu u različite svrhe. Na primjer, tijela za prikupljanje poreza, kao što je porezna uprava, zainteresovani su za izračun oporezivog dobitka subjekata koji plaćaju porez i pronalaženje njihove porezne obaveze. Ukoliko kompanija ima probleme sa poslovanjem i održavanjem poslovanja, vrlo je moguće da neće biti u mogućnosti platiti obaveze po osnovu poreza. Same vlade zainteresovane su za učinkovitu alokaciju resursa i trebaju im finansijske računovodstvene informacije različitih sektora i industrija kako bi odlučile o raspodjeli saveznog i državnog proračuna, itd. Zavodi za statistiku trebaju podatke iz finansijskih izvještaja u svrhu su izračuna prihoda, dobiti, zaposlenosti i slično. Državni organi jako često daju poticaje kompanijama koje pokazuju određeni potencijal za rast i razvoj opšte privrede i ekonomije u državi. Ukoliko kompanija ima poteškoća u poslovanju te ne daje veliki doprinos razvoju ekonomije i privrede jedne države, vrlo je moguće da neće biti podržani od strane države.

– Javnost: Javnost je zainteresovana za doprinos subjekta zajednicama u kojima posluje, njegova ažuriranja korporativne društvene odgovornosti, njegovu evidenciju o zaštiti okoliša itd. Javnost je jedan od faktora koji pomaže subjektu u izgradnji njegove reputacije kroz kupovinu njegovih proizvoda, korištenje njegovih usluga i neformalni razgovor u svom okruženju. Ukoliko je javnost upoznata sa tim da određena kompanija ima problema sa opstankom poslovanja, to će zasigurno dodatno narušiti njenu reputaciju.

3.2. Odgovornost menadžmenta

Uzimajući u obzir sve ranije navedeno, može se postaviti pitanje kome se pripisuje odgovornost procjene vremenske neograničenosti preduzeća. Prema istraživanjima koje je vršio Hospodka (2018) ta odgovornost bi se prije svega trebala pripisati upravi preduzeća i ona bi trebala biti ta koja posjeduje najbolje razumijevanje o finansijskoj situaciji u kojoj se preduzeće nalazi i, ako postoji bilo kakva sumnja u njegovu sposobnost da nastavi s neograničenim poslovanjem, trebala bi objaviti informacije u bilješkama koje idu uz finansijske izvještaje. Međutim, problem se javlja u tome što uprava obično uglavnom odbija i zaobilazi objaviti bilo kakve sumnje u neograničenost poslovanja preduzeća iz dva moguća razloga.

Prvo, uprava nema toliko sposobnost i mogućnosti predvidjeti buduće događaje, budući da je životni ciklus proizvoda postao kraći zbog sveprisutnog tehnološkog poremećaja. Drugo, u interesu menadžmenta nije otkrivati sumnje kada je vremenska neograničenost poslovanja upitna zbog činjenice da bi to moglo naštetiti njihovim vlastitim interesima.

Neka literatura tvrdi da bi se to moglo djelimično riješiti uvođenjem obaveze za upravu o objavljivanju podataka o vremenskoj neograničenosti poslovanja (Venutti, 2004). Venutti (2004) je zaključila da bi svako društvo trebalo biti u obavezi da uključi potvrdu o sposobnosti subjekta da nastavi s neograničenim poslovanjem u svojim bilješkama uz finansijske izvještaje. Potreba za potvrdom o sposobnosti subjekta da nastavi s neograničenim poslovanjem trebala bi upravu upoznati s činjenicom da je dužna objaviti sve potencijalne poteškoće koje se približavaju.

Prema Međunarodnom računovodstvenom standardu 1 – Prezentacija finansijskih izvještaja (MRS, 2021), uprava društva bi prilikom procjene vremenske neograničenosti poslovanja trebala uzeti u obzir sve raspoložive informacije o budućnosti za period od najmanje dvanaest mjeseci od datuma izvještaja, ali ne mora biti ograničena na to razdoblje. Obim posmatranja može da se razlikuje u svakom slučaju pojedinačno i može da zavisi od velikog broja faktora. Stoga, ukoliko je preduzeće u prošlim periodima poslovalo sa pozitivnim rezultatom, te ako je imalo redovan pristup finansijskim resursima, uprava može bez dodatnih analiza da zaključi da je pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja korištena adekvatno. Međutim, postoji mnogo slučajeva kada prethodno navedena situacija nije tako jednostavna. U tom slučaju, prije nego se donesu zaključci o primjerenosti primjene pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja, uprava je dužna da razmotri veliki broj drugih faktora koji imaju utjecaja na tekuću i očekivanu profitabilnost, planove za izmirenje dugova, te moguće izvore alternativnog finansiranja (Sever Mališ i Keglević Kozjak, 2016).

Kako bi se olakšao proces procjene vremenske neograničenosti poslovanja, te kako bi se dale jasne upute upravi, Međunarodni revizijski standard 570 – Vremenska neograničenost poslovanja je objavio koji to faktori utječu na menadžmentovu procjenu vremenske neograničenosti poslovanja (IFAC, 2016):

- Stepenn neizvjesnosti je u porastu što se procjena o vremenskoj neograničenosti poslovanja odnosi na udaljeniji ishod budućih događaja ili okolnosti. Prema tome, većina okvira i standarda o finansijskom izvještavanju koji zahtijevaju menadžersku procjenu su odredili i razdoblje za koje menadžer mora uzeti u obzir sve dostupne informacije
- Svaka procjena o budućnosti se temelji na informacijama dostupnim u sadašnjosti. Naknadni događaji mogu osporiti procjenu koja je bila razborita u momentu kada je pripremljena.
- Složenost i veličina preduzeća, sadržaj subjekta, uslovi njegovog poslovanja, te stepen u kojem je subjekat podložan eksternim faktorima imaju utjecaja na procjenu vezanu za ishode događaja i okolnosti.

Ukoliko je uprava i nakon dodatnih razmatranja i unatoč značajnim neizvjesnostima zaključila da je za pripremanje finansijskih izvještaja pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja zadovoljena, dužna je da sve uočene neizvjesnosti objavi u bilješkama uz finansijske izvještaje. Na taj način se prevenira pogrešno tumačenje i čitanje finansijskih izvještaja od strane krajnjih korisnika. S druge strane, ukoliko je uprava zaključila da pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja nije zadovoljena i primjerena, informacije o tome je potrebno objaviti. U objavu je također potrebno uključiti i koji je osnov za sastavljanje finansijskih izvještaja korišten s obzirom na to da izvještaji u tom slučaju nisu mogli biti pripremljeni pod pretpostavkom vremenske neograničenosti (Sever Mališ i Keglević Kozjak, 2016).

U slučaju da sumnja u nastavak poslovanja subjekta pod pretpostavkom neograničenog poslovanja nije izražena u bilješkama uz finansijske izvještaje, može se zaključiti da računovodstvo očito ne ispunjava svoju primarnu ulogu: kontrolu uprave (Hospodka, 2018). Stoga, dolazi se do sljedećih odgovornih u procesu procjene vremenske neograničenosti poslovanja – računovođe.

3.3. Odgovornost računovođa

U dosadašnjoj literaturi postoji jako malo podataka o odgovornosti računovođa u procesu vremenske neograničenosti poslovanja. Čak i u praksi računovođe su rijetko uključene u ovaj proces, a pored toga nerijetko nisu ni upoznate sa jednim od osnovnih načela i pretpostavki u računovodstvu koje se spominje u računovodstvenim i revizijskim standardima. Neki od mogućih razloga za nisku uključenost računovođa u procjenu vremenske neograničenosti poslovanja su:

- Fokus na preciznost i usaglašenost sa računovodstvenim standardima. Računovođe se trude da su knjiženja i finansijski izvještaji pripremljeni strogo u skladu sa računovodstvenim standardima i regulativom. Procjena vremenske ograničenosti poslovanja zahtijeva nešto širu perspektivu koja uzima u obzir i druge eksterne faktore koji utječu na kontinuitet poslovanja
- Limitiran autoritet. U većini slučajeva računovođe imaju ograničen autoritet i utjecaj na donošenje odluka unutar organizacije. Odgovornost donošenje odluka je u većini slučajeva na upravi i to predstavlja jedan od glavnih zadataka uprave, što opet upućuje na to da ni uprava ne pridaje procjeni neograničenosti poslovanja mnogo pažnje, te to ne smatra svojim osnovnim zadatkom.
- Uloga i postojanje eksterne revizije. Vanjski revizori vrše nezavisnu evaluaciju finansijskih izvještaja i procjene vremenske neograničenosti poslovanja. Međutim, i njihov obim posla se u najvećoj mjeri odnosi na kvalitetno, adekvatno i blagovremeno obavljanje revizorskih procedura i nerijetko se zaobilazi opsežna procjena vremenske neograničenosti poslovanja.

Problematika upoznatosti računovođa sa konceptom vremenske neograničenosti poslovanja i procedurama vezanim za isti je nešto detaljnije obrađena u istraživačkom dijelu. Međutim postoji određeni broj obavljenih radova i istraživanja koji ukazuju na važnost uloge računovođe u procesu procjene neograničenosti poslovanja preduzeća.

Bauer (2015) navodi kako je informacijska uloga računovodstva ključna, te prilikom same procjene vremenske neograničenosti poslovanja, značajnu ulogu zauzimaju i računovođe. Oni preuzimaju odgovornost za sastavljanje, pripremanje i objavljivanje finansijskih izvještaja, što u konačnici uključuje i procjenu sposobnosti društva da nastavi s poslovanjem u skladu sa načelom vremenske neograničenosti. Postoje razni pristupi i načini korišteni u procjeni vremenske neograničenosti poslovanja. Gromis di Trana, i Alfiero (2019) su u svojim istraživanjima predstavili upotrebu i važnost finansijskih indikatora prilikom procjene vremenske neograničenosti poslovanja; Spath i Merkel (2018) su se fokusirali na značajnost gotovinskog toka; dok je Nallen (2018b) u svojim istraživanjima uzeo u obzir kvalitativne faktore prilikom procjene. Sumarno, neki od primjera na koji način računovođe mogu doprinijeti procjeni vremenske neograničenosti poslovanja su navedeni ispod:

1. Analiza finansijskih izvještaja: računovođe analiziraju finansijske izvještaje preduzeća, uključujući bilans stanja, bilans uspjeha i izvještaj o novčanom toku, kako bi identifikovali bilo kakve indikacije finansijskih poteškoća ili potencijalnih problema vremenske neograničenosti poslovanja. Oni ispituju ključne finansijske pokazatelje i trendove kako bi procijenili likvidnost, profitabilnost i solventnost kompanije
2. Procjena vremenske neograničenosti poslovanja: Računovođe ocjenjuju finansijski položaj, učinak i buduće izgled preduzeća kako bi utvrdili postoje li značajne sumnje u njezinu sposobnost da nastavi s vremenski neograničenim poslovanjem. Oni uzimaju u obzir i kvantitativne faktore (kao što su finansijski pokazatelji i projekcije novčanog toka) i kvalitativne faktore (kao što su planovi uprave i tržišni uvjeti) pri izradi ove procjene.
3. Izvještavanje i objavljivanje: računovođe su odgovorne da osiguraju da finansijski izvještaji i povezane objave tačno odražavaju procjenu vremenske neograničenosti poslovanja. Ako postoje značajne sumnje u sposobnost preduzeća da nastavi s neograničenim poslovanjem, računovođe mogu uključiti relevantne objave u finansijske izvještaje kako bi informisali korisnike finansijskih izvještaja.

3.4. Odgovornost revizora

Sljedeća bitna karika u lancu odgovornih za proces procjene vremenske neograničenosti poslovanja su revizori. Revizor bi trebao biti taj koji subjektima daje svoje mišljenje o finansijskim izvještajima i koji bi trebao analizirati neograničenost poslovanja i otkriti njihove sumnje. Međutim, veliki je broj slučajeva kada revizori nisu bili u mogućnosti blagovremeno otkriti probleme sa nastavkom poslovanja. Od dvadeset najvećih stečajeva u historiji SAD-a, dvanaest ih se dogodilo u 2001. i 2002. godini i svi su imali nekvalifikovana

mišljenja svojih revizora o finansijskim izvještajima prije bankrota (Venutti, 2004; Uang *et al*, 2006; Carnegie i O'Connell, 2014; Philipson *et al*, 2016).

Kvaliteta mišljenja revizora o vremenskoj neograničenosti poslovanja dovedena je u pitanje u nekim radovima prije (Philipson *et al*, 2016.). Prema istraživanjima Hospodka (2018), to može biti uzrokovano mnogim razlozima. Prvo, revizori možda neće dobiti dovoljno informacija od uprave. Uprava iz velikog broja razloga može odlučiti da ne pruži određene informacije revizorima a koje bi bile značajne za procjenu vremenske neograničenosti poslovanja. Drugo, oni sami mogu biti nevoljni iz istih razloga kao i menadžment, jer bi takve informacije u bilješkama uz finansijske izvještaje vjerovatno samo pogoršale situaciju kompanije (naročito ako dovedu do promjene u osnovici vrednovanja). Treće, revizore plaćaju njihovi klijenti i često je lokalna uprava ta koja sudjeluje u odluci ko bi trebao biti revizor što može da stvori sukob interesa. Kao rezultat toga, načelo vremenske neograničenosti poslovanja koristi se za pripremu finansijskih izvještaja čak i kada su kompanije u velikim problemima, i kada se pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja pokaže neistinitom. Nasuprot tome, likvidacijska osnova računovodstva koristi se samo u situacijama kada je likvidacija ili neizbježna. To dovodi do toga da se daje prednost vremenskoj neograničenosti poslovanja, iako u većini slučajeva vremenska neograničenost poslovanja rezultira manje konzervativnim računovodstvom (Kausar i Lennox, 2017).

Kako bi se smanjile ili eliminsale poteškoće prilikom revizorove procjene vremenske neograničenosti poslovanja, revizor bi tokom cjelokupnog procesa revizije trebao biti na oprezu kada je riječ o događajima ili okolnostima i povezanim rizicima koji mogu stvoriti značajnu sumnju u sposobnost subjekta da nastavi neograničeno poslovanje. Međunarodni revizijski standard 570 (IFAC, 2016) je propisao koje akcije je potrebno poduzeti u slučaju da se uoče takvi događaji ili okolnosti:

- Pregledati i evaluirati planove uprave za buduće aktivnosti koji se temelje na njihovoj procjeni vremenske neograničenosti poslovanja subjekta,
- Prikupiti dodatne revizorske dokaze kako bi se moglo utvrditi ili otkloniti postojanje značajnih neizvjesnosti u vezi sa neograničenošću poslovanja,
- Zatražiti pisanu izjavu uprave u vezi sa planiranim aktivnostima u budućnosti.

S obzirom na to da se ocjena vremenske neograničenosti poslovanja bazira na procjeni budućih događaja koji su po svojoj prirodi neizvjesni i nesigurni, s ciljem poboljšanja kvaliteta revizije, MRevS 570 također objavljuje nekoliko osnovnih faktora koje revizori moraju uzeti u obzir prilikom ocjene vremenske neograničenosti poslovanja. Faktori su podijeljeni u 3 osnovne grupe, a ispod je tabelarni prikaz istih iz navedenog standarda.

Tabela 1 - Primjeri događaja ili okolnosti koji mogu stvoriti sumnju u nastavak poslovanja

<p>Finansijski događaji ili okolnosti</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Subjekt ima neto obaveze ili neto tekuće obaveze. - Pozajmice uz konvenciju nepromjenjivih uslova približavaju se dospijeću bez realnih izgleda za njihovo obnavljanje ili reprogramiranje; ili prekomjerno oslanjanje na kratkoročne pozajmice za finansiranje dugoročne imovine. - Postojanje indikacija o otkazivanju finansijske podrške dužnika. - Negativni novčani tokovi iz poslovanja iskazani u ranijim ili prospektivnim finansijskim izvještajima. - Negativni ključni finansijski pokazatelji. - Značajni gubici iz poslovanja ili značajno smanjivanje vrijednosti imovine korištene za stvaranje novčanih tokova. - Kašnjenje u isplatama dividendi ili obustava isplata. - Nemogućnost isplata dužnika na datume dospijeca. - Nemogućnost poštivanja uslova iz ugovora o kreditima. - Promjena uslova plaćanja dobavljačima s plaćanja uz odgodu na plaćanje pouzecem. - Nemogućnost dobivanja finansijskih sredstava za razvoj važnog novog proizvoda ili drugih bitnih ulaganja.
<p>Poslovni događaji ili okolnosti</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Menadžment namjerava likvidirati subjekat ili prekinuti poslovanje. - Gubitak ključnih rukovodećih osoba bez mogućnosti njihove zamjene. - Gubitak glavnog tržišta, ključnog kupca, franšize, licence ili glavnog dobavljača. - Poškoće sa zaposlenicima. - Nedostatak važnih zaliha. - Rast vrlo uspješne konkurencije.
<p>Ostali događaji ili okolnosti</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nepostizanje potrebne visine kapitala ili drugih zakonskih zahtjeva, kao što su zahtjevi likvidnosti ili solventnosti kod finansijskih institucija. - Sudski ili zakonski postupci protiv subjekta koji su u toku i mogu, kad se okončaju, rezultirati presudama za koje je malo vjerovatno da će se po njima moći postupiti. - Promjene zakona ili regulative ili politike vlade za koje se očekuje da će za subjekat imati nepovoljan učinak. - Neosigurani ili nedovoljno osigurani katastrofalni događaji kada oni nastanu.

Izvor: Savez računovođa, revizora i finansijskih djelatnika Federacije BiH (2016), MRevS 570 – Vremenska neograničenost poslovanja (URL: <https://www.srr-fbih.org/>)

Nakon što revizor uspješno provede dodatne procedure i prikupi dodatne revizorske dokaze, sljedeći korak je odrediti da li je pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja primjerena za sastavljene finansijske izvještaje. Revizor je dužan u svom mišljenju navesti sve značajne neizvjesnosti koje se odnose na sposobnost vremenske neograničenosti poslovanja preduzeća. Krajnje mišljenje revizora zavisi od toga da li su značajne

neizvjesnosti primjereno objavljeno u finansijskim izvještajima ili ne. U skladu sa MRevS 570 (2016), ukoliko su značajne neizvjesnosti o vremenskoj neograničenosti poslovanja primjerene i adekvatno objavljeno, tada revizor izdaje pozitivno mišljenje, a u dijelu koji se odnosi na isticanje pitanja navodi o postojanju poteškoća sa vremenski neograničenim poslovanjem.

Iako Međunarodni revizijski standard 570 daje opsežne upute i smjernice u vezi sa procesom procjene vremenske neograničenosti poslovanja, ova stavka u finansijskim i revizorskim izvještajima je u najvećem broju slučajeva samo formalna. Potrebno je još dodatnog razumijevanja o samom procesu procjene da li će kompanija biti sposobna da nastavi poslovati neograničeno i koji su to najbolji načini kako bi se izvršila navedena procjena.

4. ISTRAŽIVANJE POSTUPKA PROCJENE VREMENSKE NEOGRANIČENOSTI POSLOVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

4.1. Istraživanje temeljeno na finansijskim izvještajima

Finansijske izvještaje koriste i interni i eksterni korisnici kako bi donijeli odluke o kompaniji za koju rade ili za koju su zainteresovani. Upotreba finansijskih izvještaja daje dodatnu vrijednost odlukama, stoga je potrebna i detaljna analiza finansijskih izvještaja. Analiza finansijskih izvještaja uključuje proces pregleda i procjene finansijskih izvještaja preduzeća (kao što je bilans stanja ili izvještaj o dobiti i gubitku), čime se stječe razumijevanje finansijskog zdravlja preduzeća i omogućava učinkovitije donošenje odluka. Drugim riječima, analiza finansijskih izvještaja je studija o pozicijama i računovodstvenim pokazateljima među različitim stavkama uključenim u finansijske izvještaje. Analiza finansijskih izvještaja je kvantitativna metoda za određivanje prošlih, sadašnjih i budućih rezultata preduzeća.

Postoji veliki broj prednosti analize finansijskih izvještaja. Neke od tih prednosti su navedene u nastavku (Anggana, 2013):

- Analiza finansijskih izvještaja daje pomaže investitorima da donesu odluke o ulaganju svojih sredstava u određeno preduzeće,
- Još jedna prednost analize finansijskih izvještaja je da regulatorna tijela poput IASB-a mogu osigurati da kompanija slijedi potrebne računovodstvene standarde,
- Analiza finansijskih izvještaja pomaže državnim agencijama u analizi poreza koji kompanija duguje,
- Pored svega, kompanija je u mogućnosti analizirati vlastiti rad i rezultate u određenom vremenskom razdoblju.

Pored navedenih prednosti, Anggana (2013) u svom radu navodi da postoje i određeni nedostaci i ograničenja prilikom analize finansijskih izvještaja i indikatora. Ukoliko se i sprovodi analiza unutar kompanije, ta analiza je rađena samo za određenu kompaniju i u tom

slučaju nedostaje aspekt komparacije – poređenje finansijskih izvještaja i pokazatelja između dvije ili više kompanija. Stoga, kako bi se izbjeglo navedeno ograničenje, u ovom radu provedena je analiza i poređenje finansijskih izvještaja između većeg broja kompanija. Kako bi se steklo bolje razumijevanje o podacima na kojima se zasniva analiza, u narednom dijelu je predstavljeno detaljno pojašnjenje odabira uzorka za analizu.

4.1.1. Relevantne informacije o uzorku

Prema ranije navedenom, osnovni pristup istraživanju je upotreba komparativne metode. Kako bi se komparacija izvršila adekvatno, bitno je donijeti prikladnu i detaljnu prosudbu o tome koje kompanije se analiziraju, za koji period i koji se pokazatelji analiziraju. Prije početka same analize, odabran je odgovarajući uzorak kompanija na kojim se vrši analiza. Analiza je rađena na dva uzorka. Jedan uzorak se sastoji od određenog broja kompanija koje imaju probleme s poslovanjem. Kako bi se prikazalo da su pokazatelji i finansijske pozicije koji su korišteni za analizu relevantni, odabran je dodatni uzorak kompanija. Drugi uzorak se sastoji od kompanija koje u suprotnosti od prvog uzorka bilježe pozitivne rezultate u poslovanju.

Kako bi se odabrao prvi uzorak, potrebno je odrediti kriterij na osnovu kojeg se može zaključiti da kompanija ima probleme s poslovanjem. Najčešće je krajnja tačka kod kompanija koje nailaze na poteškoće s poslovanjem i u konačnici ih ne uspiju riješiti stečaj ili likvidacija. Prema Zakonu o likvidacionom postupku FBiH (Sl. Novine FBiH, br 29/03, 2003), likvidacioni postupak predstavlja „namirenje svih povjerilaca pravnog lica unovčenjem njegove imovine“ koji provodi sud, a nakon zaključenja navedenog postupka određuje se brisanje pravnog lica u svim javnim registrima. Stečajni postupak se prema Zakonu o stečajnom postupku FBiH (Sl. Novine FBiH, br 53/21, 2021) provodi „radi grupnog namirenja povjerilaca stečajnog dužnika unovčenjem njegove imovine i podjelom prikupljenih sredstava povjeriocima“. Jedan od osnovnih razloga za pokretanje postupka stečaja ili likvidacije se navodi kao platežna nesposobnost dužnika. U oba slučaja se kao posljedica završetka postupka najčešće javlja brisanje društva iz registra i njegovo gašenje, međutim kod završetka stečajnog postupka ne mora nužno nastupiti gašenje subjekta već društvo može i nakon okončanja postupka nastaviti s poslovanjem. Postoji još nekolicina razloga za pokretanje navedenih postupaka, međutim postupci stečaja i likvidacije su najčešće znak da subjekat ima problema sa poslovanjem te da je nastavak njegovog poslovanja upitan i da vrlo vjerovatno slijedi gašenje subjekta. Međutim bitno je naglasiti da postoje različite regulative i prakse u različitim dijelovima svijeta. Tako npr. u Sjedinjenim Američkim Državama, gdje su zakoni o nesolventnosti orijentisani na dužnika, postupci likvidacije ohrabruju subjekta da nastave poslovati pod pretpostavkom vremenske neograničenosti poslovanja (Franks, *et al*, 1996). Prema tome, u takvim okruženjima za kompanije koje su u postupcima stečaja ili likvidacije moguća je reorganizacija ili spajanje sa drugim kompanijama kako bi se izbjegao bankrot i nastavak poslovanja pod pretpostavkom vremenske neograničenosti poslovanja (Schultz, 1995). Ovo je s druge strane u suprotnosti sa procedurama i zakonima o nesolventnosti na područjima koja su orijentisana

na povjerioca, kao što su Evropa, Australija i Novi Zeland (Schultz, 1995). U navedenim područjima smatra se da je postupak stečaja i likvidacije najčešće uzrokovan nesolventnosti subjekta. Prema svemu navedenom izrazito je bitno steći razumijevanje na kojem području se vrši analiza kako bi definicije i postupci bili iskorišteni u ispravnom kontekstu.

U skladu sa iznad navedenim, dolazi se do prva dva kriterija za odabir uzorka, a to su da kompanija posluje na području Federacije Bosne i Hercegovine, te da kompanija ima prijavljen stečajni ili likvidacioni postupak. Kako stečajni ili likvidacioni postupci mogu potrajati određeni period, u uzorak su uzete kompanije koje su prijavile jedna od dva postupka u toku 2022. ili 2023. godine. Finansijski podaci o kompanijama koje su ranije prijavile stečajni postupak ne bi bili relevantni jer takve kompanije vrlo vjerovatno u svakom slučaju nakon prijave stečajnog ili likvidacionog postupka bilježe loše rezultate. Polazna tačka za analizu je bilo i pitanje da li se stečajni ili likvidacioni postupci mogu predvidjeti, a to se najbolje može utvrditi historijskim podacima i analizom poslovanja u godinama prije prijave postupka stečaja ili likvidacije. Za analizu su uzeti finansijski podaci četiri do pet godina prije prijave postupka stečaja ili likvidacije (u zavisnosti od toga da li je postupak pokrenut u 2022. ili 2023. godini) Prema tome, sljedeći kriterij za odabir uzorka jeste da za kompaniju postoje dostupni finansijski podaci za period 2018 – 2022. Finansijski podaci za sve kompanije iz oba uzorka su preuzeti sa web stranice *boniteti.bisnode.ba*. *Boniteti.bisnode* je internet baza podataka kreirana od strane kompanije Bisnode sa sjedištem u Švedskoj, koja nudi finansijske izvještaje za posljednjih 5 godina.

S obzirom na to da je teško doći do spiska kompanija koje su prijavile stečajni ili likvidacioni postupak u 2022. ili 2023. godini na području FBiH, uzeto je u obzir da sve kompanije koje pokrenut postupak stečaja ili likvidacije pored punog naziva kompanije dužne su dodati „ – u stečaju“ ili „ – u likvidaciji“. Prema tome, na ranije pomenutoj internet stranici korišten je alat napredno pretraživanje gdje se u sekciju Naziv ili JIB unosi „ – u stečaju“ ili „ – u likvidaciji“. Na taj način se prikazuju sve kompanije koje su podnijele svoje finansijske izvještaje u navedenu bazu podataka a u postupku su stečaja ili likvidacije.

Nakon toga, rađeno je dalje profiliranje uzorka. U obzir su uzete kompanije koje posluju na području Federacije Bosne i Hercegovine, imaju pokrenut stečajni postupak u 2022. ili 2023. godini, te imaju dostupne finansijske izvještaje na Bisnode za period 2018 – 2022. Na taj način, dolazi se do uzorka koji uključuje 51 kompaniju. Nakon toga, odabran je i drugi uzorak koji uključuje također 51 kompaniju, međutim u drugom uzorku uključene su kompanije koje ne bilježe probleme s poslovanjem.

Na sličan način odabran je i uzorak koji se sastoji od kompanija koje ne bilježe probleme u poslovanju. Naime, Bisnode periodično kreira i dodjeljuje takozvane bonitetne ocjene kompanijama koje se nalaze u bazi. Bonitetna ocjena se izračunava izričito na osnovu podataka iz bilansa stanja i bilansa uspjeha. Ocjene su raspoređene od A do F, gdje ocjena A ukazuje na to da kompanija bilježi izrazito dobro poslovanje te označava natprosječnu ocjenu, dok je ocjena F dodijeljena kompanijama koje ne bilježe dobre poslovne rezultate. Korišten je također alat *napredno pretraživanje* te su izabrane kompanije koje imaju

bonitetnu ocjenu A. Na taj način odabran je uzorak koji uključuje 51 kompaniju sa bonitetnom ocjenom A.

Nakon odabira navedena dva uzorka, pristupilo se prikupljanju finansijskih izvještaja za period 2018 – 2022 kako bi se izvršila analiza istih. Analiza je rađena na osnovu dvije vrste podataka iz finansijskih izvještaja: pozicije finansijskih izvještaja i finansijski pokazatelji zasnovani na pozicijama finansijskih izvještaja.

U ranijim istraživanjima su pojedini autori istraživali različite pozicije finansijskih izvještaja. Wiseman je još 1957. godine u svojoj tezi o vremenskoj neograničenosti poslovanja u računovodstvu posvetio jedno cijelo poglavlje samo temi i važnosti neto dobiti i kapitala. U novije vrijeme, Dedoulis, Ergopoulos i Sloutskis (2013) su u svom istraživanju utvrdili da je neto dobit značajan indikator budućih novčanih tokova, što ukazuje na njegovu važnost u procjeni vremenske neograničenosti poslovanja i finansijske uspješnosti preduzeća. Sosnowska (2018) istražio je važnost kapitala u predviđanju stečaj. Iako istraživanje nije izričito usredotočen na procjenu vremenske neograničenosti poslovanja, ono naglašava ulogu kapitala kao ključnog faktora u modelima predviđanja finansijskih poteškoća, što se u konačnici odnosi na procjenu sposobnosti preduzeća da nastavi s neograničenim poslovanjem. Stoga, kao najrelevantnije pozicije finansijskih izvještaja korištene su sljedeće dvije stavke koje se mogu pronaći u finansijskim izvještajima:

- Neto dobit iz bilansa uspjeha
- Ukupan kapital iz bilansa stanja

Neto dobit je pozicija koja se može pronaći u izvještaju o dobiti ili gubitku i prikazuje ukupan finansijski rezultat preduzeća ostvaren tokom perioda nakon što se oduzmu svi porezi. Negativna neto dobit može signalizirati potencijalne probleme iz nekoliko razloga:

- Kontinuirani gubici: Ako kompanija stalno prijavljuje negativan finansijski rezultat tokom dužeg razdoblja, to može značiti da kompanija ne ostvaruje dovoljno prihoda da pokrije svoje troškove. To može biti znak finansijskih poteškoća i nemogućnosti održavanja poslovanja.
- Problemi s likvidnošću: negativan rezultat može dovesti do problema s protokom novca. Čak i ako preduzeće ima vrijednu imovinu, može imati problema s izmirivanjem svojih kratkoročnih obaveza poput plaćanja računa, dugova i plaća zaposlenika. To kompaniju može dovesti u opasnost od bankrota ili insolventnosti.
- Smanjenje kapitala: Negativni neto prihod smanjuje dionički kapital preduzeća, što je preostali udio u imovini subjekta nakon odbitka obaveza. Ako se gubici nastave, to može narušiti kapital do tačke u kojoj obaveze preduzeća premašuju njegovu imovinu, što predstavlja ozbiljan finansijski problem.
- Smanjenje poslovnih partnera: Ako kompanija stalno prijavljuje gubitke, njeni poslovni partneri mogu postati zabrinuti za svoju sposobnost da budu plaćeni. Oni

mogu postati manje voljni davati kredit ili pružati robu i usluge preduzeću, što dodatno pogoršava finansijske probleme.

- Povjerenje investitora: negativan neto prihod može narušiti povjerenje investitora. Dioničari mogu postati zabrinuti za sposobnost kompanije da generiše buduću dobit i mogu prodati svoje dionice, uzrokujući pad cijene dionice kompanije.

Vlasnički kapital odnosi se na vlasnički udio u imovini preduzeća nakon odbitka njegovih obaveza. Kapital predstavlja rezidualnu vrijednost koja pripada vlasnicima (dioničarima) preduzeća. Vlasnički kapital se također može nazvati dioničkim ili vlasničkim kapitalom i važna je komponenta bilansa stanja preduzeća. Može se izračunati kao ukupna imovina – ukupne obaveze. Negativni kapital, također poznat kao deficit dioničkog kapitala, javlja se kada ukupne obaveze preduzeća premašuju njegovu ukupnu imovinu. Ova situacija može izazvati nekoliko zabrinutosti u vezi s finansijskim zdravljem kompanije i njenom sposobnošću da nastavi s poslovanjem iz nekoliko razloga:

- Nedovoljna imovina za pokriće obaveza: Negativan kapital ukazuje na to da imovina preduzeća nije dovoljna za pokriće nepodmirenih obaveza. To može uključivati dug, obaveze prema dobavljačima i druge obaveze. Kada preduzeće ne može ispuniti svoje finansijske obaveze, može imati problema s nastavkom poslovanja.
- Erozijski kapital: Negativni kapital odražava gubitak kapitala ili značajno smanjenje vrijednosti imovine preduzeća u odnosu na njegove obaveze. Ova erozija kapitala može narušiti finansijsku stabilnost subjekta i može umanjiti izvore finansiranja i povjerenje investitora.
- Smanjeni kapacitet zaduživanja: zajmodavci vrlo često oklijevaju odobriti kredit ili preduzeću s negativnim kapitalom jer ga mogu vidjeti kao zajmoprimca s višim rizikom. To može ograničiti mogućnost kompanije da pristupi kreditima kada je to potrebno za finansiranje njenih osnovnih poslovnih operacija.
- Problemi s likvidnošću: Negativni kapital često je posljedica tekućih gubitaka i može dovesti do problema s protokom novca. Čak i ako kompanija ima vrijednu imovinu, može se susresti s poteškoćama prilikom generisanja gotovine potrebne za podmirivanje svojih neposrednih finansijskih obaveza, što može ugroziti njenu sposobnost da nastavi s redovnim poslovanjem.
- Problemi sa vremenskom neograničenošću poslovanja: Negativni kapital ključni je faktor koji revizori i finansijski analitičari uzimaju u obzir kada procjenjuju pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja. Pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja pretpostavlja da će društvo nastaviti s poslovanjem u doglednoj budućnosti. Međutim, ako preduzeće ima negativan kapital, to može izazvati sumnju u njegovu sposobnost da to i učini.
- Povjerenje dioničara: Negativni kapital može narušiti povjerenje dioničara i dovesti do pada cijene dionica. Dioničari bi mogli biti zabrinuti za finansijsku stabilnost preduzeća i njegovu sposobnost stvaranja buduće dobiti.

Koristeći se pozicijama unutar finansijskih izvještaja može se dobiti veliki broj pokazatelja koji mogu dati uvid u finansijsko stanje kompanije. Različiti autori koriste i analiziraju različite pozicije. Međutim, čitajući dosadašnju literaturu postoji nekoliko pokazatelja koji se ističu u skoro svakom istraživačkom radu. Rosplock (2001) u svom istraživanju navodi da u kategoriju visokog rizika spadaju preduzeća koja imaju slabu solventnost, tj. ona preduzeća koja imaju slabe finansijske pokazatelje likvidnosti i visok stepen zaduženosti. Zanimljivi su i rezultati istraživanja koje je 2002. godine sproveo Weiss (2002), a u kojem je razvio model „dvije od sedam žutih zastavica“. Model je razvijen koristeći sedam finansijskih pokazatelja, među kojima su bili i pokazatelji likvidnosti (tekući i brzi omjer), te koeficijenti finansiranja (finansijska poluga). Kao najrelevantnije pokazatelje zasnovane na pozicijama finansijskih izvještaja, unutar ovog rada korišteni su sljedeći pokazatelji:

- Tekući omjer
- Brzi omjer
- Finansijska poluga

Pokazatelji likvidnosti su pokazatelji koji procjenjuju sposobnost preduzeća da izmiri svoje kratkoročne finansijske obaveze i u kratkom roku pretvori imovinu u gotovinu. Ti su omjeri ključni za procjenu likvidnosti preduzeća, što predstavlja njegove sposobnost da pokrije trenutne obaveze bez nanošenja finansijskih poteškoća kompaniji. Postoji nekoliko pokazatelja likvidnosti, međutim u praksi su se dva pokazala kao najkorisnija, a to su tekući i brzi omjer.

Tekući omjer pokazuje sposobnost preduzeća da podmiri svoje kratkoročne obaveze koristeći svoju kratkoročnu imovinu. Tekuća imovina obično uključuje gotovinu, potraživanja, zalihe i drugu imovinu za koju se očekuje da će se pretvoriti u gotovinu unutar jedne godine. Kratkoročne obaveze sastoje se od obaveza koje dospijevaju u istom roku, tj. u roku unutar jedne godine.

Tekući omjer ukazuje na to da preduzeće ima više tekuće imovine nego tekućih obaveza, što se općenito smatra pozitivnim znakom likvidnosti. Međutim, pretjerano visok tekući omjer može značiti da kompanija ne koristi svoju imovinu na učinkovit način.

Tekući omjer se inače računa kao omjer tekuće imovine i tekućih obaveza sljedećom formulom: $\text{Kratkoročna imovina} / \text{Kratkoročne obaveze}$. Navedenu formulu su koristili mnogi u svojim istraživanjima do sada, poput Sever Mališ i Keglević Kozjak (2016), te Anggana (2013) u svojoj knjizi *Analiza finansijskih izvještaja*.

Brzi omjer predstavlja nešto strožiju mjeru likvidnosti jer isključuje zalihe iz kratkoročne imovine. Zalihe se ne mogu uvijek lako pretvoriti u gotovinu, tako da ovaj omjer pruža konzervativniju procjenu sposobnosti preduzeća da ispuni svoje kratkoročne obaveze.

Brzi omjer ukazuje na to da kompanija može otplatiti svoje tekuće obaveze bez oslanjanja na prodaju zaliha. Ovo se često smatra sigurnijom mjerom likvidnosti, posebno ukoliko

kompanija posjeduje sporije ili manje likvidne zalihe. Formula za izračun brzog omjera, koja je prikazana ispod, slična je formuli za izračun tekućeg omjera (Anggana, 2013), a koristili su je i Klikovac *et al.* (2019) u svojim istraživanjima procjene vremenske neograničenosti poslovanja.

Brzi omjer se računa na sljedeći način: (Kratkoročna imovina – Zalihe) / Kratkoročne obaveze

Pokazatelji likvidnosti ključni su za različite korisnike, uključujući investitore, vjerovnike i upravu. Oni pomažu u procjeni finansijskog zdravlja preduzeća i njegove sposobnosti upravljanja kratkoročnim finansijskim izazovima.

Finansijska poluga je finansijski indikator koji procjenjuje korištenje duga u strukturi kapitala preduzeća. Ovaj omjer pomaže korisnicima finansijskih izvještaja, kao što su investitori i vjerovnici, da procijene finansijski rizik preduzeća i njegovu sposobnost da izmiri svoje dužničke obaveze. Formula za izračun finansijske poluge je korištena u mnogim dosadašnjim istraživanjima i knjigama poput *Analiza finansijskih izvještaja* (Anggana, 2013).

Formula: omjer duga i kapitala = ukupni dug / dionički kapital

Finansijska poluga prikazuje omjer duga i kapitala. Ovaj pokazatelj mjeri udio finansiranja kompanije koji dolazi iz duga u poređenju s kapitalom. Ukupni dug uključuje i kratkoročni i dugoročni dug, dok dionički kapital predstavlja vlasnički kapital dioničara.

Što je veća finansijska poluga to znači da se kompanija više oslanja na dug za finansiranje, što može povećati finansijski rizik. Niži omjer ukazuje na konzervativniju strukturu kapitala.

Omjer finansijske poluge ključni su za procjenu profila rizika preduzeća. Dok određena razina duga može pružiti porezne olakšice i pomoći kompaniji u finansiranju rasta, prekomjerni dug može dovesti do finansijskih poteškoća ako se njime ne upravlja na odgovarajući način. Visoki omjeri finansijske poluge mogu kompaniju učiniti ranjivijom na ekonomske padove ili promjene kamatnih stopa.

Investitori koriste navedeni omjer kako bi procijenili rizik povezan s ulaganjem u određenu kompaniju, dok ih vjerovnici koriste za procjenu kreditne sposobnosti subjekta i određivanje uvjeta kreditiranja. Sama preduzeća koriste omjer finansijske poluge kako bi donosila informisane i racionalne odluke o svojoj strukturi kapitala i učinkovito upravljala svojim finansijskim rizikom.

Nakon što su prezentovani osnovni pokazatelji i pozicije finansijskih izvještaja korištenih u istraživanju, bitno je definisati odgovarajuće referentne tačke.

Tabela 2 - Prikaz finansijskih pokazatelja i referentnih tački

Finansijski pokazatelj	Referentna tačka	Opis
Finansijski rezultat	>0	Zadovoljavajuće
Kapital	>0	Zadovoljavajuće
Tekući omjer	>1	Zadovoljavajuće
Brzi omjer	>1	Zadovoljavajuće
Finansijska poluga	<2	Zadovoljavajuće

Izvor: Autor završnog rada

U tabeli iznad prikazani su finansijski pokazatelji korišteni u istraživanju i njihove referentne tačke. Kao zadovoljavajući iznos kapitala prikazana je referentna tačka >0, što znači da je iznos kapitala zadovoljavajući ukoliko je pozitivan, a ukoliko je negativan to predstavlja indikator za potencijalnu zabrinutost. Isti je slučaj i sa finansijskim rezultatom, gdje je također kao referentna tačka korištena >0, što znači negativan finansijski rezultat upućuje na to da se subjekat suočava sa potencijalnim problemima u poslovanju.

Tekući i brzi omjer spadaju u finansijske indikatore likvidnosti. Kao referentna tačka za oba pokazatelja korištena je >1. Ukoliko je tekući omjer veći od 1, to znači da kompanija ima veći iznos kratkoročne imovine u odnosu na kratkoročne obaveze i u mogućnosti je da u kratkom roku izmiri svoje kratkoročne obaveze. Ukoliko je brzi omjer veći od 1, to znači da kompanija ima veći iznos kratkoročne imovine umanjene za vrijednost zaliha u odnosu na kratkoročne obaveze i u mogućnosti je da u kratkom roku izmiri svoje kratkoročne obaveze koristeći se svojom kratkoročnom imovinom isključujući zalihe. Tekući i brzi omjer manji od 1 upućuju na probleme sa likvidnošću.

Finansijska poluga je indikator iz grupe indikatora solventnosti. Za finansijsku polugu je prilično izazovno odabrati odgovarajuću referentnu tačku iz razloga jer ona jako često zavisi od industrije i same strategije svakog pojedinačnog društva. Međutim u literaturi se najčešće prikazuju dvije osnovne podjele i referentne tačke za navedeni pokazatelj. Finansijska poluga manja od 1 najčešće predstavlja konzervativniju strukturu kapitala sa manjim oslanjanjem na dužničko finansiranje, pa je tako kao referentna tačka prikazano <1. S druge strane kod ovog pokazatelja jako često postoji i jedan sasvim drugi ekstrem koji ukazuje na dodatni finansijski rizik. Kompanije koje imaju finansijsku polugu veću od 2 uglavnom imaju nešto 'agresivniju' strukturu kapitala i takve kompanije se u dosta većoj mjeri oslanjaju na dužničko finansiranje.

Nakon što su prikazani osnovni podaci o odabiru uzoraka i parametrima koji se analiziraju na odabranim uzorcima, u sljedećem dijelu prikazani su osnovni rezultati na odrađenom istraživanju.

4.1.2. Rezultati istraživanja temeljenog na finansijskim izvještajima

Rezultati istraživanja prikazani su za svaki pokazatelj pojedinačno. Cilj je prikazati broj kompanija koje su zabilježile odgovarajući pokazatelj iznad i ispod odabране referentne

tačke i prosječan porast ili smanjenje odgovarajućeg pokazatelja za period 2019 – 2022. Porast je prikazan za navedeni period iz razloga jer finansijski podaci za 2017. godinu nisu dostupni a koji su potrebni za izračun porasta ili smanjenja u 2018. godini. Sve navedeno je prikazano i izračunato za dva različita uzorka koja su opisana u prethodnom poglavlju. Prvi uzorak koji uključuje kompanije sa potencijalnim problemima u poslovanju u daljem tekstu će biti označen kao *Uzorak 1*. Drugi uzorak koji uključuje kompanije sa izvanrednom bonitetnom ocjenom u daljem tekstu će biti označen kao *Uzorak 2*. Oba uzorka sadrže 51 kompaniju. Kako bi se testirala statistička značajnost posmatranih parametara korišteni su One sample proportion test, kao i neparametarski Mann-Whitney U test.

Finansijski rezultat

U tabelama ispod prikazan je broj kompanija koje su ostvarile pozitivan rezultat za period 2018 – 2022, broj kompanija koje su ostvarile negativan rezultat za period 2018 – 2022, te prosječna procentualna promjena finansijskog rezultata za oba uzorka za period 2019 – 2022.

Tabela 3 - Finansijski rezultat Uzorak 1

Finansijski rezultat	2018		2019		2020		2021		2022	
<0	13	25%	17	33%	22	43%	23	45%	37	73%
>0	38	75%	34	67%	29	57%	28	55%	14	27%
Ukupno	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%

Izvor: Autor završnog rada

Tabela 4 - Finansijski rezultat Uzorak 2

Finansijski rezultat	2018		2019		2020		2021		2022	
<0	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
>0	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%
Ukupno	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%

Izvor: Autor završnog rada

Prema rezultatima prikazanim u tabelama iznad, može se zaključiti da nijedna kompanija u Uzorku 2 nije zabilježila negativan finansijski rezultat u periodu od 5 godina (Tabela 4 – Finansijski rezultat Uzorak 2). S druge strane, na Uzorku 1 primjetno je povećanje broja kompanija koje bilježe negativan finansijski rezultat u periodu od 2018. do 2022. godine (Tabela 3 – Finansijski rezultat Uzorak 1). Tako npr. u 2022. godini, tj. godini pokretanja postupka stečaja/likvidacije ili u godini prije pokretanja postupka stečaja/likvidacije 37 kompanija bilježi negativan finansijski rezultat što procentualno predstavlja 73% kompanija iz odabranog uzorka. Prema rezultatima prikazanim u Tabeli 3 može se zaključiti da ne bilježe sve kompanije iz Uzorka 1 negativan finansijski rezultat u godini pokretanja ili u godini prije pokretanja procesa stečaja ili likvidacije, međutim primjetan je porast broja kompanija koje bilježe negativan finansijski rezultat kako se bližio datum pokretanja postupka stečaja/likvidacije. S obzirom na to, kako bi se stekla još jasnija slika u tabelama ispod prikazan je procentualni porast/pad finansijskog rezultata za ova uzorka za period 2019

– 2022. S obzirom na to da je prilikom analize uočen veliki broj kompanija sa ekstremnim procentualnim promjenama (odstupanjima, eng. outliers), kako isti ne bi prikazali iskrivljenu sliku prosječnog porasta/smanjenja, umjesto izračuna standardnog prosjeka, korištena je statistička mjera medijana¹. Prvo je izračunata procentualna promjena za svaku kompaniju pojedinačno u posmatranoj godini u poređenju sa prethodnom. Nakon toga, na dobijene rezultate procentualnih promjena pojedinačnih kompanija primijenjena je statistička mjera medijana za izračun prosječne procentualne promjene za sve kompanije unutar uzorka.

Tabela 5 – Rezultati One sample proportion testa za Uzorak 1

	2018	2019	Sig	2020	Sig	2021	Sig	2022	Sig
Procenat kompanija sa pozitivnim finansijskim rezultatom	75%	67%	0.115	57%	0.084*	55%	0.434	27%	0.000***
Napomena: * $p \leq 0.10$; ** $p \leq 0.05$; *** $p \leq 0.001$									

Izvor: Autor završnog rada

Koristeći One sample proportion test analizirano je da li se udio kompanija sa pozitivnim finansijskim rezultatom u uzorku 1 statistički značajno razlikuje u odnosu na prethodnu godinu. Rezultati testa pokazuju da se projektni udio kompanija sa pozitivnim finansijskim rezultatom, među kompanije sa potencijalnim problemima u poslovanju, statistički značajno razlikuje u 2020. godini u odnosu na 2019 (uz $\alpha=10\%$), kao i u 2022. u odnosu na 2021. godinu (uz $\alpha = 1\%$).

Tabela 6 - Finansijski rezultat Uzorak 1 - Prosječna procentualna promjena

Finansijski rezultat	2019	2020	2021	2022
Prosječna procentualna promjena	-9%	-77%	-34%	-51%

Izvor: Autor završnog rada

Tabela 7 - Finansijski rezultat Uzorak 2 - Prosječna procentualna promjena

Finansijski rezultat	2019	2020	2021	2022
Prosječna procentualna promjena	9%	2%	45%	29%

Izvor: Autor završnog rada

Na osnovu rezultata prikazanih u Tabeli 6, može se zaključiti da u prosjeku kompanije iz Uzorka 1 bilježe pad finansijskog rezultata za period 2019 – 2022. U Tabeli 7 može se zaključiti da kompanije iz Uzorka 2 u prosjeku bilježe porast rezultata iz godine u godinu za period 2019 – 2022, iako taj porast varira od perioda do perioda. Tako je npr. primjetno da je posebno problematična godina za kompanije iz oba uzorka bila 2020, kada su kompanije iz Uzorka 1 u prosjeku zabilježile najveći pad finansijskog rezultata (77%), a kompanije iz Uzorka 2 u istoj godini bilježe najmanji porast finansijskog rezultata (2%) u posmatranom periodu. Bitno je uzeti u obzir da je to godina početka pandemije Koronavirusa kada je ekonomija u velikoj mjeri doživjela pad na globalnom nivou. U godini poslije kompanije iz

¹ Medijana je statistička mjera koja određuje sredinu određene distribucije.

oba uzorka u prosjeku su se uspjele na neki način oporaviti. Kompanije iz Uzorka 1 su uspjele ublažiti pad finansijskog rezultata u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu sa 77% na 34%, dok su kompanije iz Uzorka 2 za isti period uspjele u prosjeku povećati svoj finansijski rezultat za 45%. Takav primjer može poslužiti kao dobra lekcija da postoji veliki broj nepredvidivih faktora koji mogu utjecati na poslovanje preduzeća. Prema rezultatima dobivenih na osnovu analize finansijskog rezultata za 102 kompanije za period 2018 – 2022, može se zaključiti da finansijski rezultat može pružiti značajan uvid u finansijsko zdravlje preduzeća. Praćenjem promjena u finansijskom rezultatu za određeni period, može se donijeti značajna procjena o vremenskoj neograničenosti poslovanja. Kompanije iz Uzorka 2 koje se smatraju finansijski zdravim kompanijama, ne bilježe negativan rezultat za posmatrani period, te se već na osnovu toga može potencijalno zaključiti da kompanija ne bi trebala imati problema sa nastavkom poslovanja. S druge strane na Uzorku 1 zabilježen je konstantan pad finansijskog rezultata za posmatrani period, te porast broja kompanija koje bilježe negativan rezultat. To pokazuje da je kontinuirano praćenje finansijskog rezultata od iznimnog značaja. Kompanija možda trenutno ne bilježi negativan rezultat, međutim ukoliko je evidentiran pad rezultata iz perioda u period, to bi trebalo izazvati sumnju kod korisnika finansijskih izvještaja.

Kapital

U tabelama ispod prikazan je broj kompanija koje su zabilježile pozitivan kapital za period 2018 – 2022, broj kompanija koje su ostvarile negativan kapital za period 2018 – 2022, te prosječna procentualna promjena kapitala za oba uzorka za period 2019 – 2022.

Tabela 8 - Kapital Uzorak 1

Kapital	2018		2019		2020		2021		2022	
<0	9	18%	9	18%	11	22%	15	29%	22	43%
>0	42	82%	42	82%	40	78%	36	71%	29	57%
Ukupno	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%

Izvor: Autor završnog rada

Tabela 9 - Kapital Uzorak 2

Kapital	2018		2019		2020		2021		2022	
<0	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
>0	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%
Ukupno	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%

Izvor: Autor završnog rada

Rezultati u tabelama prikazanim iznad imaju dosta sličnosti sa rezultatima u tabelama koje se odnose na finansijski rezultat. Nijedna kompanija iz Uzorka 2 ne bilježi negativan kapital u periodu 2018 – 2022, dok je situacija sa kompanijama iz Uzorka 1 dosta drugačija. Već u 2018. godini 9 kompanija evidentira negativan kapital, a taj broj raste nakon 2020. godine, pa tako u 2022. godini zabilježene su 22 kompanije iz Uzorka 1 sa negativnim kapitalom što

predstavlja 43% ukupnog uzorka. Dalje, u tabelama ispod prikazana je prosječna procentualna promjena kapitala za kompanije iz oba uzorka za period 2019 – 2022. Nakon dodatne analize strukture uzoraka, te činjenice da je kapital pozicija finansijskih izvještaja koja u velikom broju slučajeva ostaje ista iz perioda u period, za izračun prosjeka korištena je standardna formula za izračun, tj. u ovom slučaju nije korištena statistička mjera medijana.

Tabela 10 - Kapital Uzork 1 - Prosječna procentualna promjena

Kapital	2019	2020	2021	2022
Prosječana procentualna promjena	-86%	-12%	49%	-142%

Izvor: Autor završnog rada

Tabela 11 - Kapital Uzork 2 - Prosječna procentualna promjena

Kapital	2019	2020	2021	2022
Prosječana procentualna promjena	13%	16%	28%	30%

Izvor: Autor završnog rada

Prema podacima iz Tabele 10, može se zaključiti da kompanije iz Uzorka 1 u periodu 2019 – 2022, samo u 2021. godini bilježe rast kapitala. Nakon dodatne analize Uzorka, ustanovljeno je da postoje dvije kompanije koje su u značajnoj mjeri u 2021. godini povećale kapital te je iz toga razloga prosjek znatno povećan. S obzirom na to da je dokapitalizacija urađena u 2021. godini, pretpostavka je da su investitori ili vlasnici pokušali na taj način ublažiti pad poslovanja uzrokovan pandemijom Koronavirusa iz 2020. godine. Osim karakteristične 2021. godine, za sve ostale periode od 2019. do 2022. godine, kompanije iz Uzorka 1 bilježe pad ukupnog kapitala. S druge strane kompanije iz Uzorka 2 za period 2019 – 2022 iz godine u godinu bilježe porast kapitala.

Uzimajući u obzir rezultate istraživanja finansijskog rezultata i kapitala za period 2018 – 2022 za 102 kompanije, a koji su prikazani iznad, može se dati zaključak za prvu hipotezu ovog rada koja glasi „Pozicije finansijskih izvještaja mogu poslužiti kao značajan alat računovođama prilikom procjene vremenske neograničenosti poslovanja“. Analizirajući i prateći podatke u godinama prije pokretanja postupka stečaja ili likvidacije za 51 kompaniju, a koji se može poistovijetiti sa prestankom poslovanja, može se zaključiti da je pokretanje postupka stečaja ili likvidacije čak bilo i izvjesno i očekivano. Ukoliko se uporede podaci za dva uzorka, može se zaključiti da u Uzorku 2, kompanije koje imaju dobro finansijsko zdravlje, nijedna kompanija ne bilježi negativan finansijski rezultat i kapital, te se prema tome može donijeti pozitivan zaključak o nastavku poslovanja. S druge strane analizirajući Uzorak 1, kompanije koje su u konačnici prestale s poslovanjem, može se zaključiti da navedene kompanije iz perioda u period bilježe negativan finansijski rezultat i kapital, ili smanjenje finansijskog rezultata i kapitala kroz period od 5 godina.

Tekući omjer

U sljedećim tabelama prikazani su rezultati koji se odnose na tekući omjer za 102 kompanije iz oba uzorka. Referentna tačka za tekući omjer je 1, te u prve dvije tabele ispod prikazan je

broj kompanija koje imaju tekući omjer veći od 1 i manji od 1 za period od 5 godina za oba uzorka.

Tabela 12 - Tekući omjer Uzorak 1

Tekući omjer	2018		2019		2020		2021		2022	
<1	16	31%	18	35%	21	41%	21	41%	24	47%
>1	35	69%	33	65%	30	59%	30	59%	27	53%
Ukupno	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%

Izvor: Autor završnog rada

Tabela 13 - Tekući omjer Uzorak 2

Tekući omjer	2018		2019		2020		2021		2022	
<1	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
>1	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%
Ukupno	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%

Izvor: Autor završnog rada

Za Uzorak 2 vrlo je jednostavno donijeti zaključak. Rezultati za Uzorak 2 su prikazani u Tabeli 13 prema čemu nijedna kompanija iz navedenog Uzorka nema problema sa likvidnošću. Prema tekućem omjeru, sve kompanije iz Uzorka 2 trebalo bi da su u mogućnosti da izmire svoje kratkoročne obaveze koristeći se kratkoročnim sredstvima. Situacija je konstantna za period od 5 godina. Rezultati iz Uzorka 1 prikazani su u Tabeli 12. Može se uočiti da od 2018. do 2022. godine bilježi se porast broja kompanija iz Uzorka 1 koje imaju tekući omjer manji od 1. To bi značilo da se sve veći broj kompanija iz Uzorka 1, kako se približava datum pokretanja stečajnog ili likvidacionog postupka, suočava sa problemima likvidnošću. Posmatrajući Tabelu 12, može se zaključiti da više od 50% kompanija čak i u godini pokretanja stečajnog/likvidacionog postupka ili godinu prije pokretanja istog, ne bilježi probleme sa likvidnošću. Stoga, kako bi se stekao bolji uvid u samu vrijednost indikatora, u tabeli ispod prikazano je poređenje prosječnog tekućeg omjera za oba uzorka za period od 5 godina koristeći statističku mjeru medijana.

Tabela 14 - Tekući omjer Uzorak 1 - Prosječna vrijednost i prosječna procentualna promjena

Tekući omjer	2018	2019	2020	2021	2022
Prosječna vrijednost	1,34	1,39	1,24	1,21	1,20
Prosječna procentualna promjena	n.p.	4%	-11%	-2%	-1%

Izvor: Autor završnog rada

Tabela 15 - Tekući Omjer Uzorak 2 - Prosječna vrijednost i prosječna procentualna promjena

Tekući omjer	2018	2019	2020	2021	2022
Prosječna vrijednost	5,23	4,64	6,91	7,88	8,36
Prosječna procentualna promjena	n.p.	-11%	49%	14%	6%

Izvor: Autor završnog rada

S obzirom na to da je tekući omjer pokazatelj za koji se tačno može odrediti prihvatljiva i zadovoljavajuća referentna vrijednost, moguće je prikazati prosječnu vrijednost istog za oba

uzorka. Finansijski rezultat i kapital su pozicije u finansijskim izvještajima za koje ne postoji vrijednosna odredba šta je prihvatljivo a šta ne, jer u velikoj mjeri zavise od veličine kompanije, industrije i sl, zbog čega se u trenutnoj situaciji ne mogu vrijednosno porediti među kompanijama. U Tabeli 14 i 15 prikazane su prosječne vrijednosti izračunatog tekućeg omjera za period od 5 godina i prosječne procentualne promjene tekućeg omjera za period od 4 godine za kompanije iz Uzorka 1 i Uzorka 2. Prosječna procentualna promjena za 2018. nije prikazana zbog nedostupnosti podataka za period 2017. godine. U Tabeli 12 primjetno je da nešto više od 50% kompanija iz Uzorka 1 ima tekući omjer iznad 1, pa tako u Tabeli 14 je prikazano da je tekući omjer za kompanije uz Uzorka 1 između 1,2 i 1,3. Također, vidljivo je smanjenje tekućeg omjera od 2020. do 2022. godine za kompanije iz Uzorka 1. U Tabeli 14 može se zaključiti da je tekući omjer za kompanije iz Uzorka 2 između 5 i 8 od 2018. do 2022. godine. Također primjetan je pad tekućeg omjera u 2019, godini za kompanije iz Uzorka 2, dok je za ostale periode zabilježen u prosjeku porast tekućeg omjera. Prema podacima iz tabela 14 i 15 dalo bi se zaključiti da su kompanije iz oba uzorka relativno likvidne, te da su sposobne da izmire svoje tekuće obaveze koristeći svoja tekuća sredstva. Za potrebe određivanja likvidnosti često se koristi i nešto strožiji pokazatelj, a to je brzi omjer. Rezultati o brzom omjeru su prikazani u sljedećem dijelu.

Brzi omjer

Analizom tekućeg omjera moglo se zaključiti da su kompanije iz oba uzorka likvidne tokom perioda koji je predmet istraživanja. U tabelama ispod prikazani su rezultati istraživanja brzog omjera. Brzi omjer je pokazatelj koji isključuje zalihe u izračunu. Brzi omjer se često smatra i kao relevantnijim pokazateljem likvidnosti upravo iz navedenog razloga. Zalihe u pojedinim industrijama i kod pojedinih društava ponekada i nisu tako likvidne, tj. ne može se u tako kratkom vremenskom roku izvršiti prodaja istih. Isključujući zalihe, brzi omjer daje konzervativniju procjenu sposobnosti preduzeća da ispuni svoje kratkoročne obaveze. U vrijeme finansijskog stresa ili ekonomske krize, kompanija može imati poteškoća s brzim pretvaranjem svojih zaliha u gotovinu. Brzi omjer stoga daje tačniju sliku neposredne likvidnosti preduzeća. Brzi omjer je posebno koristan za procjenu sposobnosti kompanije da ispuni svoje najneposrednije finansijske obaveze, kao što je otplata kratkoročnih dugova ili pokrivanje operativnih troškova. To može biti posebno važno u industrijama sa sezonskim fluktuacijama ili gdje se mogu pojaviti iznenadni finansijski izazovi. Rezultati istraživanja brzog omjera prikazani su ispod.

Tabela 16 - Brzi omjer Uzorak 1

Brzi omjer	2018		2019		2020		2021		2022	
<1	24	47%	26	51%	28	55%	26	51%	26	51%
>1	27	53%	25	49%	23	45%	25	49%	25	49%
Ukupno	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%

Izvor: Autor završnog rada

Tabela 17 - Brzi omjer Uzorak 2

Brzi omjer	2018		2019		2020		2021		2022	
<1	5	10%	3	6%	1	2%	0	0%	1	2%
>1	46	90%	48	94%	50	98%	51	100%	50	98%
Ukupno	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%

Izvor: Autor završnog rada

U Tabeli 16 prikazan je broj kompanija iz Uzorka 1 koje imaju brzi omjer veći od 1 i manji od 1 za period od 5 godina. Prema navedenoj tabeli samo u 2018. godini manje od pola kompanija iz Uzorka 1 ima brzi omjer manji od 1. U periodu od 2019. do 2022. godine, preko 50% kompanija iz Uzorka 1 ima brzi omjer manji od 1. To bi značilo da više od 50% kompanija iz Uzorka 1 u periodu prije pokretanja stečajnog ili likvidacionog postupka pokazuju probleme s likvidnošću. S druge strane, ukoliko se uradi poređenje sa kompanijama iz Uzorka 2 a čiji su rezultati prikazani u Tabeli 17, vidljivo je da kompanije iz Uzorka 2 općenito ne bilježe probleme sa likvidnošću. U 2022. godini samo jedna kompanija iz Uzorka 2 ima potencijalne probleme sa izmirivanjem svojih tekućih obaveza koristeći se tekućim sredstvima isključujući zalihe. Također, prema podacima prikazanim u dvije tabele iznad može se dodatno potvrditi konzervativniji pristup prilikom izračuna brzog omjera u odnosu na tekući omjer. Ukoliko se Tabela 17 uporedi sa rezultatima prikazanim u Tabeli 13, može se zaključiti da prema tekućem omjeru nijedna kompanija iz Uzorka 2 nema probleme sa likvidnošću, dok Tabela 17 – koja predstavlja brzi omjer – pokazuje da određeni broj kompanija iz Uzorka 2 potencijalno i ima probleme sa likvidnošću. U svakom slučaju taj broj je prilično zanemariv uzimajući u obzir broj kompanija iz Uzorka 1 koje bilježe probleme sa izmirivanjem svojih tekućih obaveza koristeći se tekućim sredstvima isključujući zalihe. Također, kroz tabele u daljem dijelu prikazana je prosječna vrijednost brzog omjera i prosječna procentualna promjena za kompanije iz oba uzorka za period od 5 godina.

Tabela 18 - Brzi omjer Uzorak 1 - Prosječna vrijednost i prosječna procentualna promjena

Brzi omjer	2018	2019	2020	2021	2022
Prosječna vrijednost	1,01	0,97	0,75	0,85	0,90
Prosječna procentualna promjena	n.p.	-4%	-23%	13%	6%

Izvor: Autor završnog rada

Tabela 19 - Brzi omjer Uzorak 2 - Prosječna vrijednost i prosječna procentualna promjena

Brzi omjer	2018	2019	2020	2021	2022
Prosječna vrijednost	3,12	3,52	3,26	4,71	5,96
Prosječna procentualna promjena	n.p.	13%	-7%	44%	27%

Izvor: Autor završnog rada

Prema podacima u Tabeli 18, samo u 2018. godini kompanije iz Uzorka 1 u prosjeku imaju brzi omjer veći od 1. To bi značilo da kompanije iz Uzorka 1 u prosjeku četiri godine uzastopno prije pokretanja stečajnog ili likvidacionog postupka bilježe probleme sa likvidnošću prema brzom omjeru. Iako je vidljiv porast brzog omjera od 2020. do 2022.

godine za kompanije iz Uzorka 1, taj porast i dalje nije dovoljan da bi prosječni brzi omjer bio zadovoljavajući prema referentnim mjerama. Ukoliko se navedeni podaci uporede sa podacima iz Tabele 19, može se zaključiti da kompanije iz Uzorka 2 u poređenju s Uzorkom 1 imaju znatno veći brzi omjer. Također porast brzog omjera za kompanije iz Uzorka 2 je primjetan u svim godinama koje su predmet ovog istraživanja osim u 2020. godini. Bitno je podsjetiti se da je 2020. godina bila godina pandemije Koronavirusa kada je poslovanje u velikoj mjeri zabilježilo pad na globalnom nivou. Međutim već sljedeću godinu primjetan je oporavak pa tako brzi omjer raste za 44% u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu.

Finansijska poluga

Kao što je navedeno ranije, finansijska poluga može u velikoj mjeri poslužiti kao procjena finansijskog rizika preduzeća. Jako često visoka finansijska poluga može učiniti kompaniju ranjivijom tokom velikih ekonomskih padova ili promjena kamatnih stopa. U skladu s tim u narednim tabelama prikazani su podaci o finansijskoj poluzi za Uzorak 1 i Uzorak 2 za period od 5 godina. Prikazan je broj kompanija koje imaju finansijsku polugu manju od 2 i broj kompanija koje imaju finansijsku polugu veću od 2. Kao što je ranije navedeno finansijska poluga ispod 1 zadovoljavajuća, dok je iznad 2 zabrinjavajuće. S tim u vezi, kao referentna tačka uzeta je 2, što znači za sve kompanije sa finansijskom polugom ispod 2 smatra se da je navedeni indikator zadovoljavajući.

Tabela 20 - Finansijska poluga Uzorak 1

Finansijska poluga	2018		2019		2020		2021		2022	
	<2	36	71%	32	63%	32	63%	38	75%	39
>2	15	29%	19	37%	19	37%	13	25%	12	14%
Ukupno	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%

Izvor: Autor završnog rada

Tabela 21 - Finansijska poluga Uzorak 2

Finansijska poluga	2018		2019		2020		2021		2022	
	<2	49	96%	49	96%	50	98%	51	100%	51
>2	2	4%	2	4%	1	2%	0	0%	0	0%
Ukupno	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%	51	100%

Izvor: Autor završnog rada

U tabeli 20 prikazani su podaci o finansijskoj poluzi za Uzorak 1. Prema navedenim podacima, dalo bi se zaključiti da većina kompanija tokom svih 5 godina bilježi zadovoljavajuću vrijednost finansijske poluge. Broj kompanija koje imaju finansijsku polugu iznad 2 se čak i smanjuje iz perioda u period. Međutim, kada se pogledaju rezultati za Uzorak 2 iz Tabele 21, primjetno je da tek 2 kompanije bilježe finansijsku polugu veću od 2 u 2018. i 2019. godini, dok u 2021. i 2022. godini čak nijedna kompanija iz Uzorka 2 nema zabilježenu finansijsku polugu veću od 2. Prema tome, dalo bi se zaključiti da čak i zadovoljavajuća finansijska poluga može dovesti do stečaja ili likvidacije, ali prevelika

vrijednost finansijske poluge bi trebala automatski alarmirati korisnike finansijskih izvještaja kao znak da se kompanija susreće sa potencijalnim problemima. U narednim tabelama prikazana je prosječna vrijednost i prosječna procentualna promjena finansijske poluge za oba uzorka.

Tabela 22 - Finansijska poluga Uzorak 1 - Prosječna vrijednost i prosječna procentualna promjena

Finansijska poluga	2018	2019	2020	2021	2022
Prosječna vrijednost	15,52	12,90	13,83	5,33	3,57
Prosječna procentualna promjena	n.p.	-17%	7%	-61%	-33%

Izvor: Autor završnog rada

Tabela 23 - Finansijska poluga Uzorak 2 - Prosječna vrijednost i prosječna procentualna promjena

Finansijska poluga	2018	2019	2020	2021	2022
Prosječna vrijednost	0,45	0,46	0,34	0,25	0,20
Prosječna procentualna promjena	n.p.	1%	-27%	-26%	-20%

Izvor: Autor završnog rada

Prema prvom poređenju tabela 21 i 22 moguće je zaključiti da kompanije iz Uzorka 1 (Tabela 22) uglavnom imaju u prosjeku znatno veću finansijsku polugu u odnosu na kompanije iz Uzorka 2 (Tabela 23). Analizirajući Tabelu 21, primjetno je da kompanije iz Uzorka 1 u prosjeku imaju izrazito visoku finansijsku polugu. Također, jako je bitno uočiti i naglasiti da se ta vrijednost za Uzorak 1 smanjuje iz godine u godinu, međutim to smanjenje i dalje nije dovoljno da bi sam indikator bio u sklopu zadovoljavajuće referentne tačke. S druge strane, kompanije iz Uzorka 2 imaju finansijsku polugu u prosjeku za svih 5 godina manju od 1, iako se u Tabeli 20 navodi da mali broj kompanija ipak ima finansijsku polugu veću od 2. Razlog tome je što je taj iznos zanemariv u poređenju sa ostatkom uzorka, te kada se izračuna prosječna vrijednost finansijske poluge za cijeli uzorak, kompanije iz Uzorka 2 u prosjeku imaju finansijsku polugu ispod 1. Kompanije iz Uzorka 2 također procentualno u prosjeku bilježe smanjenje finansijske poluge iz perioda u period što predstavlja dobar znak.

Nakon što je predstavljena analiza finansijskih indikatora za period od pet godina za 102 kompanije iz 2 različita uzorka, može se zaključiti da praćenje finansijskih indikatora kroz određeni period daje značajnu vrijednost razumijevanju finansijskog zdravlja kompanije. Kroz ovo istraživanje prikazani su samo neki od osnovnih pokazatelja (tekući omjer, brzi omjer i finansijska poluga), međutim postoji još veliki broj pokazatelja likvidnosti i solventnosti. Na čak navedena 3 pokazatelja dalo se zaključiti da oni mogu pružiti značajan uvid u finansijsku stabilnost jednog društva, a zasigurno da bi se opsežnijom i opširnijom analizom koja uključuje još i veći broj indikatora, mogao dobiti još širi uvid i razumijevanje o poslovanju određenog društva. Prema rezultatima istraživanja prikazanim iznad, može se zaključiti da se nekada čak i kompanije sa zadovoljavajućim finansijskim pokazateljima mogu suočiti sa problemima u poslovanju, ali sigurno je da kada kompanija pokazuje

probleme sa likvidnošću ili solventnošću to bi trebalo predstavljati znak upozorenja kako investitorima, vlasnicima, upravi i drugim korisnicima finansijskih izvještaja, tako i samim računovođama koji pripremaju finansijske izvještaje. U konačnici računovođa je taj koji priprema finansijske izvještaje, da li u skladu sa načelom vremenske neograničenosti poslovanja ili ne, u zavisnosti od same procjene istog.

Tabela 8 – Rezultati Mann-Whitney U testa na osnovu poređenja posmatranih uzoraka

Godina	Tekući omjer	Brzi omjer	Finansijska poluga
2018	0.000***	0.000***	0.001***
2019	0.000***	0.000***	0.003***
2020	0.000***	0.000***	0.022**
2021	0.000***	0.000***	0.587
2022	0.000***	0.000***	0.000***
Napomena: * $p \leq 0.10$; ** $p \leq 0.05$; *** $p \leq 0.001$			

Izvor: Autor završnog rada

Kako bi se provjerilo da li postoji statistički značajna razlika u medijalnim vrijednostima posmatranih indikatora između kompanija u uzorku 1 i 2, korišten je neparametarski Mann-Whitney U test. Rezultati testa su prikazani u tabeli iznad. Uočava se da je tekući, kao i brzi omjer statistički značajno veći kod kompanija sa izvanrednom bonitetnom ocjenom (Uzorak 2) u poređenju sa kompanijama sa potencijalnim problemima u poslovanju (Uzorak 1) tokom svih posmatranih godina. Nadalje, upotreba finansijske poluge je statistički značajno veća kod kompanija sa potencijalnim problemima u poslovanju (uzorak 1) tokom svih godina izuzev 2021. godine. Upotreba finansijske poluge u većoj mjeri često rezultira smanjenjem likvidnosti, što se odražava smanjenjem koeficijenta likvidnosti (tekući i brzi omjer).

Tabela 25 – Medijalne vrijednosti pokazatelja u posmatranim uzorcima

Godina		Tekući omjer	Brzi omjer	Finansijska poluga
2018	Uzorak 1	1.34	1.01	1.14
	Uzorak 2	5.23	3.12	0.27
2019	Uzorak 1	1.39	0.97	0.74
	Uzorak 2	4.64	3.52	0.22
2020	Uzorak 1	1.24	0.75	0.58
	Uzorak 2	6.91	3.26	0.19
2021	Uzorak 1	1.21	0.85	0.29
	Uzorak 2	7.88	4.71	0.13
2022	Uzorak 1	1.20	0.90	1.06
	Uzorak 2	8.36	5.96	0.15

Izvor: Autor završnog rada

4.2. Istraživanje temeljeno na anketi

Kao temeljno načelo u finansijskom izvještavanju, koncept vremenske neograničenosti poslovanja procjenjuje sposobnost subjekta da nastavi svoje poslovanje u doglednoj budućnosti. S obzirom na njegovu temeljnu ulogu u finansijskoj stabilnosti i donošenju odluka, najvažnije je razumijevanje načina na koji se profesionalci uključuju i doživljavaju koncept vremenske neograničenosti poslovanja. Anketa, osmišljena za prikupljanje uvida od pojedinaca s različitim razinama iskustva i stručnosti u domenu računovodstva, služi kao vrijedan instrument za mjerenje učestalosti procjene vremenske neograničenosti poslovanja, percipirane važnosti ovog koncepta i mišljenja o potencijalnom zanemarivanju i preventivnim učincima. Prema tome, komplementarni pristup istraživanju je upotreba anketnog upitnika. U narednom odjeljku analiziran je dizajn ankete i način na koji je sprovedena.

4.2.1. Relevantne informacije o anketnom upitniku

Anketa je formulisana i namijenjena isključivo za računovođe na području Bosne i Hercegovine. Sastoji se od 14 zatvorenih pitanja koncipiranih na način da se prikupe informacije o upućenosti računovođa u koncept vremenske neograničenosti poslovanja, koliko je on zastupljen, a koliko zanemaren, te od koga računovođe najčešće dobijaju zahtjeve za ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja subjekta.

Pitanja unutar ankete bi se mogla podijeliti u tri osnovne grupe pitanja:

- Demografska pitanja koja za cilj imaju prikupiti određene informacije o ispitanicima. Ovi odgovori omogućuju stvaranje konteksta i preciznije razumijevanje profila ispitanika. Kroz pitanja o dužini radnog iskustvu ispitanika i posjedovanju profesionalnog zvanja Certificirani računovođa, istražuju se relevantne karakteristike koje mogu utjecati na percepciju ispitanika i njihov pristup konceptu vremenske neograničenosti poslovanja. Ova demografska analiza omogućuje diferencirano razumijevanje rezultata ankete, pružajući kontekst koji će obogatiti interpretaciju nalaza i doprinijeti širem razumijevanju profesionalnog stava prema konceptu vremenske neograničenosti poslovanja.
- Pitanja o praktičnoj procjeni vremenske neograničenosti poslovanja koja čine bitan segment ankete, usmjerena su na razumijevanje prakse i percepcije ispitanika u vezi s ključnim konceptom računovodstva. Kroz ova pitanja, istražuje se dubina i učestalost s kojom ispitanici analiziraju i primjenjuju koncept vremenske neograničenosti poslovanja u svom profesionalnom radu. Također, utvrđuje se upućenost ispitanika u sam koncept, ocrtavajući koliko su upoznati s ovim ključnim računovodstvenim principom. Pitanja su također formulisana kako bi se utvrdilo koliko često računovođe provode procjene vremenske neograničenosti poslovanja u svom radu, te od koga najčešće dobivaju zahtjeve za izradu analize vremenske neograničenosti poslovanja. Kroz ovu grupu pitanja, stvara se temelj za analizu

prakse u stvarnom poslovnom okruženju i istražuje se dinamika interakcije između računovodstvenih profesionalaca i ključnih sudionika u održavanju finansijske stabilnosti organizacije.

- Pitanja o stavovima i mišljenjima koja pružaju uvid u subjektivne percepcije i profesionalne sudove ispitanika u vezi s konceptom vremenske neograničenosti poslovanja. Kroz ova pitanja, nastoji se razumjeti subjektivni i vrijednosni odgovor ispitanika na ovu ključnu temu računovodstva. Njihovi odgovori omogućavaju nam procjenu stepena svijesti i ozbiljnosti s kojom pristupaju ovom računovodstvenom načelu. Ovi stavovi i mišljenja pružaju nužan uvid u šire kontekstualne faktore koji oblikuju profesionalne odluke računovodstvenih stručnjaka u vezi s vremenskom neograničenošću poslovanja.

Rezultati istraživanja temeljenog na anketi su analizirani deskriptivnom statistikom računajući distribuciju frekvencije i procenta, a sve je to u konačnici vizuelno prikazano kroz grafike.

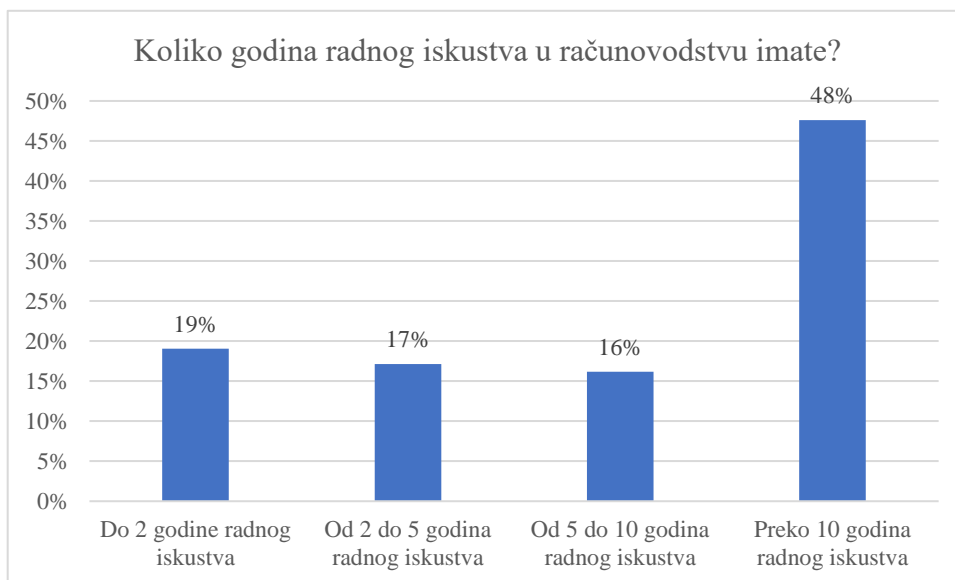
4.2.2. Rezultati istraživanja temeljenog na anketi

Anketni upitnik je direktno prosljeđen računovodstvenim stručnjacima koji obavljaju dužnost računovođa na području Bosne i Hercegovine. Prvo pitanje unutar ankete je 'Da li radite ili ste radili u sektoru računovodstva', te je postavljeno s ciljem eliminacije onih ispitanika koji nemaju radno iskustvo u računovodstvu, u slučaju da istih bude. Ukupan broj ispitanika unutar ankete iznosi 105, pri čemu svih 105 ispitanika ima radno iskustvo u sektoru računovodstva. S obzirom na to da istraživanje putem ankete nije primarni vid istraživanja ovog rada, uzorak od 105 sudionika ankete se smatra zadovoljavajućim. U primarnom istraživanju unutar sekcije *4.1 Istraživanje temeljeno na finansijskim izvještajima* analizirane su 102 kompanije koje su zadovoljile kriterije uzorkovanja, prema tome minimalni očekivani broj anketnih ispitanika je 102.

Među 105 sudionika ankete, većina ispitanika ima značajno radno iskustvo u sektoru računovodstva. Skoro polovina ispitanika, tačnije 48%, odnosno 50 ispitanika, ima preko 10 godina radnog iskustva u oblasti računovodstva. Od ukupno 105 ispitanika, 17 ima od pet do deset godina radnog iskustva, što predstavlja 16% od ukupnog broja ispitanika. 18 ispitanika ima od 2 do 5 godina radnog iskustva, što je ukupno 17% od ukupnog broja ispitanika, dok 20 odnosno 19% ima do dvije godine radnog iskustva. Uzimajući u obzir to da većina ispitanika ima preko 10 godina radnog iskustva, to upućuje na relativno iskusnu skupinu ispitanika.

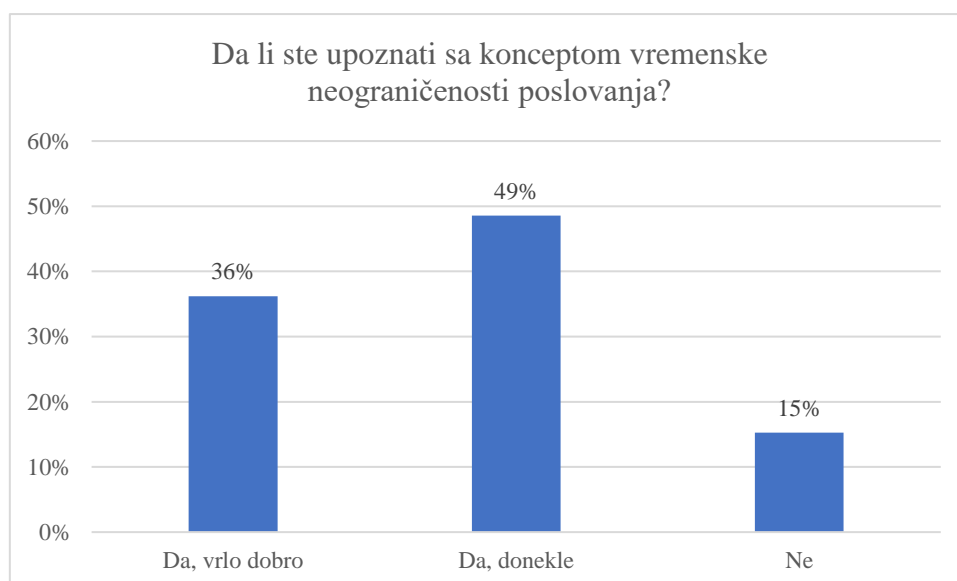
Ovakvi rezultati upućuju na to da se većina ispitanika unutar ankete do sada susretala sa velikim brojem raznoraznih situacija i izazova tokom svog rada. Osobe s dugogodišnjim radnim iskustvom u računovodstvu mogu imati dublje razumijevanje ključnih koncepta, uključujući i vremensku neograničenost poslovanja. To može rezultirati preciznijim i informiranijim odgovorima na pitanja koja se odnose na temu ankete.

Ilustracija 1 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 1

Izvor: Autor završnog rada

Ilustracija 2 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 2

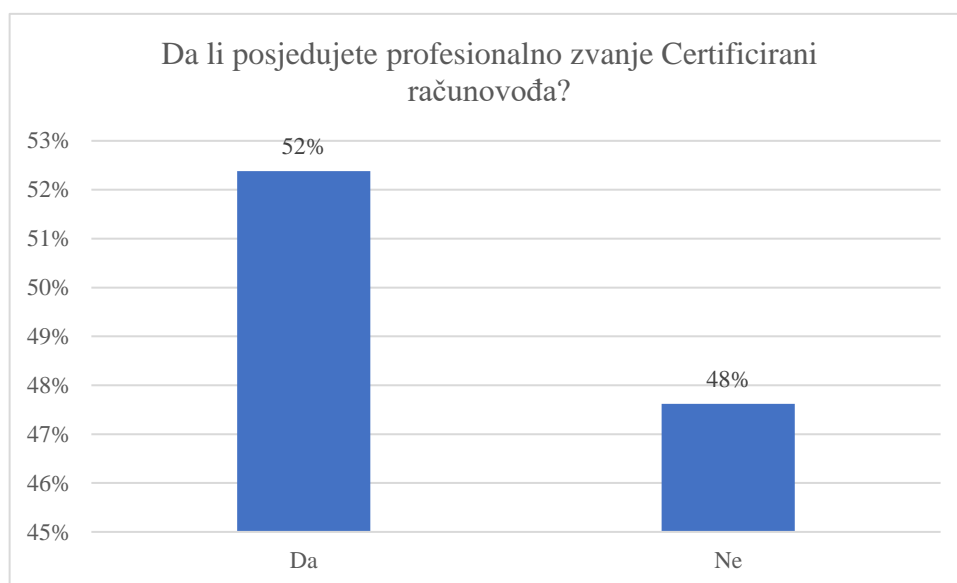

Izvor: Autor završnog rada

Kako bi se steklo bolje razumijevanje o samim ispitanicima, pored pitanja iznad utvrdilo se i koliko ispitanika posjeduje profesionalno zvanje Certificirani računovođa. Prema grafiku

ispod, može se uočiti da 52% ukupnih ispitanika posjeduje profesionalno zvanje Certificirani računovođa, što dodatno upućuje na priličnoiskusnu skupinu ispitanika. Među navedenih 52% ispitanika koji posjeduju profesionalno zvanje Certificirani računovođa, njih 67% ima preko 10 godina radnog iskustva, 24% od 5 do 10 godina radnog iskustva, a 9% od 2 do 5 godina radnog iskustva. Ispitanici koji imaju do 2 godine radnog iskustva ne posjeduju profesionalno zvanje Certificirani računovođa.

Ilustracija 3 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 3

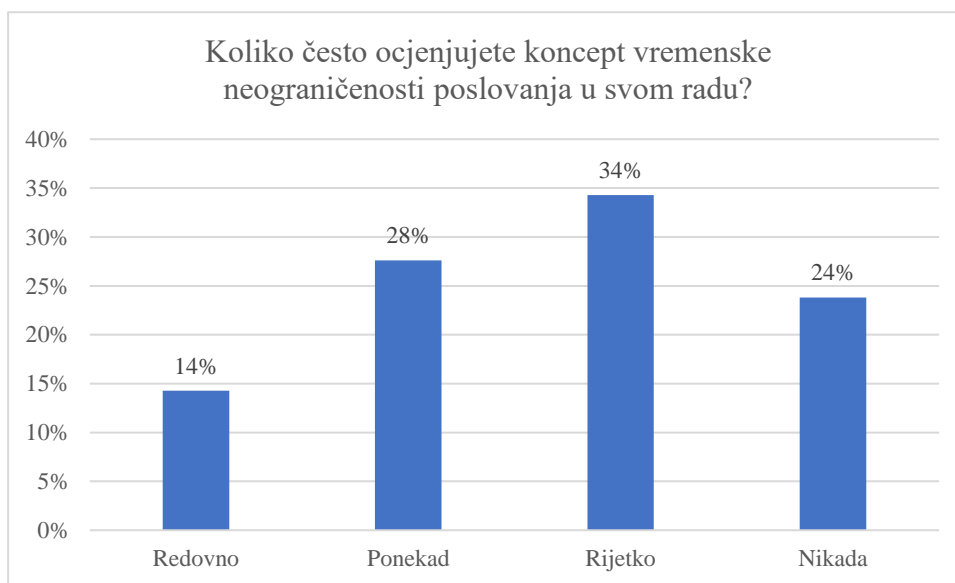

Izvor: Autor završnog rada

Nakon toga, pristupilo se utvrđivanju da li su ispitanici upoznati sa konceptom vremenske neograničenosti poslovanja. Rezultati su prikazani u grafiku ispod.

Prema grafiku iznad, može se zaključiti da je većina ispitanika, tačnije njih 85% upoznata sa konceptom vremenske neograničenosti poslovanja, od čega 36% ispitanika su odgovorili da su vrlo dobro upoznati sa konceptom vremenske neograničenosti poslovanja, a 49% ispitanika su odgovorili da su donekle upoznati sa navedenim konceptom. Ukupno 16 ispitanika je odgovorilo da nije upoznato sa konceptom vremenske neograničenosti poslovanja, od čega njih 2 imaju do 2 godine radnog iskustva, 7 do 10 godina radnog iskustva, i 7 preko 10 godina radnog iskustva.

Ilustracija 4 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 4

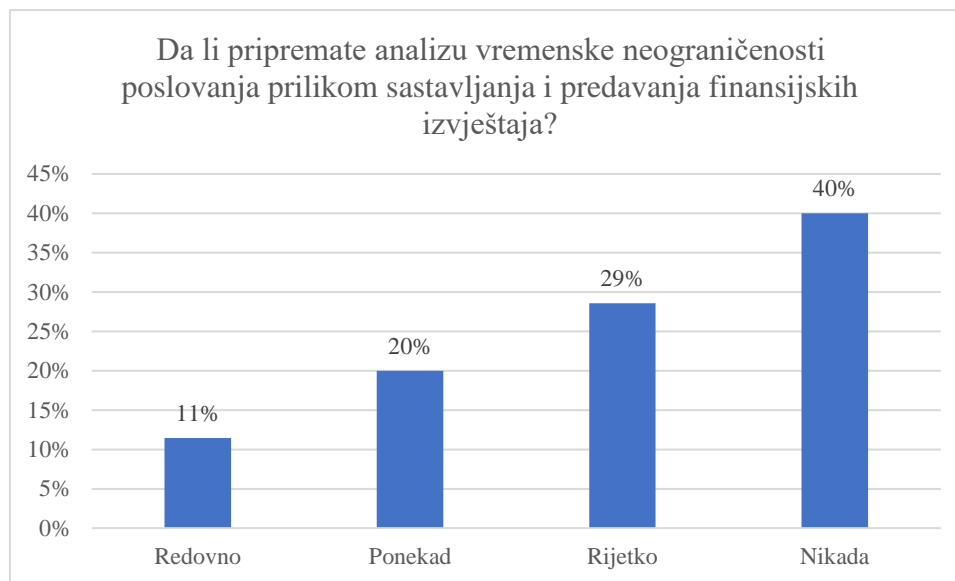

Izvor: Autor završnog rada

Iako je većina ispitanika odgovorila potvrdno na navedeno pitanje, čak i onih 15% negativnih odgovora bi mogli biti zabrinjavajući s obzirom na to da je koncept vremenske neograničenosti poslovanja jedno od osnovnih računovodstvenih načela i pretpostavki za kreiranje finansijskih izvještaja.

Nakon upoznavanja sa osnovnim karakteristikama ispitanika i njihovoj upućenosti u koncept vremenske neograničenosti poslovanja, prikupljeni su odgovori koji su više u vezi sa praktičnom primjenom ocjene vremenske neograničenosti poslovanja. Prva dva pitanja unutar ove skupine bila su koliko često ispitanici ocjenjuju vremensku neograničenost poslovanja u svom radu te da li redovno vrše procjenu vremenske neograničenosti poslovanja prilikom sastavljanja i predavanja finansijskih izvještaja. Rezultati navedenih anketnih pitanja prikazani su u graficima 4 i 5 iz kojih se može zaključiti da blizu polovine ispitanika, tačnije čak 40% ispitanika nikada ne ocjenjuje vremensku neograničenost poslovanja prilikom sastavljanja i predavanja finansijskih izvještaja

Ilustracija 5 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 5

Izvor: Autor završnog rada

Procenat onih koji su odgovorili da nikada ne ocjenjuju vremensku neograničenost poslovanja u svom radu je nešto manji u odnosu na pitanje u grafiku 4, te iznosi 24%. Većina ispitanika, tačnije 34%, je odgovorila da rijetko vrši procjenu vremenske neograničenosti poslovanja u svom radu, njih 28% je procijenilo da ponekada ocjenjuju vremensku neograničenost poslovanja, dok svega 14% ispitanika redovno ocjenjuje vremensku neograničenost poslovanja u svom radu što predstavlja izrazito nizak procenat.

Pitanje da li računovođe ocjenjuju vremensku neograničenost poslovanja prilikom sastavljanja i predavanja finansijskih izvještaja bi se moglo okarakterisati kao vrlo slično pitanju iznad, tj. koliko često računovođe vrše procjenu vremenske neograničenosti poslovanja. Međutim, bitno je naglasiti da ocjena vremenske neograničenosti poslovanja nije uvjetovana samo sastavljanjem i predajom finansijskih izvještaja, te razlozi za procjenu vremenske neograničenosti poslovanja mogu biti raznorazni. To se može zaključiti pažljivijom analizom odgovora na navedena dva pitanja gdje je odmah uočljivo da je frekvencija procjene vremenske neograničenosti poslovanja nešto bolja na prvom pitanju u odnosu na drugo pitanje. Posmatrajući grafike iznad, može se uočiti da 14% ispitanika redovno vrši procjenu vremenske neograničenosti poslovanja, dok manji procenat njih, tj. 11% redovno ocjenjuje vremensku neograničenost poslovanja prilikom sastavljanja finansijskih izvještaja. Postavlja se pitanje kako je moguće da tek 11% ispitanika redovno vrši ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja prilikom sastavljanja i predavanja finansijskih izvještaja ako je više njih odgovorilo da redovno vrše procjenu vremenske neograničenosti poslovanja. Odgovor na ovo pitanje može se dobiti kroz odgovore na naredna pitanja unutar ankete.

Detaljnijom analizom odgovora, utvrđuje se da je 15 ispitanika odgovorilo da redovno ocjenjuju vremensku neograničenost poslovanja u svom redu. Od navedenih 15 ispitanika,

4 ih navodi da ponekad ocjenjuju vremensku neograničenost poslovanja prilikom sastavljanja i predavanja finansijskih izvještaja, a 2 ispitanika navode da to čine rijetko. Daljom analizom, utvrđuje se da navedenih 6 ispitanika navodi kako eksterna revizija od njih redovno zahtijeva analizu vremenske neograničenosti poslovanja. Iz toga se može zaključiti da pojedine računovođe ne procjenjuju samovoljno vremensku neograničenost poslovanja, ili po automatizmu prilikom sastavljanja finansijskih izvještaja, već je ista vrlo često uvjetovana eksternim faktorima. U skladu s tim, naredna pitanja imaju za cilj pomoći pri stjecanju razumijevanja koliko često eksterni korisnici finansijskih izvještaja nalažu ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja.

Regulatori, uprava, interna revizija i eksterna revizija važni su korisnici finansijskih izvještaja iz različitih razloga, a koncept vremenske neograničenosti poslovanja ima značaj u njihovoj procjeni finansijskih informacija.

Regulatori imaju za cilj zaštititi investitore i sudionike na tržištu osiguravajući transparentnost, tačnost i usklađenost s računovodstvenim standardima. Finansijska stabilnost unutar tržišta ključna je za cjelokupno ekonomsko zdravlje. Regulatori koriste finansijske izvještaje za praćenje finansijskog zdravlja subjekata, osiguravajući da djeluju unutar regulatornih okvira i da ne predstavljaju rizike za širi finansijski sistem. Regulatori provode usklađenost s računovodstvenim standardima i propisima, te procjenjuju finansijske izvještaje kako bi identifikovali bilo kakve nedosljednosti ili kršenja, poduzimajući odgovarajuće radnje za održavanje integriteta finansijskog izvještavanja. Praćenje pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja pomaže regulatorima identificirati subjekte koji se suočavaju s finansijskim poteškoćama. Rano otkrivanje omogućuje pravovremenu intervenciju i mjere za sprječavanje štetnih posljedica za investitore i tržište.

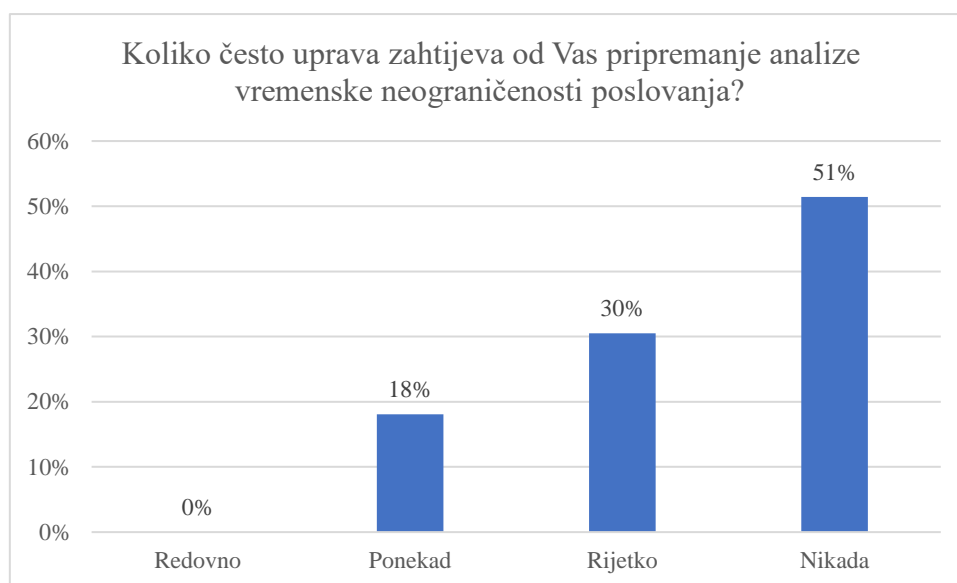
Uprava se oslanja na finansijske izvještaje za donošenje strateških odluka. Izvještaji pružaju uvid u finansijski učinak i položaj kompanije, usmjeravajući menadžment u formuliranju poslovne strategije. Finansijski izvještaji upravi također pomažu u učinkovitoj raspodjeli resursa. Uprava koristi te izjave za procjenu profitabilnosti i održivosti različitih poslovnih segmenata, projekata ili ulaganja. Finansijski izvještaji služe kao komunikacijski alat za menadžment kako bi sudionicima, uključujući investitore, zaposlenike i vjerovnike, prenijela informacije o finansijskom stanju kompanije. U skladu sa navedenim, praćenje koncepta vremenske neograničenosti poslovanja pomaže menadžmentu u procjeni rizika sposobnosti subjekta da nastavi svoje poslovanje. Omogućuje proaktivno upravljanje rizikom i strateško planiranje za rješavanje potencijalnih izazova.

Interna revizija daje garanciju upravi i upravnom odboru u pogledu učinkovitosti internih kontrola. Ovo je ključno za osiguravanje pouzdanosti finansijskih informacija prikazanih u izvještajima. Interna revizija procjenjuje operativne rizike koji mogu utjecati na vremensku neograničenost poslovanja organizacije. Prepoznavanjem i rješavanjem ovih rizika, interna revizija pridonosi dugoročnoj održivosti subjekta. Interna revizija prati usklađenost s internim politikama i procedurama. To uključuje osiguravanje da su prakse finansijskog izvještavanja usklađene s računovodstvenim standardima i propisima.

Eksterni revizori provode nezavisnu provjeru finansijskih izvještaja. Njihov cilj je osigurati da su predstavljene finansijske informacije tačne, pouzdane i usklađene s računovodstvenim standardima. Procesom vanjske revizije povećava se vjerodostojnost finansijskih izvještaja. Mišljenja vanjskih revizora jamče zainteresiranim stranama, uključujući ulagače i vjerovnike, u pogledu tačnosti prijavljenih finansijskih informacija. Eksterni revizori posebno procjenjuju pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja. Oni procjenjuju postoji li značajna sumnja u sposobnost subjekta da nastavi s poslovanjem, pružajući ključne informacije sudionicima i potencijalnim ulagačima.

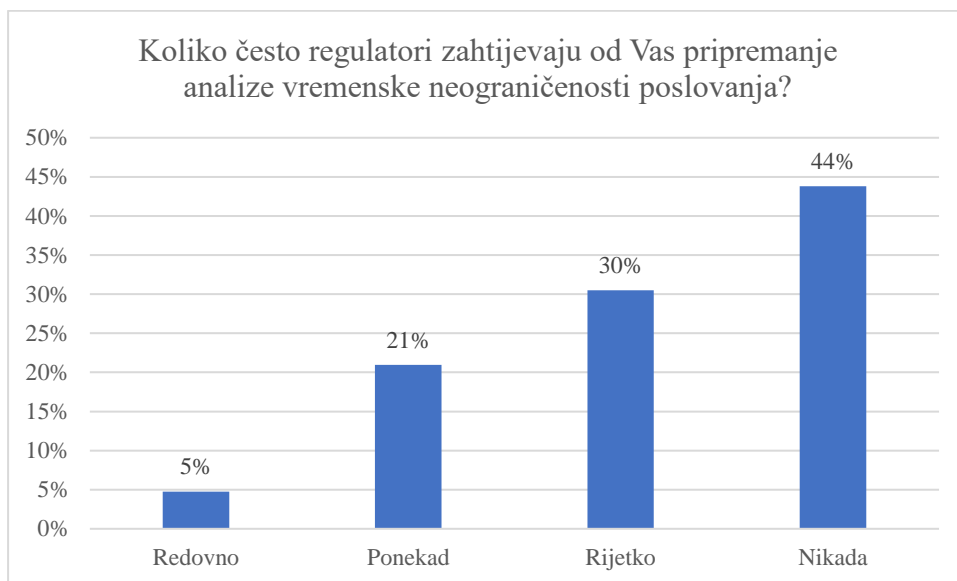
Koncept vremenske neograničenosti poslovanja važan je za sve iznad navedene korisnike jer izravno utječe na njihovu sposobnost procjene održivosti i dugoročne održivosti subjekta. Razumijevanjem finansijskog zdravlja i rizika povezanih s neograničenošću poslovanja, korisnici mogu donositi informisane odluke i poduzeti odgovarajuće radnje za zaštitu interesa i održavanje integriteta tržišta. Grafički prikaz odgovora je predstavljen na narednim stranicama jedan ispod drugog radi bolje preglednosti i mogućnosti poređenja.

Ilustracija 6 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 6

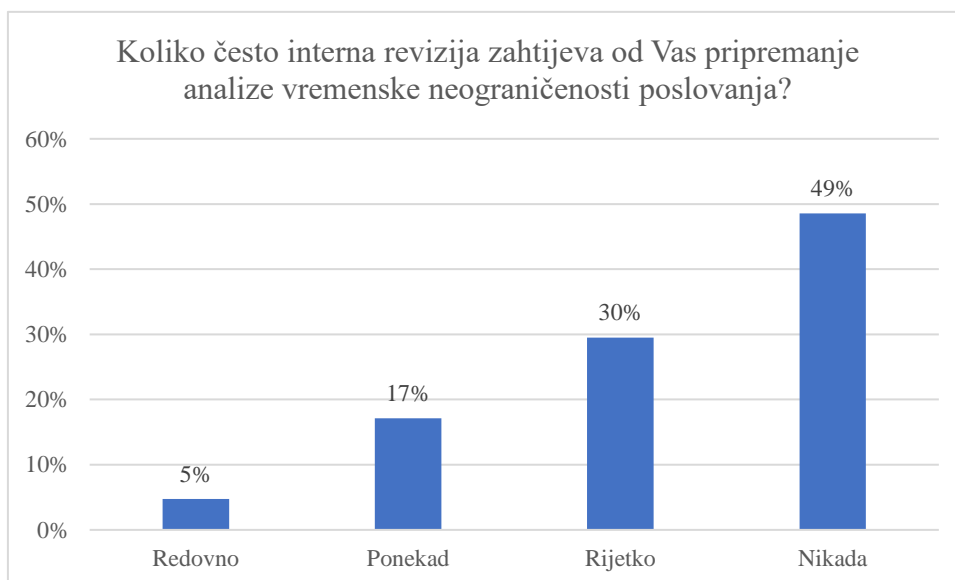
Izvor: Autor završnog rada

Ilustracija 7 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 7

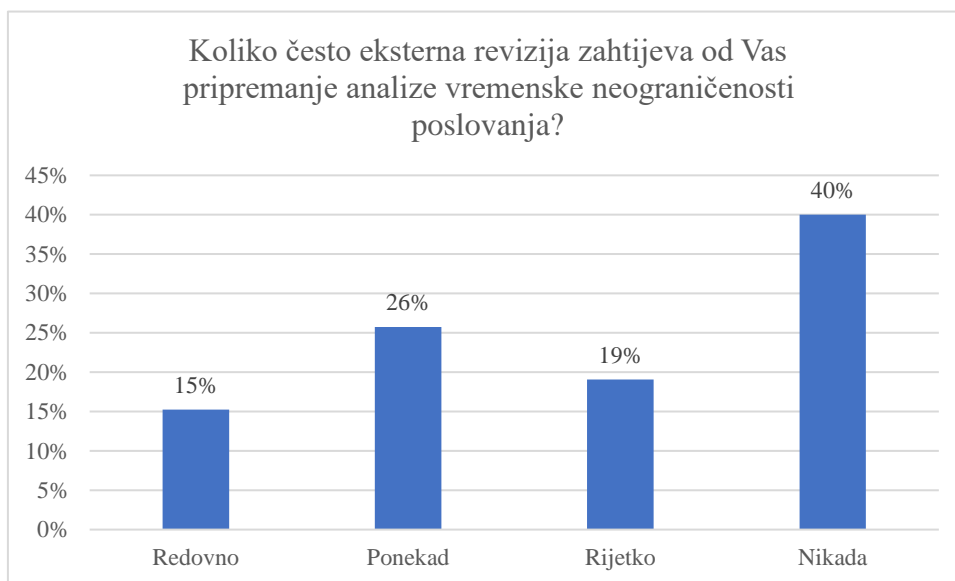
Izvor: Autor završnog rada

Ilustracija 8 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 8

Izvor: Autor završnog rada

Ilustracija 9 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 9

Izvor: Autor završnog rada

Prema podacima u grafiku 6 zaključuje se da više od polovine ispitanika, tačnije 51%, navodi kako uprava nikada ne zahtijeva od njih pripremu analize vremenske neograničenosti poslovanja, dok nijedan ispitanik od njih 105 nije naveo da uprava redovno zahtijeva pripremu analize vremenske neograničenosti poslovanja. Vrlo je mali procenat i onih kojima uprava ponekad zahtijeva pripremu analize vremenske neograničenosti poslovanja, tačnije 18%. To bi moglo upućivati na nedostatak naglaska ili svijesti uprave o važnosti ocjenjivanja sposobnosti subjekta da nastavi svoje poslovanje. Nepostojanje odgovora u kategoriji "Redovno" ukazuje na potencijalni nedostatak proaktivne uključenosti menadžmenta u procjenu koncepta vremenske neograničenosti poslovanja. Redovne procjene ključne su za prepoznavanje potencijalnih rizika i osiguravanje dugoročne održivosti subjekta. Rijedak angažman uprave u procjeni vremenske neograničenosti poslovanja može imati implikacije na finansijsku stabilnost subjekta. To može ukazivati na nedostatak u praksi upravljanja rizikom i strateškom planiranju, uzimajući u obzir da je koncept vremenske neograničenosti poslovanja temeljan za donošenje informiranih odluka o budućnosti subjekta.

Nadalje, može se uočiti da je po 5% ispitanika odgovorilo da regulatori i interna revizija redovno zahtijevaju pripremu analize vremenske neograničenosti poslovanja, pri čemu, poredeći grafike 7 i 8 može se zaključiti da regulatori nešto češće zahtijevaju procjenu vremenske neograničenosti poslovanja u odnosu na internu reviziju. U konačnici može se zaključiti da eksterna revizija najčešće zahtijeva od računovođa procjenu vremenske neograničenosti poslovanja. Prema podacima u grafiku 9, 15% ispitanika kaže kako eksterna revizija redovno od njih zahtijeva pripremu analize vremenske neograničenosti poslovanja, a njih 26% kako eksterna revizija ponekad zahtijeva navedenu analizu. 40% ispitanika navodi da eksterna revizija nikada ne zahtijeva od njih pripremu vremenske neograničenosti

poslovanja, što jeste dosta visok procenat ali i dalje je najniži u odnosu na ostale poput uprave, regulatora i interne revizije.

Razlog tome može biti činjenica da eksterni revizori imaju jasno definisan standard koji moraju pratiti a odnosi se na vremensku neograničenost poslovanja – MrevS 570 – Vremenska neograničenost poslovanja. Revizori moraju procijeniti jesu li finansijski izvještaji sastavljeni uz pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja adekvatni, te svaki revizorski izvještaj mora sadržati objavu o vremenskoj neograničenosti poslovanja revidiranog subjekta. Ako postoji značajna nesigurnost u vezi s vremenskom neograničenošću poslovanja, revizori su dužni poduzeti dodatne korake kako bi razumjeli i procijenili utjecaj nesigurnosti na finansijske izvještaje. MRevS 570 pruža smjernice i postupke koje bi revizori trebali slijediti kako bi dobili relevantne informacije o vremenskoj neograničenosti poslovanja i donijeli zaključke u vezi s tim pitanjem. Važno je da revizori razumiju okolnosti subjekta i pravilno primijene ove smjernice kako bi pružili pouzdane informacije o finansijskim izvještajima.

Prema dosadašnjim rezultatima ovog istraživanja na osnovu ankete, može se zaključiti da računovođe nisu u velikoj mjeri uključene u proces procjene vremenske neograničenosti poslovanja. Analiza vremenske neograničenosti poslovanja je uglavnom motivisana vanjskim stranama. Daljom analizom dovode se u vezu frekvencija ocjene koncepta vremenske neograničenosti poslovanja i zahtjevi koje računovođe dobijaju od interne i eksterne revizije, te regulatora. Na pitanje koliko često računovođe ocjenjuju koncept vremenske neograničenosti poslovanja u svom radu, svega 15 ispitanika, odnosno 14% njih, navodi da redovno vrši ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja. Među navedenih 15 ispitanika, njih 8 navodi da redovno vrši ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja prilikom sastavljanja i predavanja finansijskih izvještaja, istovremeno navodeći da pored toga najčešće regulatori i eksterna revizija zahtijevaju od njih pripremu analize vremenske neograničenosti poslovanja. Preostalih 6 ne priprema analizu vremenske neograničenosti poslovanja redovno prilikom sastavljanja i predavanja finansijskih izvještaja, već je isto uvjetovano zahtjevima najčešće od eksterne revizije. Prema tome, moglo bi se zaključiti da računovođe vrlo rijetko samoinicijativno vrše procjenu vremenske neograničenosti poslovanja, već je ista vrlo često produkt zahtijeva koji dolaze od trećih strana.

Naredni cilj je kroz anketu ostvariti razumijevanje o ličnim percepcijama i stavovima računovođa u vezi sa vremenskom neograničenošću poslovanja. Prema rezultatima prikazanim u grafiku 10, primjetno je da većina računovođa, odnosno ispitanika unutar ankete smatra da je pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja izrazito bitna ili djelimično bitna prilikom sastavljanja finansijskih izvještaja, iako većina njih ne priprema analizu vremenske neograničenosti poslovanja prilikom sastavljanja i predavanja finansijskih izvještaja. Samo 4% ispitanika, odnosno 4 od ukupno 105, smatra da koncept vremenske neograničenosti poslovanja nije bitan tokom pripreme finansijskih izvještaja. Među navedena 4 ispitanika, dva imaju do dvije godne radnog iskustva, ili do deset godina, dok 2 ispitanika imaju preko 10 godina radnog iskustva. Svi u navedenoj skupini navode da

su donekle upoznati sa konceptom vremenske neograničenosti poslovanja, te samo jedan od njih posjeduje profesionalno zvanje Certificirani računovođa.

Ilustracija 8 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 10

Izvor: Autor završnog rada

Najčešće navode da nikada ili rijetko dobijaju zahtjeve za pripremu analize vremenske neograničenosti poslovanja, dok oni sami rijetko ili ponekad pripremaju analizu vremenske neograničenosti poslovanja. Grafički i vizuelni prikaz navedenih rezultata prikazan je u grafiku iznad.

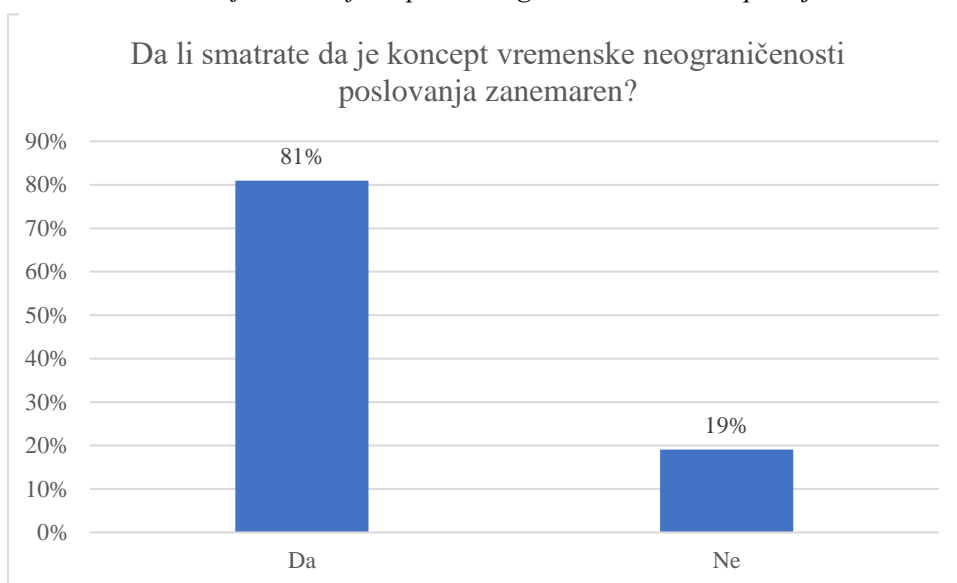
Također, 27% ispitanika, odnosno njih 28 od ukupno 105, navodi da nemaju mišljenje o važnosti koncepta vremenske neograničenosti poslovanja. Polovina njih posjeduje profesionalno zvanje Certificirani računovođa, dvoje ispitanika unutar ove skupine navodi da su vrlo dobro upoznati sa konceptom vremenske neograničenosti poslovanja, dok čak njih 15 unutar navedene skupine nije uopšte upoznato sa navedenim konceptom. 16 ispitanika koji nemaju mišljenje o važnosti koncepta navodi da nikada ne pripremaju analizu vremenske neograničenosti poslovanja. Među ispitanicima koji smatraju da je koncept vremenske neograničenosti poslovanja izrazito bitan posebno se izdvajaju ispitanici sa do 2 godine radnog iskustva i bez posjedovanja profesionalnog zvanja Certificirani računovođa. Procentualno po skupinama, čak njih 8 od 20, tačnije 40% unutar skupine do 2 godine radnog iskustva, smatra koncept vremenske neograničenosti poslovanja izrazito bitnim prilikom pripremanja finansijskih izvještaja. Bez obzira na postojanje visokog procenta ispitanika koji percipiraju koncept vremenske neograničenosti poslovanja bitnim, i dalje je značajan procenat (31%) onih koji isti ne smatraju bitnim ili nemaju mišljenje, što upućuje na to da bi trebalo povećati svijest o važnosti navedenog koncepta s ciljem povećane praktične primjene. O tome su također upitani i ispitanici unutar ankete, a njihovo mišljenje o općoj zanemarenosti navedenog koncepta prikazano je u graficima ispod.

Ilustracija 10 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 11

Izvor: Autor završnog rada

Ilustracija 9 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 12

Izvor: Autor završnog rada

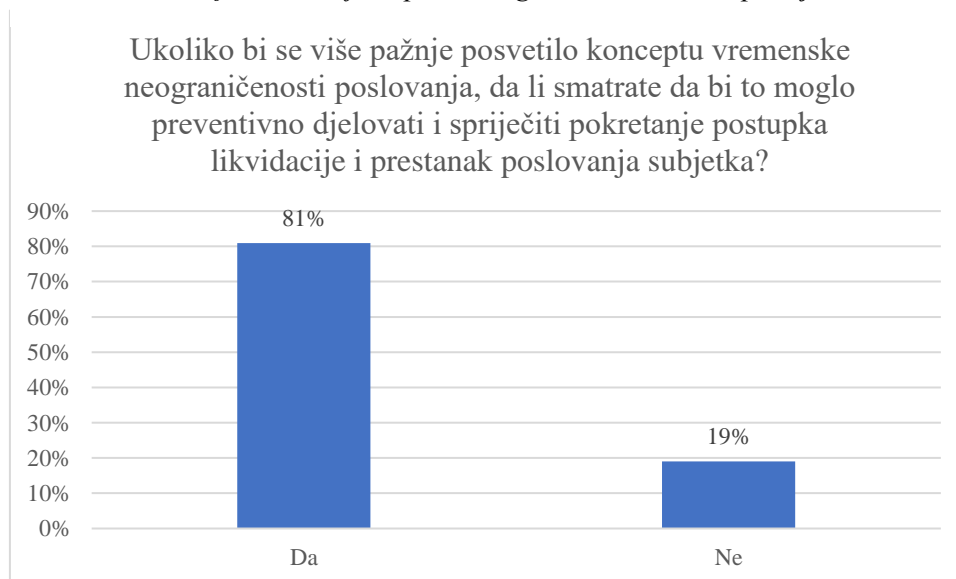
I sami računovodstveni stručnjaci koji su dijelom ove ankete smatraju da je koncept vremenske neograničenosti poslovanja zanemaren (81% ispitanika), te da bi se više pažnje trebalo posvećivati istom (87% ispitanika). Četiri ispitanika koja smatraju da je koncept vremenske neograničenosti poslovanja zanemaren, nemaju mišljenje da bi se trebala dodatna pažnja posvećivati istom. Nadalje, od 20 ispitanika koji smatraju da koncept vremenske neograničenosti poslovanja nije zanemaren, njih 10 navodi kako bi se i dalje trebalo posvećivati više pažnje navedenom konceptu. Također 14 ispitanika koji navode kako nikada ne vrše analize procjene vremenske neograničenosti poslovanja smatraju da je ista zanemarena, dok 18 ispitanika koji nikada ne vrše analizu vremenske neograničenosti poslovanja navode kako bi se trebalo više pažnje posvećivati navedenom konceptu.

Ovakvi rezultati upućuju na to da su računovođe određenim dijelom svjesne koliko i oni sami zanemaruju navedeno načelo. Posjeduju temeljno razumijevanje o konceptu vremenske neograničenosti poslovanja i njegovoj važnosti, ali nivo proaktivnosti i samoinicijativnosti u vezi sa ovom tematikom je dosta nizak. Vrlo često su računovodstveni stručnjaci motivisani pripremiti analizu vremenske neograničenosti poslovanja samo ukoliko dobiju zahtjev za pripremu iste. Razlog tome bi mogao biti i to što se na opštem nivou kroz regulativu i standarde prilično malo naglašava, definiše i spominje koncept vremenske neograničenosti poslovanja, a samim tim računovođe obavezu pripreme analize vremenske neograničenosti poslovanja smatraju dosta manjom.

Regulatori i postavljači standarda najčešće pridaju pažnju u kriznim situacijama. Tako je npr. Odbor za međunarodne računovodstvene standarde 2021. godine objavio izvještaj sa fokusom na objave u vezi sa vremenskom neograničenošću poslovanja. S obzirom na kulminaciju pandemije, u tom periodu je veliki broj kompanija bio primoran da pokrene postupke stečaja ili likvidacije. Stoga se postavlja pitanje koje nas vraća na primarno istraživanje unutar rada, da li bi povećano skretanje pažnje na koncept vremenske neograničenosti poslovanja i češća i dublja analiza iste mogla predvidjeti i prevenirati pokretanje postupka stečaja i likvidacije.

O navedenom su upitani i ispitanici unutar ankete, a njihova mišljenja o tome su predstavljena u grafiku ispod prema kojem se vrlo lako može zaključiti da većina ispitanika, tačnije njih 81% smatra da bi povećana pažnja analizi procjene vremenske neograničenosti poslovanja mogla preventivno djelovati na pokretanje postupka stečaja i likvidacije. Ukupno 20 ispitanika ne smatra da bi češća procjena vremenske neograničenosti poslovanja mogla preventivno djelovati na pokretanje postupka stečaja ili likvidacije. Među navedenih 20 ispitanika, više od polovine njih ima preko 10 godina radnog iskustva, dok njih 9 izražava kako nemaju mišljenje o važnosti koncepta vremenske neograničenosti poslovanja prilikom sastavljanja i predavanja finansijskih izvještaja.

Ilustracija 11 - Grafički prikaz odgovora na anketno pitanje 13

Izvor: Autor završnog rada

Uzimajući u obzir da velika većina ispitanika smatra da bi se povećanom pažnjom konceptu vremenske neograničenosti poslovanja preventivno moglo djelovati na pokretanje postupaka stečaja i likvidacije, to implicira da računovođe prepoznaju važnost adekvatne procjene vremenske neograničenosti poslovanja kao ključnog faktora u očuvanju finansijske stabilnosti organizacija.

S obzirom na to da eksterna revizija najčešće zahtijeva izradu analize vremenske neograničenosti poslovanja, analizirano je i upoređeno anketno pitanje 9 sa anketnim pitanjem 13, pomoću Chi-square testa. Rezultati testa su prikazani ispod.

Table 26 - Rezultati Chi-square testa – prevencija i sprečavanje likvidacionog postupka

		Ukoliko bi se više pažnje posvetilo konceptu vremenske neograničenosti poslovanja, da li smatrate da bi to moglo preventivno djelovati i spriječiti pokretanje postupaka likvidacije i prestanak poslovanja subjekta?		Total
		Ne	Da	
Koliko često eksterna revizija zahtijeva od Vas pripremanje analize vremenske neograničenosti poslovanja?	Nikada	12	30	42
	Rijetko	0	20	20
	Ponekad	5	22	27
	Redovno	3	13	16
Total		20	85	105
Pearson Chi-square = 0.066*				
* $p \leq 0.10$; ** $p \leq 0.05$; *** $p \leq 0.001$				

Izvor: Autor završnog rada

Rezultati Chi-square testa upućuju na zaključak da, ispitanici od kojih eksterna revizija nikada ne zahtijeva pripremanje analize vremenske neograničenosti poslovanja, većinom ne smatraju da bi pažnja posvećena konceptu vremenske neograničenosti poslovanja rezultirala preventivnim djelovanjem i sprečavanjem likvidacionog postupka i prestanka poslovanja subjekata (uz nivo greške 10%).

5. ZAKLJUČAK

5.1. Opći zaključci provedenog istraživanja

Koncept vremenske neograničenosti poslovanja je prilično izražen u svijetu računovodstva kako na globalnom nivou, tako i na području Bosne i Hercegovine. Bez obzira na to koji se set regulativa i standarda koristi za izradu finansijskih izvještaja, kao početna stavka za pripremu finansijskih izvještaja navodi se pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja. Međutim, iako se pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja ističe kao osnovna u računovodstvenim standardima za sastavljanje finansijskih izvještaja, trenutna računovodstvena regulativa još uvijek pruža prostor za preciznije definisanje njene primjene. Zbog potrebe za prikazom relevantnih objava unutar izvještaja, vremensku neograničenost poslovanja najčešće, a nerijetko i samo, ocjenjuje eksterni revizor kompanije. Čak se i revizorski zaključci o vremenskoj neograničenosti poslovanja preduzeća često temelje na nizu procjena, među kojima su mnoge subjektivne, donesene na osnovu stručnog znanja i iskustva revizora. Nerijetko se dešava da kompanije predaju svoje završne izvještaje bez ikakve procjene o vremenskoj neograničenosti poslovanja, iako je ona navedena kao temeljna za izradu finansijskih izvještaja.

U skladu s navedenim, jedan od ciljeva ovog rada bio je predstaviti primjere i ideje koji se tiču ocjene vremenske neograničenosti poslovanja, a koje bi računovođe vrlo lako mogle primijeniti u svom redovnom redu, naročito s krajem finansijske godine i prilikom predavanja godišnjih finansijskih izvještaja. Dvije hipoteze ovog rada se tiču procjene vremenske neograničenosti poslovanja koristeći se pozicijama u finansijskim izvještajima i finansijskim pokazateljima dobivenih na osnovu pozicija finansijskih izvještaja. Istraživanje je rađeno komparativnom metodom na bazi historijskih podataka kompanija koje su pokrenule postupak stečaja ili likvidacije. Cilj je doći do zaključka da li se takav ishod mogao predvidjeti redovnom analizom finansijskih izvještaja takvih kompanija u periodu prije pokretanja postupka stečaja ili likvidacije. U dijelu *4.1 Istraživanje temeljeno na finansijskim izvještajima* ovog rada, predstavljena je analiza osnovnih pozicija finansijskih izvještaja i finansijskih pokazatelja za 102 kompanije koje posluju na području Federacije Bosne i Hercegovine za period od 5 godina. Na osnovu rezultata dobivenih u navedenom poglavlju rada, može se zaključiti da analizom kapitala i neto dobiti kao pozicija finansijskih izvještaja, te analizom tekućeg omjera, brzog omjera i finansijske poluge kao finansijskih pokazatelja, računovođe na vrlo brz i efektivan način mogu ustanoviti da li kompanija ima potencijalnih problema za nastavak poslovanja. Prilažući jednu takvu analizu prilikom predaje finansijskih izvještaja, računovođe mogu vrlo brzo i jednostavno opravdati izradu finansijskih izvještaja na bazi vremenske neograničenosti poslovanja, ili na nekoj drugoj osnovi, a sve u skladu sa standardima finansijskog izvještavanja.

Uzimajući u obzir da se praksa vrlo često razlikuje od teorije, naredni cilj ovog rada bio je istražiti da li su i u kojoj mjeri su računovođe na području Bosne i Hercegovine upoznate i uključene u sam proces analize vremenske neograničenosti poslovanja. Hipoteza rada je bila

da Računovođe na području Bosne i Hercegovine nisu u dovoljnoj mjeri uključene u proces procjene vremenske neograničenosti poslovanja. Najefikasniji način za detaljno istraživanje ovakve pretpostavke je direktan odgovor od računovodstvenih stručnjaka kroz sprovođenje anketnog upitnika. Rezultati istraživanja temeljenog na anketi, prikazani kroz poglavlje 4.2. *Istraživanje temeljeno na anketi* ovog rada, općenito govore u prilog hipotezi da među računovođama ukazuje na to da postoji percepcija da nisu dovoljno uključeni u ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja. Visoki postoci koji ukazuju na rijetke ili nikakve procjene i percepciju zanemarivanja sugerišu područja u kojima bi se poboljšanja ili intervencije mogle razmotriti. S druge strane, pozitivan aspekt odgovora unutar ankete jeste to što su u najvećoj mjeri i same računovođe jako često svjesne činjenice da je koncept vremenske neograničenosti poslovanja nerijetko zanemaren.

Postojanje ovakve svijesti, te vrlo stresna ekonomska situacija na globalnom nivou u zadnjem periodu mogli bi vremenom imati pozitivan utjecaj na jasnije i preciznije definisanje koncepta i obaveza u vezi s istim u budućnosti. S obzirom na postojanje vrlo malog broja istraživanja na ovu temu, istraživanje unutar ovog rada može predstavljati dobru podlogu za buduća empirijska istraživanja na ovu temu, te za donošenje nekih novih zaključaka i rješenja ovog pitanja.

5.2. Ograničenja rada

Iako ova studija pruža značajan uvid i dublje razumijevanje koncepta vremenske neograničenosti poslovanja u računovodstvenom svijetu, važno je naglasiti da postoje i određena ograničenja unutar ovog istraživanja. Nedostatak opsežnog prethodnog istraživanja u ovom specifičnom području ograničava obim dostupne literature za poređenje. Međutim, ovo ograničenje također naglašava novost i istraživačku prirodu rada, pridonoseći nastajanju korpusa znanja u ovom području. Buduća istraživačka nastojanja mogla bi imati koristi od proširenja baze literature kako bi se dodatno poboljšalo opće razumijevanje računovodstvene ocjene vremenske neograničenosti poslovanja.

Istraživačke metode unutar ovog rada bazirane su na uzorkovanju. Stav računovođa predstavljenog u poglavlju 4.2 ovog rada formiran je na bazi 105 ispitanika unutar ankete koji djeluju na području Bosne i Hercegovine, i ni u kom slučaju ne predstavlja opći stav svih računovođa na području Bosne i Hercegovine.

Istraživanje koje je temeljeno na finansijskim izvještajima, a predstavljeno je u poglavlju 4.1 ovog rada, je također bazirano na uzorku od 102 kompanije koje posluju na području Federacije Bosne i Hercegovine. Ovaj tip istraživanja je također ograničen i na vremenski period. Kako bi se prikazala najažurnija slika koja odgovara momentu izrade istraživanja, analiza je rađena za period 2018 – 2022. To znači da je moguće da na rezultate utječe i vremenski okvir u kojem je istraživanje rađeno, te je moguće da bi rezultati bili drugačiji u slučaju promjene nekih eksternih faktora.

Dodatno ograničenje istraživanja unutar poglavlja 4.1 može biti i fokusiranost na finansijske izvještaje i finansijske pokazatelje. Iako se finansijski izvještaji smatraju najvjerodostojnijom slikom poslovanja preduzeća, oni sami ne mogu u potpunosti obuhvatiti sve složenosti poslovanja. U današnjem poslovnom okruženju, gdje je prisutan veliki broj eksternih faktora koji na nepredvidiv način mogu imati utjecaja na kompaniju, a također su i sveprisutnije raznorazne prevare, modeli za procjenu vremenske neograničenosti poslovanja i predviđanje bankrota trebali bi uzeti u obzir da se ne treba isključivo oslanjati na finansijske izvještaje, jer se njima može manipulirati. Stoga se preporučuje uključivanje kvalitativnih varijabli, poput atributa korporativnog upravljanja i analize okoliša u kojem poslovni subjekt djeluje. Računovođe bi također trebali proširiti svoj fokus na nefinansijske pokazatelje koji mogu ukazivati na potencijalne probleme u preduzeću.

Čak i kada finansijski izvještaji realno prikazuju stvarno poslovanje preduzeća, njegova složenost zahtijeva analizu koja se ne može ograničiti samo na kvantitativne pokazatelje. U situacijama gdje jedan događaj ili okolnost izaziva sumnju u vremensku neograničenost poslovanja, zaključak se ne bi trebao temeljiti samo na toj pojedinačnoj spoznaji. Umjesto toga, potrebno je temeljito proučiti problem iz različitih perspektiva, uzimajući u obzir moguće posljedice i obim identifikovanog potencijalnog problema.

REFERENCE

1. Anggana, D. (2013). *Financial Statements Analysis - Analysis of Company Fundamental and its Valuation*. Medan: STIE IT&B Campus.
2. Baksaas, K. M., i Stenheim, T. (2019). Proposal for improved financial statements under IFRS. *Cogent Business & Management*, 6(1).
3. Bauer, K. (2015). Accounting in the Juridical Restructuring Proceedings: Theory and Practice. U *Knowledge, Economy, Society: Challenges and Development Trends of Modern Economy, Finance and Information Technology*. Foundation of the Cracow University of Economics.
4. Bauer, K. (2015). Accounting in the Juridical Restructuring Proceedings: Theory and Practice. In *Knowledge, Economy, Society: Challenges and Development Trends of Modern Economy Finance and Information Technology*. *Foundation of the Cracow University of Economics*.
5. Carnegie, G. D., i O'Connell, B. T. (2014). A longitudinal study of the interplay of corporate collapse, accounting failure and governance change in Australia: Early 1890s to early 2000s. *Critical Perspectives on Accounting*, XXV(6), 446-468.
6. Coetsee, D. (2010). The role of accounting theory in the development of accounting principles. *Meditari Accountancy Research*, 18(1), 1-16.
7. Dedoulis, E., Ergopoulos, N. and Sloutskis, A. eds., (2013). The role of net income in predicting future cash flows: The Greek evidence. *International Journal of Managerial Finance*
8. Fenyves, V., Zéman, Z., Bács, Z., Böcskei, E., i Tarnóczi, T. (2018). The role of the notes to the financial statements in corporate decision-making. *Corporate Ownership&Control*, XV(4-1), 138-148.
9. Franks, J., Nyborg, K., i Tourous, W. (1996). A comparison of US, UK and German insolvency codes. *Financial Management*, XXV(3), 86-101.
10. Fraser, L. M., i Ormiston, A. (2013). *Understanding Financial Statements*. New York: Pearson.
11. Fridrich, P., i Simon, S. (2018). Kiegészítő melléklet I. rész. *Számviteli*, X(5), 2-12.
12. Glautier, M., i Underdown, B. (1994). Accounting theory and practice. U M. Glautier, & B. Underdown. London: Pitman Publishing.

13. Gromis di Trana, M., i Alfiero, S. (2019). The role of the ISA 570 'Adverse key financial ratios' in going concern assessment in Italy. *Corporate Ownership and Control*, 8-18.
14. Gulin, D., i Perčević, H. (2013). *Finansijsko računovodstvo - izabrane teme*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i finansijskih djelatnika.
15. Hospodka, J. (2018). Analysis of Going Concern Assumption. *Ekonomika Management Inovance (EMI)*, X(2), 27-35.
16. IASB. (2021a). *Konceptualni okvir finansijskog izvještavanja*. London: Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja.
17. IASB. (2021b). *Going concern - a focus on disclosure*. International Financial Reporting Standards (IFRS). International Accounting Standard Board (IASB).
18. IFAC. (2016). *Međunarodni revizijski standard (MRevS) 570 - Vremenska neograničenost poslovanja*. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). International Federation of Accountants (IFAC).
19. Jahić, H. (2014). *Finansijsko izvještavanje*. Štamparija Fojnica.
20. Jahić, M. (2008). *Finansijsko računovodstvo*. Udruženje revizora FBiH.
21. Jahić M, Andrić M, Šapina H, Jahić H (2010). *Revizija*, Udruženje revizora FBiH, Sarajevo
22. Kántor, B. (2016). Notes to the financial statements - Text mining in practice with R. *VIII(3)*, 2-11.
23. Kausar, A., i Lennox, C. (2017). Balance sheet conservatism and audit reporting conservatism. *Journal of Business Finance & Accounting*, XLIV(7-8), 897-924.
24. Klikovac, A., Varović, M. and Volarević, H. (2019). Procjena vremenske neograničenosti poslovanja prema MRevS-u 570 korištenjem analize finansijskih izvještaja. *Zagrebačka škola ekonomije i managementa*, Zagreb.
25. Lessambo, F. I. (2018). Overview of Financial Statement. U *Financial Statements* (str. 3-22). New Britain, CT: Palgrave macmillan Cham.
26. Loderer, C., Wowra, K. and Zimmermann, U. (2018). Earnings Quality and the Going Concern Principle: Implications for the Assessment of Earnings Persistence and Pricing Multiples. *SSRN*

27. Matthies, B., i Coners, A. (2015). Computer-aided text analysis of corporate disclosures – Demonstration and evaluation of two approaches. *The International Journal of Digital Accounting Research*(15), 69-98.
28. McCullers, L. D., i Schroeder, R. G. (1982). Source and Methodology of Accounting Principles. U L. D. McCullers, & R. G. Schroeder, *Accounting Theory, Text and Reading* (str. 2-27). New York: Wiley.
29. MSFI. (2017). *Međunarodni računovodstveni standard 7 - Izvještaj o novčanim tokovima*. International Accounting Standards Board.
30. MRS. (2021). *MRS 1 Prezentacija finansijskih izvještaja*. International Accounting Standards Board.
31. Musvoto, S. W., i Gouws, D. G. (2011). Rethinking The Going Concern Assumption As A Pre-Condition For Accounting Measurement. *International Business & Economics Research Journal (IBER)*, X(4), 31-44.
32. Nallen, J. (2018a). Qualitative Factors in Going Concern Assessments. *CPA Journal*.
33. Nallen, J. (2018b). Rethinking The Going Concern Assumption As A Pre-Condition For Accounting Measurement. *International Business & Economics Research Journal (IBER)*.
34. Oulasvirta, L. (2016). Accounting Principles. U L. Oulasvirta, *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance* (str. 1-9).
35. Philipson, S., Johansson, J., i Schley, D. G. (2016). Global Corporate Governance: The Maelstrom of Increased Complexity - Is it Possible to Ride the Dragon? *Journal of Business and Economics*, VII(3), 425-437.
36. Rosplock, M. F. "Advanced Forensic Financial Analysis", Association of Certified Fraud Examiners, September/October 2001 [online], dostupno na www.acfe.com
37. Schultz, S. (1995). Financial reporting for firms in chapter 11 reorganisation. *National Public Accountant*, XL(1), 8-24.
38. Sever Mališ, S., i Keglević Kozjak, S. (2016). Revizorova i menadžmentova procjena vremenske neograničenosti poslovanja poduzeća u predstečaju. *Ekonomski Pregled*, LXVII(4), 328-349.
39. Sl. Novine FBiH, br 29/03. (2003). *Zakon o likvidacionom postupku*. Sarajevo: Službene Novine FBiH.
40. Sl. Novine FBiH, br 53/21. (2021). *Zakon o stečju FBiH*. Sarajevo: Službene novine FBiH.

41. Službene novine FBiH 15/2021. (18. Februar 2021). ZAKON O RAČUNOVODSTVU I REVIZIJI U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE. *Službene novine FBiH*, str. 1.
42. Sosnowska, K. (2018). The Importance of Equity in Bankruptcy Prediction: Evidence from the Polish Market. *European Financial Systems*.
43. Spath, J., i Merkel, K. (2018). The Importance of Cash Flow in Going Concern Assessments. *Journal of Accountancy*.
44. Spath, J., & Merkel, K. (2018). The Importance of Cash Flow in Going Concern Assessments. *Journal of Accountancy*.
45. Sprouse, R. T., i Moonitz, M. (1962). Tentative set of broad accounting principles for business enterprises; Accounting research study no. 03. *Guides, Handbooks and Manuals*.
46. Suh, C. (2017). *THE ROLE OF FINANCIAL STATEMENT IN THE INVESTMENT DECISIONS OF A MICRO FINANCE INSTITUTION (MFI)*. Kokkola: Centria, University of Applied Sciences.
47. Uang, J.-Y., Citron, D. B., Sudarsanam, S., i Taffler, R. J. (2006). Management Going-concern Disclosures: Impact of Corporate Governance and Auditor Reputation. *European Financial Management*, XII(5), 789-816.
48. Vatter, W. J. (1963). Postulates and Principles. *Journal of Accounting Research*, I(2), 179-197.
49. Venutti, E. K. (2004). The going concern assumption revisited: Assessing a company's future viability. *Accounting Auditing, The CPA Journal*, LXXIV(5), 40-43.
50. Weiss, M. D., „The Worsening Crisis of Confidence on Wall Street - The Role of Auditing Firms“, 2002 [online], dostupno: http://www.moneyandmarkets.com/Images/public-service/worsening_crisis.pdf
51. Žager, K., Mamić, I., Sever, S., i Žager, L. (2008). *Analiza finansijskih izvještaja*. Zagreb: Masmedia.